

Profesní dráhy učitelů mateřských a základních škol

Bc. Olga Mičková

Diplomová práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Olga Mičková**
Osobní číslo: **H16985**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Pedagogika předškolního věku**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Profesní dráhy učitelů mateřských a základních škol**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury o profesní kariéře učitelů.

Vymezení teoretických východisek o problematice profesionalizace učitelů mateřských a základních škol.

Příprava metodiky výzkumné části, stanovení výzkumného problému, vymezení cílů výzkumu a výzkumných otázek.

Realizace kvalitativního výzkumu prostřednictvím hloubkového rozhovoru s učiteli mateřských a základních škol.

Zpracování výzkumu a analýza získaných dat.

Prezentace teoretického modelu z výzkumu, vypracování závěru a doporučení pro pedeutologii.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BROOKS, Clare. Teacher subject identity in professional practice: teaching with a professional compass. London: Routledge, 2016, ISBN 978-1138025912.

KRATOCHVÍLOVÁ, Jana, Hana HORKÁ a Lucie CHALOUPKOVÁ. Rozvoj osobnostních a profesních kompetencí učitele 1. stupně základní školy. Brno: Masarykova univerzita, 2015, ISBN 978-80-210-7894-9.

LOGAN, Judy. Teaching stories. New York: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2013, ISBN 978-1484917763.

LUKÁŠOVÁ, Hana. Učitelské sebepojetí a jeho zkoumání. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2015, Pedagogika. ISBN 978-80-7454-552-8.

PAVELKOVÁ, Isabella a Vladimír HRABAL. Jaký jsem učitel. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-755-8.

ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ a kol. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2014, ISBN 978-80-2620-644-6.

WIEGEROVÁ, Adriana. Od začátečníka k mentorovi: (podpůrné strategie vzdělávání učitelů ve Zlínském regionu) : studijní materiály k 16 modulům projektu Fondu vzdělávací politiky MŠMT. Ve Zlíně: Univerzita Tomáše Bati, 2015, ISBN 978-80-7454-517-7.

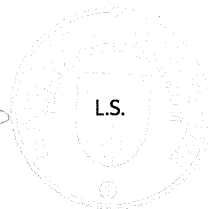
Vedoucí diplomové práce: **doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, PhD.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: **11. října 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **20. dubna 2018**

Ve Zlíně dne 11. října 2017

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, PhD.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 19. 12. 2017

.....
.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídáne k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce je zaměřena na sledování a srovnání profesních drah učitelů mateřských a základních škol. Práce v teoretické rovině objasňuje základní pojmy, které jsou z hlediska zpracování diplomové práce zásadní. Na teoretický základ navazuje část empirická. Výzkumné šetření je zpracováno v kvalitativním designu. Cílem práce je objasnit a popsat profesní dráhu učitele mateřské a základní školy. Následně obě porovnat. Ve výzkumu byl využit hloubkový rozhovor s učiteli obou stupňů. Zpracování a vyhodnocení získaných dat vedlo k vytvoření modelové časové osy profesní dráhy učitele mateřské a základní školy, přičemž zásadní rozdíly jsou patrné již od profesního startu.

Klíčová slova: učitel mateřské školy, učitel základní školy, učitelská profese, profesní dráha učitele

ABSTRACT

The diploma thesis is focused on monitoring and comparison between professional careers of kindergarten and elementary school teachers. The theoretical part clarifies the basic concepts which are fundamental for this diploma thesis elaboration. The theoretical basis is followed by the empirical part. The research survey is elaborated in qualitative design. The aim of the thesis is to clarify and describe professional careers of kindergarten and elementary school teachers. And then to compare the both. The teachers of both grades were deeply interviewed in the research. The processing and evaluation of the obtained data led to creating a timeline axis model of kindergarten and elementary school teacher's professional career, where the major differences are obvious since the professional start.

Key words: kindergarten teacher, elementary school teacher, teacher's profession, teacher's professional career

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Poděkování

Na tomto místě bych především velice ráda poděkovala vedoucí diplomové práce, paní doc. PaedDr. Adrianě Wiegerové, PhD. za její profesionální, ale i osobní přístup, cenné rady a připomínky, ochotu a čas, který mi věnovala při zpracování diplomové práce.

Ze srdce děkuji své blízké rodině, která mi po dobu studia a času stráveném nad diplomovou prací byla obrovskou oporou.

OBSAH

ÚVOD	11
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 UČITELSKÁ PROFESE	14
1.1 PODOBY UČITELSTVÍ	15
1.2 PRESTIŽ UČITELSKÉ PROFESE.....	16
2 PROFESE-UČITEL MATEŘSKÉ A ZÁKLADNÍ ŠKOLY	18
2.1 VYMEZENÍ POJMU UČITEL.....	18
2.2 PŘEDPOKLADY PRO ZVLÁDÁNÍ PROFESE-UČITEL	19
2.3 UČITEL MATEŘSKÉ ŠKOLY	20
2.4 UČITEL ZÁKLADNÍ ŠKOLY.....	22
2.5 PROFESE UČITELE MATEŘSKÉ ŠKOLY A UČITELE ZÁKLADNÍ ŠKOLY- KOMPARACE	23
3 PROFESNÍ DRÁHA UČITELE	25
3.1 ETAPY PROFESNÍ DRÁHY UČITELE	25
3.2 ETAPIZACE PROFESE UČITELE PODLE DAVIDA BERLINERA	27
3.3 ETAPIZACE PROFESE UČITELE PODLE CRAFTA	29
3.4 SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI PRÁCE	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	32
4.1 VÝZKUMNÝ CÍL A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	32
4.2 VÝZKUMNÉ METODY APLIKOVANÉ VE VÝZKUMU.....	32
5 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZO RKU	33
5.1 UČITELKY MATEŘSKÉ ŠKOLY	33
5.2 UČITELKY ZÁKLADNÍ ŠKOLY.....	35
6 INTERPRETACE VÝZKUMNÝCH ZJIŠTĚNÍ	38
6.1 PROČ JSEM UČITELKOU?	38
6.1.1 Dětství	38
6.1.2 Rodina	40
6.1.3 Motivace.....	41
6.1.4 Učitelství vzor	42
6.1.5 Osobnostní předpoklady.....	43
6.2 MÉ ZAČÁTKY	45
6.2.1 Příprava na profesi	45
6.2.2 Adaptace na učitelství povolání.....	47
6.2.3 Mentor začínajícího učitele	48
6.2.4 Vztahy na pracovišti.....	49
6.3 PRACUJI NA SOBĚ	51
6.3.1 Učitelovo sebevědomí.....	51
6.3.2 Potřeba vzdělávání	52
6.3.3 Profesionalizace učitele.....	54
6.3.4 Expertnost	55

6.4	CHCI BÝT JEŠTĚ UČITELKOU?	56
6.4.1	Stav vyčerpání	57
6.4.2	Zlomové události	58
6.4.3	Osobní život	60
6.5	CO SE MNOU BUDE DÁL?	61
6.5.1	Vize do budoucnosti	62
7	ČASOVÉ OSY PROFESNÍCH DRAH UČITELŮ MATEŘSKÝCH A ZÁKLADNÍCH ŠKOL	64
8	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ.....	74
9	DISKUSE	77
	ZÁVĚR	79
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	80
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	84
	SEZNAM TABULEK, SCHÉMAT A MODELŮ.....	85
	SEZNAM PŘÍLOHA.....	86

ÚVOD

Učitel býval vždy váženou osobou, mravním vzorem a tím, kdo připravoval své žáky na život a snažil se z nich učinit plnohodnotné členy společnosti. Náplň práce učitele se sice měnila, nicméně ta hlavní – výchova a vzdělávání – zůstala. O vývoji učitele a jeho profesní dráze bylo především v zahraničí napsáno a publikováno velké množství prací. Převážná většina z nich se ovšem zabývají učitelé základních škol, ne mateřských. Diplomová práce volně navazuje na bakalářskou práci *Adaptování začínajícího učitele mateřské školy*. Rozhovory s učitelkami mateřských a základních škol byly pro mě velkou výzvou. Dalo by se říci, povídání si na určité téma je snadnou věcí, ale opak je pravdou. Sama jsem se přesvědčila, že tazající musí být perfektně připraven, aby dosáhl stanoveného cíle. Na druhou stranu mě rozhovory s učitelkami motivovali, ukázaly kladné i záporné stránky učitelské profese a budou vzorem pro moji profesní dráhu učitelky mateřské školy.

Situace ve školství se velmi rychle mění. Mění se výchova a vzdělávání dětí, je liberálnější, dostává se pozornosti kyberšikaně a agresivitě. Souvisí s tím i pokles autority učitelů. Rychlý vzestup vědy se odráží ve změně osnov, kdy přibyly předměty, jako jsou počítače, cizí jazyky, jejichž obsah se stále transformuje. Na politické úrovni byl změněn školský zákon, v návrhu je nový kariérní systém učitelů, který by mohl ovlivnit motivaci a vzdělanost učitelů, ale i žáků. Všechny tyto okolnosti kladou na učitele nové nároky a tlaky, se kterými se musí během své profesní dráhy vyrovnávat.

Tématem závěrečné diplomové práce jsou profesní dráhy učitelů mateřských škol a učitelů základních škol a snaha tyto dvě profese a jejich dráhy porovnat. Pokud se nad těmito profesemi zamyslíme, můžeme říci, že je lze dle některých kritérií porovnat, zhodnotit a odlišit, jak bylo provedeno ve výzkumném šetření. Jsou to ale především dvě zaměstnání, které se navzájem potřebují, plynule a logicky na sebe navazují a mají k sobě velmi blízko.

Teoretická část práce se skládá ze tří kapitol. Cílem této části je vymezit pojmy, které souvisejí s profesní dráhou učitele mateřské a základní. V první kapitole jsem se zaměřila a pokusila podat pohled na učitelkou profesi, jak se na ni nahlíží, jak ji můžeme rozdělit a co vše obnáší. Ve druhé kapitole práce pojednává o profesi – učitelé, učitelé mateřské školy a učitelé základní školy. Učitel mateřské školy plní funkci v první řadě výchovnou, doplňuje rodiče, a to mnohdy na delší dobu, než oni sami stráví ve svém zaměstnání. Učitel základní školy plní především funkci vzdělávací a morální. V kapitole je také objasněna komparace

učitele mateřské školy a učitele základní školy. V poslední kapitole teoretické části je popsána profesní dráha učitele a její jednotlivé etapy.

Výzkumná část vychází z hloubkových rozhovorů pěti učitelek mateřské školy a pěti učitelů základní školy. Cílem praktické části je na vybraném vzorku deseti učitelů mateřských a základních škol komparovat jejich profesní dráhy. K tomu nám posloužily hloubkové rozhovory s učiteli. Výsledkem šetření byla snaha o vytvoření modelu časové osy jak učitele mateřské školy, tak i základní, který nám ukazuje rozdíly v obou zaměstnáních. Na závěr práce je zařazena diskuze, v níž se zamýšlíme nad získanými výsledky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 UČITELSKÁ PROFESE

Vývoj výchovy a vzdělávání souvisí hlavně se změnami ve společnosti. Již ve starověké společnosti se mohli setkat se snahou zabezpečit výchovnou a vzdělávací činnost specifickými institucemi, školami. Institucionalizace výchovy a vzdělání byla provázena vznikem specifické sociální skupiny učitelů a vychovatelů, tedy učitelské profese. Od ní se požadovalo splnění výchovných cílů, jež odpovídaly ekonomickým a kulturním potřebám dané společnosti a také jejím ideálům.

Přestože se někteří lidé odjakživa zaměřovali na výchovu a vyučování dětí a povolání učitele patří mezi jedno ze základních lidských povolání, podstatu učitelství není snadno jednoznačně vymezit. Na zvláštní mezivládní konferenci OSN pro výchovu, vědu a kulturu v Paříži byl proto již v září 1966 vypracován mezinárodní dokument „Doporučení týkající se učitelů“, později označovaný jako Charta učitelů, ke kterému se připojilo i tehdejší Československo. (Syslová, 2017)

Náročnost učitelské profese vyžaduje, aby se jí lidé věnovali po celý život. Kladný vztah učitele k povolání ovlivňuje jeho pracovní výkon, jeho mobilitu i pocit životního uspokojení. Učitelská profese v sobě již z principu zahrnuje určitý morální aspekt, učitel jakožto autorita může svými názory, postoji a chováním ovlivnit velké množství dětí a žáků, není tedy odpovědný pouze za vzdělávání, ale v každém případě i za morální výchovu dětí, tráví s nimi totiž příliš mnoho času, než aby se tohoto závazku mohl zprostit.

Učitelským povoláním se zabývají filozofové, pedagogové, sociologové i psychologové od vzniku moderní formy školního vzdělávání. Proměny učitelské profese a příprava na ni se dostaly do centra pozornosti vzdělávací politiky v evropském i celosvětovém měřítku zejména od konce 80. let 20. století. V tu dobu se kultivace učitelů začala považovat za klíčový nástroj vzdělávacích reforem a inovací v činnosti škol. (Spilková, 2007) V poslední době je mnoho mezinárodních výzkumných projektů věnováno kvalitě učitelů a učitelskému vzdělání, tvorbě evropského profesního standardu učitelů. Nejčastěji jsou garantovány institucemi, jako jsou: OECD/CERI - Centrum pro výzkum a inovace ve vzdělávání, ATEE - Evropská asociace pro učitelské vzdělávání, WAER - Světová asociace pro pedagogický výzkum. V České republice byl podán MŠMT ČR - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy návrh na nový kariérní řád učitelů, který měl podpořit celoživotní profesní rozvoj učitelů a propojit ho se systémem jejich oceňování. Cílem tohoto systému pak měla být pře-

devším motivace učitelů, zvýšení kvality učitele, zlepšení výsledků žáků a celkového vzestupu učitelské profese. Tento kariérní řád byl v roce 2017 schválen, vlivem změny politické situace v zemi byl ale znovu navrácen k projednání, kde nebyl schválen senátem. Systém odsouhlasený nebyl, možná se tak stane za fungování nové vlády.

1.1 Podoby učitelství

Profese učitele je velmi specifická, proto je možné na tuto profesi pohlížet více úhlů pohledů. Jak uvádí Helus (2012) ve svém sborníku, učitelská profese se může dělit na tři odvětví. Má tedy podobu: zaměstnání, poslání a profese.

Učitelství jako zaměstnání

Je důležité, aby se naše školy neplnily školskými zaměstnanci, jakými si zřizenci k dětem, ale opravdovými učiteli, kteří mají vystudovanou příslušnou vysokou školu. Učitel – zaměstnanec, má na starosti své „školáky“, zadává a kontroluje, co a jak má být vykonáno, plní si svoji pedagogickou činnost. Zaměstnanec pracuje především pro svého zaměstnavatele, který jej za jeho službu platí.

Učitelství jako povolání/poslání

Helus (2012, s.42): *„to, že učitel sám je rozvinutou osobností to, že své osobnostní kvality svými postoji, svým jednáním a vůbec tím, kým je, ztělesňuje, je dítěti nejúčinnějším podnětem, aby se jako osobnost rozvíjelo.“*

Tedy, učitelství, realizující osobnostně rozvíjející výuku, nemůže nebýt povoláním/posláním. To znamená, že musí vyjadřovat pedagogicky účinnou starost o žákovo vzdělávání, a to v propojení s jeho osobnostním rozvojem, v perspektivním výhledu životní smysluplné cesty. Tato pedagogicky účinná starost má být pro učitele trvalou výzvou, vyvozovat závěry ze skutečnosti, že neopomenutelným činitelem utváření dítěte jako osobnosti je, jase on sám osobnostně rozvíjí, v jakém smyslu on sám je osobností, a jak jako osobnost na dítě působí.

Učitelství jako profese

Pojetí učitele, jako vůdčího aktéra osobnostně rozvíjející výuky tedy ústí v konstatování, že učitelství nemůže nebýt povoláním, ale současně také musí být i profesí. Učitel dnes musí být profesionalizován, aby obstál ve svém povolání, aby úspěšně realizoval své poslání. Pod-

statným znakem profesionality je překonání rutinního praktikismu, která se projevuje nejčastěji odkázaností na recepty, jak to či ono v práci s dětmi dělat či nekritickým přebíráním zvyklostí považovaných za samozřejmost.

1.2 Prestiž učitelské profese

Prestiž profese, jak se ukazuje, není opřena o peněžní zisky, ani o možnosti trávení volného času nebo zacházení s ním, ale o schopnost vykonávat moc nad větším počtem lidí. Skutečné prestižní profese se však přímo většinou nekorrespondují ani s vysokými finančními příjmy, ani s uplatňováním moci. Na prvních místech žebříčku prestiže profesí figurují v různých průzkumech a různých zemích vždy lékař, advokát nebo univerzitní profesor. (Švecová, 2000) Čím je tedy nejvíce podmíněna prestiž povolání? Prestiž bývá obvykle chápána jako určitý způsob pozitivního hodnocení, úcty, ocenění, která se prokazuje osobám, předmětům, sociálním pozicím a činnostem. Jinak ji můžeme vyjádřit slovy jako váženost, které se lidé ve společnosti těší. Prestiž povolání se váže k dané pozici, nikoliv k osobě, která tuto pozici zastává. Ze všech typů prestiže je prestiž povolání relativně nejstálejší.

Je zvláštní, jak mnoho důležitosti se dnes přikládá rozvrstvení společnosti, jež je označována jako prestiž. Ta je definována jako „*váženost, jíž se lidé ve společnosti těší, a je jedním z předpokladů úcty, kterou si navzájem prokazují*“. (Šanderová, 2000, s.125)

Prestiž je spojována jak s individuálními osobami, tak se společenskými skupinami a také s pracovníky jednotlivých povolání. Možná je dost překvapující, že povolání učitele je českou veřejností hodnoceno jako vysoce prestižní, tedy vážené. S tím je v kontrastu to, že sami učitelé jsou spíše skeptičtí v hodnocení prestiže učitelské profese, což je možná i jedním z faktorů rozhodujících o tom, že někteří učitelé opouštějí své povolání a věnují se jinému.

Tabulka 1: Prestiž povolání (průměrné bodové hodnocení) v letech 2004-2016

Profese	listopad 04		červen 07		červen 11		červen 13		únor 16	
	prům.	poř.	prům.	poř.	prům.	poř.	prům.	poř.	prům.	poř.
Lékař	89,5	1	89,8	1	89,1	1	91,5	1	90,2	1
Vědec	80,7	2	81,8	2	75,4	2	76,3	1	77,2	2
Zdravotní sestra	-	-	-	-	73,9	3	74,8	3	72,9	3
Učitel na vys. škole	78,5	3	78,2	3	72,4	4	74,6	4	72,9	4
Učitel na zákl. škole	71,3	4	70,7	4	70,3	5	71,1	5	70,8	5
Soudce	64,8	6	65	7	61	7	66,3	6	64	6
Projektant	64,1	7	65,5	6	61,7	6	62,6	8	61,2	7
Programátor	66,3	5	65,7	5	60,8	8	59,7	9	59,7	8
Soukr. zemědělec	59,1	10	59	8	60,3	9	63,9	7	58,2	9
Policista	47,6	20	52,1	13	53,9	11	55,7	10	56,3	10
Starosta	60,1	8	57,4	9	52,6	14	53,1	13	54,1	11
Voják z povolání	44,8	22	46,4	21	48,3	17	49,7	16	53,6	12
Truhář	50,8	16	51,4	14	53,2	12	55,6	11	52	13
Účetní	53,5	14	51,3	15	54,1	10	52,3	14	50,4	14
Majitel obchodu	51,2	15	50,1	16	51,4	15	54,8	12	50,1	15
Sportovec	56,1	11	55,6	10	51,2	16	47,5	18	49,3	16
Opravař elektro	50,2	17	49,7	18	-	-	-	-	-	-
Manažer	59,4	9	55,4	11	53	13	50,2	15	48,8	17
Ministr	53,8	13	50	17	38	24	37,9	24	46,5	18
Novinář	54,4	12	53	12	46,5	2	43,8	21	41,2	21

Zdroj: vlastní zpracování (výzkum veřejného mínění CVVM)

Vysoká prestiž učitelství se ve výzkumech veřejného mínění potvrzuje opakovaně. Přitom sami učitelé, jsou-li dotazováni, považují prestiž svého povolání za velmi nízkou. Toto tvrzení bylo zjištěno i z následujícího výzkumu. Otázkou je, proč tomu tak je? Proč učitelé nejsou hrdi na svoje povolání, proč autorita učitele není na takové úrovni, jako byla v minulosti, například za první republiky? Pravděpodobně je to dané rychlým ekonomickým vzestupem naší společnosti, který má v dnešní době mnoho možností výběru, také se může jednat o rozvolněnou morálku, který je mezi psychology velmi diskutované téma. Důsledek toho je nevhodné chování některých žáků i rodičů.

2 PROFESE-UČITEL MATEŘSKÉ A ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Učitelé jsou velmi diferencovaná skupina. Nejvýraznější je typologie učitelů podle toho, na jakém stupni a druhu školy pracují. To je podmíněno i druhem jejich profesní přípravy.

Můžeme specifikovat tyto kategorie učitelů podle typu vzdělávání a odborné kvalifikace:

Učitel mateřské školy, učitel prvního stupně základní školy, učitel druhého stupně základní školy, učitel střední školy, učitel uměleckých odborných předmětů v základní umělecké škole, střední odborné škole a konzervatoři, učitel vyšší odborné školy, jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky, učitel v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, učitel náboženství, učitel odborného výcviku v zařízení sociální péče. (zákon o pedagogických pracovnících č. 563/2004 Sb.)

2.1 Vymezení pojmu učitel

Označení učitel se vztahuje na všechny osoby ve školách, které se zabývají výchovou a vzděláváním žáků. Běžně pak můžeme říci, že je to člověk, se kterým se každé dítě, žák a student v mládí setkal. Je to tedy osoba, která vyučuje ve škole.

Helus (2012, s.56) uvádí: „*Učitelé jsou vůdčími aktéry výuky. V tom smyslu slova, že výuce vtiskují obsah, spád a směr, nesou za ni rozhodující zodpovědnost, a to jak osobní/morální, tak společenskou – právní, profesní. Musí být připraveni reflektovat souvislosti, obhájit a vysvětlit zvolený průběh i výsledky.*“

Z pohledu vědeckého je učitel jeden ze základních činitelů vzdělávacího procesu, je to tedy profesionálně kvalifikovaný pedagogický pracovník, který je spoluodpovědný za přípravu, řízení, organizaci a výsledky vyučovacího procesu. Dalo by se tedy říci, že zprostředkuje dětem a žákům vybrané poznatky cestou plánovaného, připraveného, řízeného a organizovaného vyučování.

V kapitole by bylo dobré citovat i jednu odlišnou definici dle expertního týmu OECD, řídí se jí klasifikace pedagogického personálu (pro členské a kandidátské země EU), tudíž můžeme předpokládat, že je mezinárodně uznávaná „*Učitelé (teachers) jsou osoby, jejichž profesní aktivita zahrnuje předávání poznatků (transmission of knowledge), postojů a dovedností, které jsou specifikovány ve formálních kurikulárních programech pro žáky a studenty zapsané do vzdělávacích institucí. Kategorie učitel zahrnuje pouze pracovníky, kteří přímo*

provádějí vyučování žáků. Ředitelé škol, kteří nemají vyučovací úvazek, nejsou započítáváni mezi učitele.“ (Education at a Glance: OECD Indicators, 2001, s. 309-400.

Z tohoto úryvku vyplývá, že je velmi důležité i to, jak učitel pracuje s kurikulárními dokumenty, musí se držet určitých pravidel. V naší krajině do kurikulárních dokumentů, které jsou předlohou pro práci učitele, patří: Národní program vzdělávání, ze kterého vyplývá rámcový vzdělávací program, následující školní vzdělávací program a třídní vzdělávací program. Poslední jmenovaný není povinný, je jen na pedagogovi, jestli si třídní plán vypracuje, nebo ne, ale doporučuje se, aby tak učinil. Učitel musí dodržovat daná nařízení a normy, aby dosáhl cíle, který si stanoví. Je však na něm, jakou si zvolí strategii a styl předávání poznatků žákům.

2.2 Předpoklady pro zvládnutí profese-učitel

Opakovaně, již od dob Komenského, se klade důraz na pedagogický *optimismus*, tedy schopnost učitele věřit nejen v účinnost vlastního pedagogického působení, ale i v žáka a jeho schopnosti.

Učitel by měl být *odborník*, být dobře připraven vnímat a formovat osobnost žáka, vycházet z jeho podstaty, odborník, který bude svým pedagogickým působením rozvíjet schopnost žáků.

Bez *nadšení a odhodlání* pro svůj obor a možnost předávat poznání dalším lidem, nemá smysl vykonávat povolání učitele. Pedagog musí mít rád děti a dokázat s nimi dobře pracovat, zaujmout je a přesvědčit, že se jim vyplatí ho poslouchat.

Dalším předpokladem být dobrým učitelem je *zvídavost*, která je celoživotním posláním. To znamená neusnout po získání vysokoškolského diplomu na vavřínech a neusoudit, že odtud už bude učitel pouze učit a nikdy učit se. Dobrý pedagog by se měl a musí celý život rozšiřovat a prohlubovat své poznání.

Obzvláště v dnešní moderní době, v době morální krize, bychom měli zdůraznit úlohu výchovy a osobnostní působení. Pedagogové by se měli snažit o výchovné působení na žáky, formování jejich morálních postojů a životních hodnot. S tím úzce souvisí *psychická odolnost*, kdy dobrý pedagog má porozumění pro problémy svých žáků a snaží se jim pomoci, přitom by měl zůstat nestranný. V neposlední řadě musí myslet i sám na sebe a pomoci si psychohygienou.

V neposlední řadě pedagog se musí smířit s *platovým ohodnocením*, které v dnešní době není ideální. Vlivem stálé diskuze nad novým kariérním systémem by se situace měla do budoucna zlepšit. Nedá se ale očekávat, že platy učitelů raketově narostou a budou srovnatelné s vyspělými zeměmi EU.

Učitel provázel snad každého z nás, někteří z nás máme z mateřské školy a školních lavic pěkné vzpomínky, jiní by raději zapomněli, pro některé byl učitel sympatický pro některé naopak. Avšak vše, co známe, umíme a dovedeme, se z velké části odráží v obraze učitele, toho, který nás provázel naším dětstvím a dospíváním, nechal v nás vtištěné svoje myšlenky, názory a vzory chování. Učitel byl ten, který nás osobnostně i profesně ovlivnil do budoucího života. Tak je učitelské poslání důležité pro každého z nás.

2.3 Učitel mateřské školy

Učitel mateřské školy pracuje s dětmi, které přicházejí do mateřské školy s nejrůznějšími zkušenostmi, odlišnými schopnostmi, ale i kulturním zázemím. Mateřská škola je prvním a velmi důležitým společenským prostředím, se který se dítě setkává mimo nejbližší rodinu. (Syslová, 2017) Děti si do něj přináší své osobní charakteristické rysy a rozdílné aspekty chování, které si osvojily doma. Často zakouší první sociální a emoční těžkosti, při kterých potřebují účinnou podporu učitele. Učitel mateřské školy musí pracovat s vědomím těchto individuálních odlišností, ale také s vědomím vývojových zvláštností typických pro předškolní věk.

Povolání učitele mateřské školy se mezi učitelské kategorie prosadilo poměrně nedávno, v průběhu 20. století (v některých evropských zemích jsou dodnes pracovníci předškolních zařízení vnímáni jako sociální pracovníci, nikoli učitelé). V současnosti u nás představuje třetí nejpočetnější učitelkou kategorii. S učitelem mateřské školy se v institucionální výchově setká více než 90% populace předškolních dětí. (Opravilová, 2016) Učitel mateřské školy, jak z přívlastku vyplývá, koná přímou pedagogickou činnost ve veřejných, soukromých nebo církevních mateřských školách či speciálních mateřských školách, zřízených podle školského zákona, ale může ji vykonávat také v soukromých předškolních zařízeních zřizovaných podle dalších zákonů. Pro práci v těchto soukromých zařízeních však není povinnost získat kvalifikaci podle zákona o pedagogických pracovnících. Ta se vztahuje pouze na mateřské školy zřizované podle školského zákona.

Profil odpovídající učitele mateřské školy obsahuje spoustu jednotlivých požadavků, mezi které můžeme zařadit požadavky kladené na vzdělání, osobnostní kvalitu, nároky společnosti, se kterými souvisí výkon učitele a s tím spojené profesní kompetence. Učitel předškolní výchovy, je ve srovnání s ostatními učitelskými obory trochu kratší. S oborem pro učitele předškolní výchovy na vysokoškolské úrovni se můžeme setkat jen pár desítek let. S jejich vývojem jsou spojeny tři významné mezníky. Jsou to především: vznik studijního oboru *Předškolní pedagogika pro učitele mateřských škol*, vznik studijního oboru *Pedagogika předškolního věku* a vznik bakalářského studia oboru *Učitelství pro mateřské školy* na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovi v Praze. Od roku 1993 najdeme obor Učitelství pro mateřské školy na více pedagogických fakultách, ke kterým se později přidaly i nepedagogické fakulty, například fakulta humanitních studií ve Zlíně.

Shrnutí

Úkolem učitele mateřské školy je pečovat o svěřené děti předškolního věku, zajišťovat jejich bezpečnost a rozvíjet jejich osobnost, zájmy a schopnosti v rámci výchovně vzdělávacího procesu.

Mezi činnosti, které učitel mateřské školy vykonává, jsou: plánování činnosti dětí po dobu jejich pobytu v mateřské škole-rozvíjení schopností a dovedností dětí prováděním různě zaměřených činností. Učitel se zaměřuje především na schopnosti a dovednosti rozumové, jazykové, tělesné, výtvarné, hudební, na zručnost apod. - v závislosti na věkové kategorii dětí. Dále se snaží o rozšíření celkového obzoru dětí, jejich vnímání, hygienických návyků. V posledním ročníku před vstupem do školy, který je nyní již povinný, je předepsána předškolní výchova dětí. Mohlo by se říci, že by se pedagogové měli speciálně věnovat těmto dětem. Učitel také zajišťuje bezpečnost dětí, neustálé dohlížení nad jejich činností.

Povolání je vykonáváno ponejvíce v hracích místnostech-třídách dětí, na školních zahradách, dětských hřištích, v parcích apod.

Předpokladem pro úspěšný výkon povolání je úplné střední odborné vzdělání s maturitou, vztah k malým dětem, autorita, určitý pedagogický talent, schopnost improvizovat, schopnost slovně formulovat, dobrá paměť.

2.4 Učitel základní školy

„Učitel je osobou, která významně formuje osobnost mladého člověka, je pro žáky obecně respektovaným vzorem. Je profesionál. Společnost od něho očekává plnění poslání, které je s touto profesí spojeno; je to vzdělávání, výchova a všestranná kultivace vyvíjející se osobnosti dítěte. Učitelé, kteří pracují se zájmem, zaujetím a maximálním profesním nasazením, si uvědomují významnost svého poslání“ (Sitná, 2009 s. 10.)

Dle Spilkové (2005) má učitel primárního stupně vzdělávání zvláštní postavení – zprostředkovává žákům přechod do systematického vzdělávání v systému jednoho učitele ve třídě, který zpravidla vyučuje všem předmětům. To přináší specifický úkol-zvládnutí obsahové šíři předmětů na určité úrovni, schopnost nalézat a využívat ve výuce mezioborové vztahy, aby žákům poskytoval celistvý obraz světa, protože to odpovídá vnímání a myšlení dětí v mladším školním věku. Přitom by měl vytvářet bezpečné a podnětné prostředí, pozitivní vztah k učení a motivovat je k dalšímu vzdělávání.

Učitel nese odpovědnost v následujících oblastech: Plánování, řízení a organizace vyučování, vyučovací strategií a metody, porozumění a znalosti, hodnocení žáka a vlastní profesní rozvoj. Většinu pracovní doby věnuje hlavní profesní činnosti, tedy výše zmíněnému vyučování, respektive výchově a vzdělávání žáků. Vyučovací činnost spočívá ve zprostředkování učiva žákům organizovanou formou a vhodnými didaktickými prostředky tak, aby rozvíjel žákovu osobnost ve všech dimenzích, aby ho inicioval a podporoval v celoživotním učení. Vyučovací činnost zahrnuje transformaci poznatků do učiva, sdělování a sdílení učiva, řízení činností žáků včetně, hodnocení procesů a výsledků učení, reflexi a sebereflexi.

V publikaci stejné autorky se můžeme také dozvědět, že učitel primární školy už není jen ten, kdo sděluje, řídí, rozhoduje, kontroluje, ale je chápán především jako facilitátor žákova vývoje a učení, který vytváří kvalitní vzdělávací situace a podmínky pro žákovo úspěšné učení, jako citlivý diagnostik, který se snaží dostáhnout každého žáka ke stropu jeho možností, jako průvodce na cestě za poznáním, který uvádí do věcí, pomáhá orientovat se v okolním světě, inspiruje, podněcuje, pomáhá budovat sebedůvěru, sebeúctu.

Shrnutí

Učitel základní školy je tedy pracovník, který učí žáky předepsanou učební látku s cílem vytvářet a rozvíjet u nich žádoucí znalosti, dovednosti, návyky a postoje. Neustále kontroluje

úroveň znalostí a dovedností žáků (formou písemných prací, ústních zkoušení, řízených diskusí, prováděním praktických činností), výuku podle potřeb upravuje. Do jeho činností dále patří motivování žáků k zájmu o učivo, organizace samostatné činnosti žáků, řešení kázeňských přestupků, vedení třídních schůzek a další spolupráce a komunikace s rodiči, spolupráce s výchovným poradcem, třídnictví, vykonávání služeb v rámci provozu školy. Učitel je zaměřen (má tzv. aprobaci) na určité vyučovací předměty (obvykle na 2 předměty). Povolání je vykonáváno ve třídách, laboratořích a kabinetech.

Předpokladem pro úspěšný výkon povolání je vysokoškolské vzdělání pedagogického zaměření, autorita, schopnost vysvětlovat, trpělivost.

2.5 Profese učitele mateřské školy a učitele základní školy-komparace

Profese učitel mateřské a základní školy byly pro diplomovou práci zvoleny z důvodu velmi blízké provázanosti. Jak již bylo v práci zmíněno, jedná se o dvě odlišné profesní skupiny učitelů. Jejich komparace nám ukazuje různorodost v jedenácti kategoriích, které se nám z profesního pohledu zdály zásadní.

Tabulka č.2: Komparace profese učitele mateřské a základní školy

Kategorie	UČITEL	
	Mateřské školy	Základní školy
Minimálně požadované vzdělání	SŠ	VŠ
Věk dětí	3-6let, heterogenní	7-15 let, homogenní
Docházka	dobrovolná/povinná od 5 let	povinná
Vzdělávací činnosti	řízená činnost 20min.	vyučovací jednotka 45min.
Kontakt s rodiči	každodenní	třídní schůzky
Organizace dne	režim	hodinový pevný rozvrh
Pedagogický kolektiv	2 třídní učitelé	1 třídní učitel
Technické vybavení	třídy, odpočinková místnost-lehárna, umývárna, zahrada	školní družina a jídelna
Materiál vybavení třídy	lůžka	lavice
Místo procesu	třída/zahrada	třída/tělocvična/laboratoře

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky jasně vyčteme, že rozdílů mezi oběma profesemi najdeme mnoho, mezi hlavní rozdíly bychom měli uvést především vzdělání a náplň práce učitelů. Nemůžeme říci, že učitel mateřské školy je důležitější a odpovědnější profese než učitel základní školy a naopak. Obě tyto profese mají svoji váhu, důležitost a logiku. Když se podíváme na učitele mateřské školy, má velikou zodpovědnost, přebírá ji za rodiče, supluje rodičovskou funkci, a ještě u toho musí naučit dítě základy socializace, sociální a nové poznatky a mnoho dalšího. Dítě z pravidla v mateřské škole tráví mnohdy více času nežli v rodině, což poukazuje na to, jak moc důležitou složkou v jeho životě mateřská škola a její činitelé jsou.

Na druhou stranu, učitel základní školy navazuje na předešlé poznatky a snaží se rozvíjet žáky, má za úkol navazovat na získané sociální a společenské návyky dítěte, k tomu se ještě přidává vzdělávací a morální složky, které jsou nejdůležitější náplní základního vzdělávání.

3 PROFESNÍ DRÁHA UČITELE

Učitelé jsou v průběhu své profesní dráhy ovlivňováni mnoha faktory. Mezi základní faktory, které mohou profesní dráhu ovlivňovat, patří především vlivy soukromé (rodina, osobní zájmy, životní zkušenosti), vlivy spojené s organizací (vedení organizace, kolegové), vlivy společnosti (ekonomické, politické, kulturní). (Lukas, 2007)

Profesní dráha je úzce spjata s profesním vývojem učitele. Úvodem je třeba zdůraznit, že vymezení samotného pojmu *vývoj učitele* není zcela jednoznačné. Obecně lze vývoj učitele, profesionála chápat jako jeho změnu v čase, není možné, ale přesné definice, protože se v práci budeme věnovat různým koncepcím vývoje učitel. V zásadě můžeme chápat vývoj učitele jako, neutrální termín, mohou v něm být obsaženy jak pozitivní, tak i negativní změny, které učitel v průběhu kariéry zažívá.

Toto chápání však není v literatuře, zabývající se danou problematikou příliš časté, výrazně se mu blíží především obecnější pojetí „plasticity“ vývoje v life-span psychologii, které předpokládá, že jedinci se mohou vyvíjet v obdobném věku různými, více či méně žádoucími způsoby a že jsou též možné i odchylky „negativním“ směrem (Staudinter, Lindengerger, 2003 in Lukas 2007). Naproti tomu občas zmiňovaný růst či rozvoj učitele (spojovaný především s rozvíjením znalostí a dovedností), jež má hodnotící charakter, je chápán jako zlepšování, zdokonalování se učitelů.

3.1 Etapy profesní dráhy učitele

Obecně je vývoj profesní dráhy objasňován jako proces, vázaný na životní cyklus, jehož průběh lze rozčlenit do několika fází. (Alan, 1989)

Průcha (2002) uvádí šest těchto etap profesní dráhy učitele. Vše začíná samotnou *volbou učitelské profese a studiem na vysoké škole*. Následuje *profesní start*, první rok učitele ve škole, tedy období učitele-začátečníka, který vstupuje do povolání, to pokračuje *profesní adaptací*, která probíhá několik prvních let výkonu učitelského povolání. Po těchto fázích si učitel začíná budovat kariéru, tedy prožívá *profesní vzestup*. Předposlední fáze je nazvaná *fází stabilizace*, někdy i profesní migrace, kdy v některých případech může jít i o změnu povolání. Následuje *fáze profesního vyhasínání*, která ovšem samozřejmě nemusí nutně postihnout každého učitele.

Pokud budeme mluvit o první fázi, *volbě učitelské profese*, můžeme konstatovat, že je mladý člověk na pomyslné startovací čáře, rozhoduje se pro učitelské povolání. Součástí je pak následné studium na pedagogické fakultě – pregraduální (přípravné) vzdělávání. První fáze tedy volba profese je poslední dobou velmi problematická. Podle Průchy (2002) je o učitelské povolání je stále menší zájem, neprojevuje se až tak v počtu studentů hlásících se na pedagogické obory, jako spíše v tom, že tento obor je pro některé jen jakýmsi náhradním řešením, v případě, že se nedostanou na obor, který opravdu chtěli.

Pokud pedagogickou školu absolvuje člověk, který se o učitelství zajímá a do pedagogické praxe se následně dostane, nastává období *profesního startu*, které je pro něj jakousi zátěžovou zkouškou, rozhodujícím obdobím, zda učitelem zůstane nebo ne. První rok práce učitele ve škole je považován za rozhodující období pro utváření jeho profesních dovedností a pro další adaptaci na úkoly a podmínky, v nichž vykonává své povolání. Učitel-začátečník se dostává do střetu s realitou, absolvent již stojí na vlastních nohou, bez opory svých učitelů. Zažívá tak jakýsi adaptační šok, „*zjišťuje určitou vlastní nedostatečnost, prožívá rozpor vlastních pedagogických představ a syrové reality školy, zažívá rozčarování z materiálních a sociálních podmínek ve školství, apod*“. (Havlík, 1998 s.91)

K šoku z reality dochází z různých příčin. Jedná se především o nástupní podmínky, kdy může být nedostatečné materiální vybavení školy, nesystematická pomoc od vedení školy, také výuka neaprobovaných předmětů. Dále kultura školy, což se jedná především o učitelský sbor, postoj ředitele školy, styl vedení školy. Můžou se i vyskytnout problémové situace, tedy práce s neprospívajícími žáky nebo udržování kázně při vyučování.

Pokud učitel tento prvotní šok překoná rozhodne se ve školství nadále setrvat, nastává fáze *adaptace*, která trvá několik prvních let výkonu praxe. Jak již napovídá označení této fáze, učitel se adaptuje na podmínky své práce, vlastní školy, na jejich pravidla, a i její celkové klima. Švaříček (2007) druhou fázi nazývá *fází progresivního učitele*, která dle jeho zjištění nastává mezi druhým a třetím rokem.

V analýzách vývoje profesní dráhy učitele se vymezuje, že po období v profesního startu následuje období *stabilizace*. Výzkumy zabývající se tímto obdobím označují učitele jako experta, v české pedagogické terminologii zkušený učitel. Tato fáze je pravděpodobně nejdůležitější nejen pro učitele, ale i pro samotnou školu a společnost. Podle Průchy (2002, s.27) učitelé v této fázi nejvíce ovlivňují „*charakter edukačních procesů ve školním prostředí, protože působí nejen na žáky, ale i jako vzor pro začínající učitele*“.

Švaříček (2007, s.350) tuto fázi dává až mezi sedmý a osmý rok praxe učitele a udává, že učitelům je identita učitele experta připsána jejich okolím: „*Učitelé získali identitu experta na základě toho, že jsou okolím rozpoznáni jako experti na základě svého chování.*“

Důležitější než časové období profesní dráhy, jsou vlastnosti a schopnosti, které zkušený učitel získává. Učitel se stává kompetentní v mnoha oblastech. Mezi nejdůležitější kompetence učitele můžeme zařadit kompetence odborně předmětové, psycho didaktické, komunikativní, diagnostické a intervenční, poradenské, organizační a řídicí a kompetence reflexe vlastních činností. Je asi nemožné, aby učitel všechny tyto kompetence naplnil na maximum, ale důležité je aby na sobě pracoval, tak aby byl tím nejlepším vzorem pro žáky.

Proces vyhasínání je ve vývoji profesní dráhy učitelů poslední fází učitelova působení. Po jisté době, který není u každého učitele stejná, může nastat přechod k fázi vyhasínajícího učitele, jak již název napovídá, je spojena s tzv. syndromem vyhoření či vyhasínání. Aby tato fáze vůbec nenastala, může do jisté míry ovlivnit sám učitel, a to prací na sobě samém, dalším vzděláváním, snahou o vlastní osobní i profesní rozvoj, psychohygienou. Ne u všech učitelů se v této etapě profesní dráhy projevují příznaky syndromu vyhoření nebo konzervativní postoje a rezignace. Tento jev nelze paušalizovat. Samozřejmě vliv zde má i přístup školy, jaké učiteli poskytuje podmínky k práci, jak ho podporuje při jeho snahách o inovace, jak je podporován právě při předcházení syndromu vyhoření atd.

Výše popsany vývoj učitele nelze uplatnit na každého učitele, některé etapy může přeskočit, nebo dokonce nemusí dojít do samého konce modelových etap. Každý učitel je především osobnost, která si určuje svůj profesní vývoj. Samozřejmě pod vlivem mnoha okolností, které již byly zmíněny.

3.2 Etapizace profese učitele podle Davida Berlinera

David Berliner v roce 1988 vytvořil model vývoje učitele v pedagogické odbornosti. Model představuje pohled na zpracování informací o poznání učitele. V tomto výzkumu Berliner vyzdvihl zkušenosti učitelů, jejich pedagogické myšlení, dovednosti a postoje, dále jak se učitelé vyvíjejí od nováčků až po odborníky. Popsal pět etap vývoje, z nichž každá charakterizuje odlišné názory na pedagogiku: nováčci, pokročilí začátečníci, kompetentní, zkušení a odborníci

Berliner's model of pedagogical expertise - Berlinerův model pedagogické odbornosti

Etapa 1: Nováček (novice)

Na počáteční fázi, která odpovídá začínajícímu učiteli nebo učiteli, který má první rok praxe se učitel sžívá s novým prostředím, věnuje se obvyklým úkolům v oblasti výuky U učitele - nováčka probíhá výuka prostřednictvím zkušeností z reálného světa a očekávají se pouze minimální dovednosti. Začínající učitel se převážně řídí danými pravidly a má malý cit pro konkrétní situace.

Etapa 2: Pokročilý začátečník (advanced beginner)

Na pokročilém stupni, který často odpovídá druhému a třetímu roku praxe, učitel rozvíjí epizodické a strategické znalosti, a to začíná ovlivňovat chování učitele. Avšak pokročilí začátečníci stále mají potíže s vědomím, kdy mají přestoupit nebo dodržovat pravidla a zavedené postupy a možná neví, co je nejdůležitější.

Etapa 3: Kompetentní/schopný (competent)

Příslušná etapa pro mnoho učitelů se může rozvíjet již ve třetím nebo čtvrtém roce praxe, kdy učitelé dokážou učinit vědomé rozhodnutí a umí si stanovit priority a plány založené na racionálních cílech. Schopní učitelé dokáží rozlišovat mezi tím, co je a není důležité, a obvykle nedělají chyby v načasování. Jsou si jisti v plnění učebních osnov a dokáží se osobně podílet v řízení školních událostí.

Etapa 4: Zkušený/zdatný (proficient)

Zkušený učitel, můžeme říci je učitel po 5 letech praxe, má vyvinutou výborně intuici a pracuje na svém know-how. Zkušené učitelé pracují s podobností v situacích, které dříve používali a mohou předvídat události. Jsou také analytičtí a přímí při rozhodování.

Etapa 5: Expert (expert)

Odborní učitelé - experti se vyznačují plynulostí a pružností ve svých myšlenkách a činnostech. Ve skutečnosti došli do stadia, kdy už nemusí vědomě přemýšlet nebo být vědomě analytičtí, protože mají zvládnuté své pedagogické postupy. V tomto případě mohou odborní učitelé rychle rozpoznat problém a záměrně jej analyzovat.

3.3 Etapizace profese učitele podle Crafta

Profesní rozvoj může hrát roli ve prospěch učitelova hladkého postupu profesní dráhou. Jinak řečeno, může pomoci otevřít nové výzvy tomu, kdo se stabilizoval ve svém povolání a bez těchto výzev by mohl upadnout v sebe zpochybňování. Pochopení významu postupových fází se projeví, když se zhodnotí potřeby učitelů profesně se rozvíjet a je snaha o takový rozvoj. Například vzdělávacími programy, které Craft ve své etapizaci vyzdvihuje.

Craft, (1996) obecně shrnul fáze učitelské kariéry takto:

1. Vstup do učitelské praxe (uvádějící fáze)
2. Návrat k učitelské praxi po jejím přerušení (uvádějící fáze)
3. Příprava na zvýšenou odpovědnost (přípravná fáze)
4. Období krátce po převzetí zvýšené odpovědnosti (rozvojová fáze)
5. Období po řadě let v téže pozici (rekapitulační/revizní fáze)

Změny v učitelské práci, které nejsou jen chvilkové, se pravděpodobně mění s různými fázemi kariéry. Předpokladem úspěšné podpory profesního rozvoje je plánování a rozčlenění dalšího vzdělávání učitele podle fází jeho profesní dráhy. Význam jednotlivých fází a předcházejícího profesního rozvoje je zjevný také při hodnocení toho, jaký smysl mělo organizované další vzdělávání pro profesní rozvoj a jak ovlivnil profesní rozvoj každodenní praxi učitele. Proto je další vzdělávání nutné posuzovat jako cenné a prospěšné ve vztahu k dopadu na učení žáků. Profesní aktivita učitele je v průběhu každé jednotlivé kariéry jiná. Závisí nejen na konkrétních pracovních podmínkách a kultuře školy, ale také na osobních, mezilidských a situačních faktorech, které se mění s časem.

3.4 Shrnutí teoretické části práce

Ačkoliv existují různé přístupy, nesmíme zapomínat, že profesní rozvoj je jen obtížně kategorizovatelný. Rozvoj učitele je proces trvalého a celoživotního profesního učení se, individuální a proměnlivý celek, který je u každého učitele jiný (Clarke a Hollingsworth, 2002). Navíc v případě učitelského povolání mají na profesní rozvoj velký dopad zkušenosti ze soukromého života. V důsledku souběhu změn v profesním i osobním životě profesní rozvoj a identita učitele podstupuje neustálou rekonstrukci.

Profesní aktivita učitele je v průběhu každé jednotlivé kariéry jiná. Zdá se, že závisí nejen na konkrétních pracovních podmínkách a kultuře školy, jak ji utvářejí učitelé a žáci, ale také na osobních, mezilidských, kontextuálních a situačních faktorech, které se mění s časem.

Není nutností a obvyklé, aby si učitelé prošli všemi etapami profesního vývoje. Stává se, že některé mohou i vynechat, nebo nemusí dojít až na konec modelových studií.

Tabulka 3: Vývojové etapy učitele dle Allana, Berlinera a Crafta

ALLAN	BERLINER	CRAFT
student učitelství	učitel nováček	vstup do učitelské praxe
začínající učitel	pokročilý začátečník	návrat k učitelské praxi po jejím přerušení
zkušený učitel	schopný	příprava na zvýšenou odpovědnost
konzervativní učitel	zkušený/zdatný	období krátce po převztí vyšší odpovědnosti
	expert	období po řadě let v téže pozici

Zdroj: Vlastní zpracování

Pro porovnání vývoje učitele během jeho profesní dráhy byly vybrány modely Allana, Berlinera a Crafta. Existuje mnoho jiných modelových studií, které vznikly ale především v zahraničí. V Naší krajině je zkoumáním profesního vývoje znám profesor Průcha, který svoji práci rozdělil do šesti etap. Na rozdíl od zahraničních autorů se také zaměřil na fázi přípravy na povolání, tedy studenta učitelství. Průchův model je podrobně popsán v této kapitole.

Současná doba přináší nové pohledy a požadavky na profesi a profesionalitu učitelského povolání. To se stává předmětem zkoumání různých odborníků. Je jasné, že učitel vždy byl a určitě bude kvalifikovaným pedagogem, který se svou činností přímo podílí na výchovně vzdělávacím procesu. Vztah mezi kvalitou práce učitele a výsledky učení dětí však stále zůstává otevřenou otázkou. Dobrou zprávou ale je, že se většina vyspělých evropských i mimoevropských zemí shodla na tom, že je potřeba profesionalizace učitele.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

Pro výzkum, provedený v rámci diplomové práce, byl zvolen *kvalitativní přístup*. Tato výzkumná cesta je vhodná k pochopení interakcí mezi jedinci a prostředím, k popisu jejich jednání a chování. Což bylo pro nás výsledek našeho výzkumu důležité. Pro výzkumné šetření byla použita metoda *hloubkového rozhovoru*. Tato metoda se využívá pro menší skupinu respondentů s cílem zjistit nejen, jak se chovají, ale především důvody jejich chování.

4.1 Výzkumný cíl a výzkumné otázky

Cílem výzkumu je:

1. Porozumět událostem, které ovlivňují profesní dráhu učitele.
2. Objasnit, jak probíhá profesní dráha učitele mateřské školy.
3. Objasnit, jak probíhá profesní dráha učitele základní školy.
4. Zjistit rozdíly v profesní dráze učitele mateřské a základní školy.

V rámci výzkumu byly stanoveny následující výzkumné otázky:

1. Jaké události ovlivňují profesní dráhu učitele?
2. Jak probíhá profesní dráha učitele mateřské školy?
3. Jak probíhá profesní dráha učitele základní školy?
4. Jaké rozdíly lze najít v profesní dráze učitele mateřské a základní školy?

4.2 Výzkumné metody aplikované ve výzkumu

Jako základní metoda pro výzkum byla zvolena metoda hloubkového rozhovoru. Prostřednictvím hloubkového rozhovoru jsou zkoumány členové určitého prostředí, určité specifické sociální skupiny s cílem získat stejné pochopení jednání událostí, jaká disponují členové dané skupiny. Hloubkový rozhovor umožňuje zachytit výpovědi a slova v jejich přirozené podobě, což je jeden ze základních principů kvalitativního výzkumu. (Švaříček, Šed'ová, 2007)

Přepis rozhovoru

Záznam rozhovoru uchovaný na diktafonu je nutno přepsat, text posléze několikrát pročíst a kódovat. Z jednotlivých kódů vzniknou subkategorie a posléze kategorie.

5 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZO RKU

Výběr učitelek byl záměrný, měly splňovat věkové kritérium. Pro výzkum byla stanovena věková hranice nad 50 let. Učitelky pochází ze Zlínského a Jihomoravského kraje, učí ve městech i vesnicích.

5.1 Učitelky mateřské školy

Výběr učitelek mateřských škol byl uskutečněn převážně ve Zlínském kraji, jen jedna tázaná byla z Jihomoravského kraje. Všechny paní učitelky neměly problém s uskutečněním rozhovoru. Rozhovor s Hanou vedl nakonec jinou cestou, než by bylo pro výzkum přínosné, takže nebyl použit při analýze.

MAGDA

Magda, 54 roků, 30 let praxe. Má 4 děti, všechny studují vysokou školu, jak říká „jsem na ně velmi pyšná“. Magda je klidná, rozvážná, seriózní, mluví klidným, polotichým hlasem, má pěknou spisovnou češtinu. Maminka byla ředitelkou v mateřské škole a je z třech sourozenců. Magda vystudovala střední pedagogickou školu v Kroměříži, bakalářský stupeň vysokoškolského vzdělání, obor pedagogika předškolního věku na Univerzitě Tomáše Bati, nyní studuje magisterský stupeň stejný obor a na téže univerzitě. Po studiu střední školy nastoupila do zaměstnání jako učitelka mateřské školy. Celý život toto povolání vykonává kromě mateřských přestávek. Před dvěma lety o zaměstnání přišla, nyní nepracuje a zvažuje, jestli se vůbec chce do práce vrátit, nebo zůstat v domácnosti do doby předčasného důchodu. Ve volném čase ráda chodí s manželem na dlouhé procházky do přírody a sportuje nejraději má aerobic, bossu a TRX. Také ráda tráví čas se svým dvouletým vnukem.

ANEŽKA

Anežka má 56 roků a 38 let praxe. Má jednu dceru. Vystudovala střední odbornou školu pedagogickou. Anežka je milá, klidná a usměvavá žena, velmi upovídaná. Prosazuje při své práci rituály, říká, že je to nejdůležitější věc, kterou používá při své práci. Před deseti lety propadla muzikoterapii. Našla v ní smysl života, uvolnění a relaxaci. Celý život pracuje jako učitelka mateřské školy, pokud by se mohla znovu rozhodnout, neměnila by. Ve volném

čase ráda jezdila dříve na koni, nyní už kvůli zdravotnímu stavu nemůže, ale navštěvuje stále nadále. Jinak se ráda věnuje své milované muzikoterapii. V důchodu určitě nechce pracovat nadále v mateřské škole, ale chce se, pokud jí to zdravotní stav dovolí věnovat naplno muzikoterapii.

ALENA

Má 53 roků, 25 let praxe. Jednoho syna. Vystudovala střední pedagogickou školu. Alena je sebevědomá, ale přitom skromná a milá. Mluví klidným, sebejistým hlasem. Po studiu nastoupila do prvního zaměstnání jako učitelka mateřské školy, bylo to těsně po revoluci. Po 13 letech praxe jí manžel přesvědčil o tom, že by s ním měla začít podnikat, opustila tedy pozici učitelky mateřské školy a přidala se k manželovi, říká, že jí začala kariéra manažerky. Po 10 letech se jí ale začalo stýskat po mateřské škole. Vrátila se a začala se věnovat logopedické péči, protože jediné volné místo bylo v logopedické třídě. Tomuto zaměření propadla a moc jí baví. Ve volném čase ráda sportuje, v zimě lyžuje v létě dlouhé túry a alpinning. Také se těší ze dvou vnoučátek.

JANA

Jana má 58 let a 37 let praxe. Má dvě dcery, pro jednu byla učitelským vzorem a ta je nyní také paní učitelkou, ale ne v mateřské škole, ale na základní. Jana je sportovní typ, je velmi akční, při mluvě používá hodně haptiku. V dětství hodně sportovala a byla živé dítě, jak o sobě tvrdí. Vystudovala gymnázium, poté chtěla jít na vysokou školu, ale obor předškolní pedagogika, byl jen dálkově, to ji odradilo. Vystudovala tedy nástavbu v Kroměříži. Celý život pracuje jako učitelka mateřské školy, také si ale vyzkoušela práci vychovatelky. Ve volném čase se věnuje Valašské lidové kultuře, má ráda kroje, vyšívání.

HANA

Má 57 roků a 34 let praxe. Má tři děti, dva syny a jednu dceru. Celý život žije na vesnici nedaleko Brna. Vystudovala střední pedagogickou školu. Pracuje jako učitelka mateřské školy, nějaký čas pracovala i jako učitelka v první třídě, ale jen na záskok, v té době byl nedostatek učitelů. Je upravená, usměvavá a milá. Mluví pěkně spisovně, rozvážně. Já ladné pohyby rukou při řeči. Profesní kariéru ji přerušila vážná nemoc, dlouho se s ní vypořádala,

ale nakonec vše dobře dopadlo a Hana se mohla vrátit do zaměstnání. Ve volném čase si jde ráda zazpívat do místního sboru, také pravidelně tančí a organizuje babské hody.

Rozhovory s učitelkami mateřských škol byly uskutečněné v prostředí, které je vhodné a klidné, tak aby se mohly obě strany na práci soustředit. Výběr místa byl vždy po domluvě s respondentkou. Většinou se jednalo o jejich soukromí, tak aby se cítily příjemně. Jednotlivé rozhovory trvaly cca 30-45 min. Všechny tázané byly sdílné, otevřené a přátelské, nestalo se, že by rozhovor nebyl možný dokončit.

5.2 Učitelky základní školy

Výběr učitelek základní školy byl složitější, tím, že výzkumník ve svém okolí neměl tolik učitelek s danými kritérii. Učitelky byly vybrány na doporučení od známých, přátel a rodiny. Rozhovory byly prováděny jen v Jihomoravském kraji. Všechny paní učitelky neměly problém s uskutečněním rozhovoru.

MIRKA

Má 59 roků, 35 let praxe. Mirka je velmi vitální, nevypadá na svůj věk, menší drobnější postavy, ale energická. Má moderní pohled na život. Vyrůstala s maminkou, která byla také učitelkou. Má vystudovanou střední zdravotnickou školu, dále se rozhodovala mezi medicínou a pedagogickou fakultou, učitelství zvítězilo. Na medicínu si netroufla. Začínala jako učitelka na druhém stupni, po revoluci ale musela přejít na první stupeň, protože se přestala vyučovat ruština. Má jednoho syna. Celý život pracuje jako učitelka základní školy. Má ráda muziku, zpívá ve sboru Brněnská beseda, tvrdí o sobě, že je i konzumní člověk, takže se ráda dívá a odpočívá u televize, ale tu střídá i s četbou dobrého románu. Ve volném čase chodí na procházky se svým přítelem a psím mazlíčkem Enee. V brzké době ji čeká odchod do důchodu, chvíli si chce odpočinout, ale bude ráda, když bude moci pokračovat v učitelování i v penzi.

EVA

Má 53 roků 27 let praxe. Velmi upravená, moderně nalíčená, navoněná a oblečená energická dáma. Má ostrý, zvučný a hlas, velmi rychle mluví. Má dva syny. Vystudovala gymnázium zaměřené na německý jazyk. Poté Masarykovu univerzitu obor pedagogika-učitelství prvního stupně. Celý život se věnuje učitelství, bydlí na vesnici, za své profesní působení změnila jen dvakrát působiště. Ve svém volném čase ráda chodí do přírody, miluje houbaření a lesy. Také je velkou fanynkou fotbalu, její synové hrají aktivně, takže často chodí na fotbalové zápasy. V neposlední řadě Eva uvádí, že má moc ráda nakupování. Eva se i v důchodě, pokud jí bude sloužit zdraví, chce věnovat učitelské profesi.

HELENA

Má 57 roků a 29 let praxe. Jana je příjemná, usměvavá a klidná dáma, je vyšší postavy a číší z ní přirozená autorita. Mluví rázným altově zabarveným hlasem. Má jednu dceru, i když si velice Jana přála, aby její dcera byla učitelkou, dcera se nakonec rozhodla jinak, je magistrou farmacie. Jana po maturitě chtěla studovat medicínu, na kterou se nedostala, tak šla studovat filozofickou fakultu obor biologie a filozofii. Po studiích chtěla na fakultě zůstat, jako přednášející, bohužel ale nebyla ve straně. A tak nastoupila jako učitelka na základní školu, tuto profesi vykonává celý život, Ve volném čase ráda cestuje s manželem po naší republice, nemají auto, takže vlakem nebo autobusem. Také ráda doprovází manžela na různé hudební festivaly. Pokud má čas, přečte si knihu a také ráda vaří, dá se říci, že u toho relaxuje. Na důchod se Helena těší, pokud bude v pořádku, chtěla by učit i v penzi. Má totiž pocit, že pokud už nebude učit, bude stará.

IVA

Má 55 let, 29 let praxe. Má dvě děti, dcera je také učitelkou. Iva je sebevědomá, upravená pěkná žena. Má příjemný, hluboký hlas. Je rázná a přísná. Maminka byla učitelkou na druhém stupni základní školy. Má vystudovanou vysokou pedagogickou školu v Brně. Po studiu dostala umístěnku do základní školy na první stupeň v Juliánově. Celý život vykonává povolání učitelky základní školy. Na školství jí vadí dnešní byrokracie, nemá ráda „papírování“. Ve volném čase sportuje, nejraději plave, také ráda cestuje. Dovolenu většinou stráví na poznávacích zájezdech, má procestovanou celou Evropu. Zbytek prázdninového času bývá na chatě v Moravském krasu. Má psa, který jí drží v kondice. Těší se na důchod.

DANA

Dana má 55 let, 30 let praxe. Má dva syny. Dana je na první pohled nepřístupná, dalo by se říci nepříjemná, jako by se i trochu pořád mračila, má jasný čistý zvonivý hlas. Je rázná a sebevědomá. Vystudovala gymnázium, i když chtěla jít studovat střední hotelovou školu, rodiče ale rozhodli, že ne. Poté šla na Masarykovu Univerzitu, obor pedagogika. Po studiu nastoupila jako učitelka prvního stupně na základní školu v Kyjově. Během pár let se ale odstěhovala do Brna, kde žije a pracuje dodnes. Ve své profesní kariéře dostala příležitost působit jako zástupkyně ředitele základní školy. Ve volném čase se ráda podívá na pěkný film, nebo si přečte knihu. Také ráda vyráží s kamarádkami do sauny a na pravidelnou letní dovolenou k moři. Těší se na důchod, chvíli si odpočine, ale potom by ráda dále pracovala.

Rozhovory se nesly v příjemném a klidném prostředí, tak aby obě strany měly klid na práci. Učitelky byly milé, sdílné, některá více, některá méně. U Dany nastal v půlce rozhovoru problém, že se vlastně nechce svěřovat se svými pocity a problémy. Nakonec ale rozhovor se svolením dokončila, a byla i ráda, že si udělala takovou malou rekapitulaci svého profesního života.

6 INTERPRETACE VÝZKUMNÝCH ZJIŠTĚNÍ

V následujícím textu jsou shrnuta data získaná z hloubkových rozhovorů s pěti učiteli mateřských škol a s pěti učiteli základních škol. Dále v textu budu používat pro učitele mateřské školy zkratku MŠ a učitele základní školy zkratku ZŠ. Získaná data jsem rozdělila do pěti následujících kategorií:

1. PROČ JSEM UČITELKOU?
2. MÉ ZAČÁTKY.
3. STÁLE NA SOBĚ PRACUJI.
4. CHCI BÝT JEŠTĚ UČITELKOU?
5. CO SE MNOU BUDE DÁL?

6.1 Proč jsem učitelkou?

Dle Průchy (2005) je zájem o studium učitelství na pedagogických fakultách vysoký a rok od roku stoupá, ačkoliv šance na přijetí k tomuto studiu je stále malá (dnes již neplatí, že na mnohé obory se nedělají ani přijímací zkoušky a berou se všichni). S tím kontrastuje známá skutečnost, že část učitelů své povolání opouští – a také to, že finanční ohodnocení učitelské profese nepatří mezi uspokojující.

Rozhodnout se po základní škole, čím chci být, jakou profesi chci vykonávat a následně dle toho vybrat další vzdělávání je velmi těžké. Málo který člověk ve věku 14/15 let je schopen na 100% říci, čím chce být. Většinou jsou nám nápomocni rodiče nebo někdo kdo je nám vzorem, kterého si vážíme, se kterým se ztotožňujeme. Důležité jsou samozřejmě naše osobnostní předpoklady, podle kterých bychom se měli řídit. Je ale také dalších mnoho faktorů, jako je dětství, prostředí, motivace, které nás ovlivňují při přípravě a startu na naší profesní dráze. Mezi zásadní faktory, které ovlivnily rozhodnutí participantu stát se učitelem, patří a) dětství, b) rodina, c) motivace, d) učitelství vzor, e) osobnostní předpoklady

6.1.1 Dětství

Od narození po vstup do školy prodělává dítě intenzivní duševní vývoj, ovlivňující i pozdější projevy v oblasti poznávání, prožívání i chování. Člověk není jen organismus, ale především osobnost. (Čačka, 2004)

Můžeme říci, že koncept dětství se vyvíjí a mění s tím, tak jak se mění životní styl a očekávání dospělých. Někteří věří, že by se děti neměly o nic starat a neměli by pracovat, život by měl být šťastný a bezproblémový. (Mertin, Gillernová, 2010)

„Já jsem měla pěkné dětství. Chodila jsem do různých školek, ne jenom do jedné. Vždy podle toho, kdo mě vyzvedával, v tom místě jsem chodila do školky. Mě se ve školce líbilo 😊, já jsem měla vždycky ráda kolem sebe děti, ve školce i u domu 😊, takže jsem byla vždycky moc ráda, když jsem byla v kolektivu, byla jsem taková „společenská“. (MŠ Alena)

Alena se o dětství rozpovídala zeširoka, v rozhovoru se ještě dlouho k této životní etapě vracela. Z toho můžeme usoudit, že dětství pro ni hraje důležitou roli a ráda na ně vzpomíná.

„Já mám o 4 roky mladší sestru a s tou jsem si ráda hrávala s panenkami, na maminky a děti, ráda na to vzpomínám, vlastně dodnes máme se sestrou velmi pěkný vztah, trávíme spolu mnoho času, je to fajn 😊. Pak ve druhé třídě moje maminka nastoupila do zaměstnání, byla s námi dlouho doma“. (MŠ Magda)

Dětství je pro učitelky mateřských škol obvykle směsice radost, údivů a pružnosti. Je to pro ně doba učení se zodpovědnosti bez toho, aby se musely starat o zodpovědnost dospělých.

„Tak, já jsem vyrůstala jakoby jedináček, dalo by se říct, protože sestru jsem měla o 12 a půl let starší, ale velice pěkně se o mě starala. Rodiče jsem měla zlaté, odmalička mě všude brali s sebou, nikdy mě nikam neodložili 😊, rodiče se aktivně věnovali sportu a mládeži mě brali na všechny akce s sebou, takže mě všude brali na všechny akce s sebou, takže, já jsem měla perfektní dětství“. (ZŠ Helena)

Helena měla to štěstí, že rodiče byli aktivní sportovci, kolem sportu se odjakživa pohybuje spousta lidí, vytvářejí společenství, komunitu. Ona jí byla součástí.

„Mám o rok starší sestru, pamatuji si, že odjakživa mezi námi byla rivalita, pořád jsem měla pocit, že rodiče protěžují více sestru, vždy jí všechno šlo lépe, byla a je dodnes sebevědomá, já jsem se jí chtěla za každou cenu vyrovnat. Myslím, že mě to trochu ovlivnilo, dodnes bojuji s tím, jestli dělám věci dobře. Jinak jsem měla dětství pěkné, nic negativního se myslím neodehrálo. Je teda pravda, že na nás rodiče neměli dostatek času, hodně času jsme trávily u babičky, která byla hodně přísná“. (ZŠ Dana)

I učitelky základní školy vzpomínají na dětství jako pěkné, šťastné a harmonické období. U Dany se však objevuje vliv starší sestry i babičky, také označuje za nepříjemné nedostatek času rodičů.

6.1.2 Rodina

Výchova a vzdělávání je komplikovaný jev, ve kterém se odráží působení velkého množství činitelů ve vzájemných vztazích. Vztahy dospělých a dětí mají výrazně interaktivní charakter. Jisté je, že dítě potřebuje dospělé, kteří mu projevují lásku, jsou dítěti vzorem a ukazují hranice. Jedním z činitelů podílejících se na vývoji dítěte je výchova v rodině.

Dle Gillernové(2010) rodina představuje významné sociální a výchovné prostředí pro vývoj a rozvoj dítěte. Jak právě rodina ovlivňuje jedince, jak stimuluje či tlumí jeho rozvoj? Obecnou pravdou pravd, je, že „rodina je důležitá“.

„No, a když jsem chodila do školy, tak o prázdninách jsem byla vlastně u dědečka, a babičky. Oni měli velký rodinný dům, tam měli dvůr a na dvoře měli starou školní lavici a ještě ten kalamář a starou aktovku mi děda dal a pozdrav, úplně fakt co měl ze své školy s takovým tím perem, co se namáčelo do toho kalamáře, takže já jsem si hrála na školu a na paní učitelku samozřejmě.....“ . (MŠ Alena)

Alena poukazuje na důležitost rodinných příslušníků, přesně řečeno prarodičů v tomto případě. Alena u prarodičů trávila mnoho času, a má i mnoho vzpomínek, které si uchovala pro svůj osobní i profesní život.

„Ano, maminka mě ovlivnila, ona vlastně s tou mládeží dělala od mládí, co si vzala tedy tatínka. Ona to neměla nikdy v životě jednoduché, i s tím studiem, ale všechno si to dodělala dálkově při první mateřské a učila i na základní škole“ . (MŠ Anežka)

Rodina představuje významné sociální a výchovné prostředí pro vývoj a rozvoj dítěte. U učitelek mateřských škol je to podložené z výsledků šetření.

„Moje rodiče byli nejlepší lidé na světě, maminka byla celý život v domácnosti, tatínek byl úředník na dráze. Maminka na nás měla čas, věnovala se nám stoprocentně. Měla velmi ráda umění, takže jsme často chodili do divadla, na koncerty. Měla velmi ráda hudbu. Tatínek hrál na housle, takže u nás bylo často veselo. Toto jsem po rodičích zdělila, hudba mě provází životem, zpívám ve sboru, doma, na zahradě, všude“ . (ZŠ Eva)

Z šetření je zřejmé, že rodina je základ všeho. Je vidět, že děti jsou často zrcadlem rodičů, kopírují jejich kladné i záporné stránky a berou si vzor do budoucího života. Je to první sociální skupina, ve které se jedinec nachází. Učitelky základních škol vyprávějí ve svých rozhovorech kladně o rodině. Byla a je pro ně důležitá a ovlivnila je v profesním rozhodování.

6.1.3 Motivace

Podle Wiegerové, Gavory (2014) je poznání motivu, které vedly učitele k volbě učitelského povolání, důležitou informací, jež vypovídá o situacích, událostech, osobách- rodinných příslušnících, vrstevnících, učitelů, ale také kariérních rozhodnutí, které k tomuto rozhodnutí přispěly. Aby bylo porozuměno aspektům vývoje profesní dráhy učitele, musí zkoumání začít již před samotným studiem a vstupem do profese, tzn. v období, kdy si učitelé mateřských škol a učitelé prvního stupně základních škol uvědomili, že se chtějí věnovat učitelké profesi.

„Takže ty prázdniny u dědečka a to, že jsem se starala o ty mladší děti, teta byla o patnáct let mladší od mojí mamky, takže měla děti později, ode mě byly víc jak o deset let, tak jsem je vozila, pomáhala jsem jí, jezdila jsem k ní a k babičce, protože bydleli spolu. Takže tak mě to bavilo s těma menšíma dětma.“ (MŠ Anežka)

V podkategorii „motivace“ je zřejmé, že se zde objevuje opět vliv rodiny a okolí. Zde je viditelné, jak je důležité pro naši motivaci mít dobrý vzor v podobě rodiny a přátel, učitelů a spolužáků. U učitelek mateřských škol se ukazuje hlavní motivací láska k dětem a motivace v rodině.

„Nejprve jsem chtěla studovat medicínu. Bohužel jsem se nedostala, a tak jsem začala studovat obory biologie a filozofie, které jsem i vystudovala, je pravda, že pro mě motivací bylo to, že se moje nejlepší kamarádka hlásila na stejnou školu.“ (ZŠ Helena)

V tomto případě je vidět, že motivovat k výběru profese nás nemusí jen rodina, ale u Heleny se motivační vliv projevil v podobě kamarádky, která si přesvědčila, že spolu budou nadále studovat a trávit čas nejen ve volných chvílích, ale i ve škole.

„Pocházím z učitelké rodiny, vyrůstala jsem s maminkou, která byla učitelka, výborná učitelka prvního stupně a já jsem jí leckdy pomáhala, opravovala jsem jí sešity, které mi někdy dovolila, a pozorovala jsem ji při přípravách, které si poctivě chystala

na svoje učitelství. Je asi pravda, že nějaký vliv na mě asi maminka měla, tedy její profese, že mě to na počátku trochu ovlivnilo.“ (ZŠ Mirka)

Mirka je typický příklad toho, že povolání se dědí. Mirka chtěla být lékařkou, ale nakonec zvítězil vliv rodiny, maminky, která byla učitelkou.

Motivace je vnitřní pohnutka, podněcuje člověka k něčemu. Je to vlastně to, co nás pohání něco dělat. Z většiny učitelek základní škol, byla hlavní motivace v rodině, jen u Heleny motivací pro učitelskou profesi byla kamarádka.

6.1.4 Učitelství vzor

Učitelství vzor je pro rozhodování velmi důležitý, do jisté míry určitě ovlivňuje další rozhodování budoucího učitele, ať už vědomě i nevědomě. Pokud je celé dopoledne a část odpoledne dítě pod vlivem učitele ve škole, později přijde domů a opět se mluví a žije v učitelské rodině, je jasné, že se to projeví, buď pozitivně - dítě chce jít ve šlépějích rodičů, tak negativně - nechce již o učitelské profesi nikdy slyšet. Jistě i učitelé z dětství a mládí jsou pro nás velkým vzorem a někdy i motivací k výběru učitelské profese.

Hned na začátku kariéry mohou, ať už pozitivně nebo negativně, ovlivnit chování a postoje učitelů určité vzory. Tyto vzory, které označujeme jako rolové, mohou sloužit jako pozitivní impulz, inspirace nebo jako negativní, odstrašující příklad (Gavora, 2001).

„Nevím, to byla nějaká zkouška, myslím, že dva roky to tak dělali a pak to dali zase zpátky. My jsme zrovna chytli to jednoleté studium. Měli jsme úžasné profesory. Paní profesorka na pedagogiku, psychologii – ta už nežije, to byla krásná, taková černo-vlasá paní, velice hodná žena, ona byla svobodná a celý život zasvětila tady tomu učitelskému povolání. Moc fajn paní, kterou jsem měla velmi ráda. No a tak, abych se vlastně dostala k tomu, proč jsem si zvolila toto povolání, moje maminka byla učitelkou mateřské školy.“ (MŠ Alena)

I když byla již Alena přesvědčena, že chce být paní učitelkou, toto rozhodnutí si utvrdila při studiu, kdy potkala svůj vzor v podobě profesorky, která ji natolik okouzila, že ji má pořád v paměti a dodnes na ni vzpomíná.

„Maminka pracovala jako učitelka mateřské školy, později byla ředitelkou. Takže jsem celý život vyrůstala v tomto prostředí. Docházel jsem po škole často za maminkou do práce, určitě to byl pro mě velký vzor.“ (MŠ Magda)

Hned na začátku kariéry mohou, ať už pozitivně nebo negativně, ovlivnit chování a postoje učitelů určité vzory. Z výzkumného šetření je jasné, že všechny učitelky mateřských škol měly učitelský vzor v rodině, ve většině byly paní učitelkou rodiče.

„Ne nikdo, žádný vzor učitelky v rodině nebyl. Pak jsem to ještě měla tak, že když jsem začala chodit do školy, tak jsem chtěla být učitelkou prvního stupně, když jsem chodila na druhý stupeň, tak učitelkou na druhém stupni. Nakonec jsem skončila jako učitelka prvního stupně a celý život jsem učila na prvním stupni. Já jsem si vždy brala ty vzory postupně, jak jsem říkala, prvně první stupeň.... Vždy jsem byla taková, že jsem se pro učitelku nadchla, pořád jsem se hlásila, všechno jsem věděla, teda, aspoň jsem si myslela, musela jsem být strašná 😊“. (MŠ Eva)

Eva měla jasno od malička, chtěla být prostě „paní učitelka“, nepotřebovala proto ani učitelský vzor v rodině.

„Maminka byla učitelkou, tatínek stavební inženýr, ale ve volném čase trávil volné chvíle na hřišti, nebo v tělocvičně s malými fotbalisty. Syna nikdy neměl, tak si to trochu myslím kompenzoval takhle 😊. Od malička jsme se sestrou musely poslouchat, hodně se učit a bylo samozřejmé, že půjdeme studovat také učitelství. Sestra asi i chtěla, nebo jí to bylo jedno, ale já za žádnou cenu nechtěla, chtěla jsem pracovat v cestovním ruchu, to se mi hrozně líbilo. Bohužel se mi tento sen nevyplnil 😞. (ZŠ Dana)

Z šetření vyplývá, že učitelky vesměs měly učitelský vzor v rodině, na Danu se ale projevil negativně, Eva jako vzor učitele v rodině neměla, ale zato si je vždy našla v učitelích ve škole. Můžu tedy shrnout, že učitelský vzor je velmi dominantní složkou pro rozhodování mladého člověka.

6.1.5 Osobnostní předpoklady

Osobnostní předpoklady hrají v učitelském povolání významnou roli, protože vztah dítěte/žáka k učiteli se utváří a je významně ovlivněn právě individuálními vlastnostmi učitele. Důležité jsou učitelovy charakterové, volní, citové, temperamentové i pracovní vlastnosti.

Není asi nic, co by se z celkové osobnostní charakteristiky učitele jako člověka nedalo do skupiny osobnostních předpokladů pro výkon jeho povolání zahrnout. Různí autoři nahlíží na nejdůležitější osobnostní charakteristiky učitele různě.

Dytrtová (2009) uvádí k osobnosti učitele tyto nejvýznamnější komponenty:

- psychickou odolnost (odolnost vůči okolním vlivům)
- adaptabilitu a adjustabilitu (schopnost alternativních řešení v různých situacích)
- schopnost osvojovat si nové poznatky (učit se s ohledem na aktuální situační kontexty),
- sociální empatii a komunikativnost

„Ale ty starší děti, to už jsem si říkala, že je ještě větší odpovědnost, naučit ty děti číst, psát a počítat, to už je velká zodpovědnost a já jsem se na to až tak necítila, no tak jsem si řekla, že to bude lepší jít do mateřské školy, tam je to takové mírnější, než jdou do té školy, tak s nimi budu hrát....., to byly takové moje první představy o tomto povolání ....“
(MŠ Anežka)

Dle rozhovoru s Anežkou bylo cítit, že vlastně při rozhodování, co bude v životě profesně vykonávat, tápe, neví. Možná ani netušila, jak práce učitelky mateřské školy je složité povolání, jako by si myslela, že oproti základní škole to bude hračka. V dalším povídání vyplynulo, že měla velké problémy sžít se s úlohou paní učitelky.

„malování mě bavilo od malička, vlastně si pamatuji, jak jsem sedávala u svého stolečku a donekonečna jsem cosi malovala, až mě rodiče od toho museli odhánět. Celý pokojíček jsem měla polepený obrázky 😊“ (MŠ Magda)

Všechny učitelky mateřských škol měly přání stát se učitelkami v mateřské škole, říkají, že mají rády děti, to je asi nejlepší předpoklad a také nutnost.

„myslím si, že tím, jak jsme měly se sestrou od malička doma takový dril, až bych řekla trochu trýznění, nás se sestrou zocelilo. Ano jsem přísná a mám ráda pořádek, možná se to někomu nelíbí, ale mám názor, že děti musí mít nad sebou pevnou ruku, jinak zvlčř“. (ZŠ Dana)

Jak je vidět, osobnostní předpoklady nám určují, jaké povolání jsme schopni vykonávat. Je jasné, že každý nemůže být lékařem, politikem nebo učitelem. Každé povolání má své specifické nároky. Je velkým plusem, když se člověk rozhodne pro dobré, jemu souzené povolání.

lání, ale ne každý má v životě také štěstí. Tři učitelky základní školy měly přání stát se lékařkami, jedna chtěla být přednášející na fakultě, přání se jim nesplnilo, i přes to svoji profesi mají rády a neměnily by.

6.2 Mé začátky

Procesem překonávání začátků v roli začínajícího učitele si projde každý, kdo se rozhodne pro pedagogickou profesi. Pro označení nastupujících absolventů učitelských škol a fakult se užívá termín začínající učitel. Tento výraz se může chápat jako mladý, nezkušený, nezralý, neovládající dosud všechny pracovní techniky a postupy. Nebo naopak jako perspektivní, nadšený a nadějný.

Specifické pro učitele začátečníky je, že od samého počátku, od prvního dne nástupu do škol, musejí ovládat a zvládat všechny stránky učitelské práce (Průcha, Walterová, Mareš, 2009). Mezi zásadní faktory, které ovlivnily profesní začátky participantů, jsou: a) příprava na profesi, b) adaptace na učitelské povolání, c) mentor začínajícího učitele, d) vztahy na pracovišti.

6.2.1 Příprava na profesi

Pro výkon učitelské profese je nezbytná odborná kvalifikace, ta se získává vysokoškolským přípravě studentů. Nutnost absolvování vysokoškolského studia pro dosažení učitelské kvalifikace je deklarována v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (Bílá kiha, 2001)

Příprava na profesi učitele mateřské školy se v České republice uskutečňuje několika způsoby. Vedle středoškolské úrovně by měla být realizována v terciální rovině na univerzitní úrovni, stejně jako je tomu u učitelů ostatních stupňů vzdělávání. Imperativem pak ovšem zůstává kvalita poskytovaného vysokoškolského vzdělávání. (Syslová, 2017).

„No, myslím si, že škola mě připravila na profesi dobře.“ (MŠ Magda)

Magda razantně potvrdila, že byla ze školy připravena dobře, studovala na střední pedagogické škole. Po dle Magdy bylo během studia dostatek praxe. Samozřejmě také vypověděla, že nástup do zaměstnání se samozřejmě velmi od praxe lišil, ale měla aspoň povědomí o tom, jak to v mateřské škole probíhá.

„mě škola připravila dobře. Bylo tam hodně praxe, což opravdu si myslím, že v dnešní době tolik praxe nemají ty budoucí učitelky. A taky to bylo zaměřené jenom na učitelství mateřské školy a já jsem si potom ještě musela dodělat vychovatelství“. (MŠ Alena)

Alena zase zastává názor, že dnešní mladé začínající paní učitelky neprodělaly během studií tolik praxe, jako ona, a je to na jejich práci viditelné.

„Měly jsme praxi ve školce, která byla hned vedle školy, kde studentky pedagogické školy chodily na praxi, nejdříve náslechové, potom praktické a potom jsme měly vždy minimálně čtrnáctidenní souvislou praxi v každém ročníku. Já jsem vlastně chodila na praxi ve svém rodném městě do školky, kde jsem kdysi já chodila jako školčátko 😊. (MŠ Anežka)

V souvislosti se začátkem kariéry dávají všechny zkoumané učitelky mateřských škol, důraz na profesní přípravu. V rozhovorech se na toto téma všechny hodně rozvykládaly. Příprava na profesi je pro ně velmi důležitá, všechny poukazují, že byly na svoji profesi dobře připraveny, v jejich studiu bylo i dostatek praxe.

„Myslím si, že jsem relativně ze školy byla připravená dobře, byla jsem nabitá, během školy jsem měla praxi, která byla dobrá, hodně mi dala. Já myslím, že jsme musely nastupovat do praxe docela brzy, nevím, jak je to dneska, ale my jsme si prošly několika školami, zkoušela jsem i základu i střední školy“. (ZŠ Mirka)

Mirka si během praxe na vysoké škole dokonce vyzkoušela dva typy škol, podle toho se mohla rozhodnout, která jí více sedí. Nakonec se rozhodla pro základní školu.

„Studium na pedagogické fakultě, bylo pro mě velkou výzvou, tím, že jsem snila o něčem jiném...Ale líbilo se mi tam, myslím, že jsme měli i docela dost praxe, takže jsem věděla, do čeho jdu, samozřejmě nástup do zaměstnání potom byl o něčem jiném, ale ano, byla jsem připravena dobře si myslím“. (ZŠ Dana)

Dana má také stejný názor, jako většina tázaných učitelek, shoduje se na tom, že vysoká škola ji připravila dobře, že měla během studia dostatek praxe. I tak zmiňuje, že nástup do zaměstnání byl trochu jiný, ale byla na něho připravena.

„Neměla jsem přiřazenou učitelku, takže jsem si vždy musela pomoci sama, nebo jsem poprosila kolegyně. Větší problém jsem ale nikdy nepocítila, protože jsem, myslím si, byla dobře připravena ze školy. Studovala jsem v Brně na pedagogické univerzitě, byly to krásné časy.“ (ZŠ Eva)

I paní učitelky základních škol sumarizují svoje vzpomínky na doby studia, kdy tyto časy vnímají jako pěkné a přínosné pro jejich profesi.

6.2.2 Adaptace na učitelské povolání

Přechod ze studia učitelství do učitelského povolání bývá často označován jako vůbec nejtěžší období učitelské kariéry. Často se používá pojmenování šok z reality, protože existuje propast mezi zajištěnou a bezpečnou pozicí studenta učitelství a pozicí nezávislého učitele, který na sebe přebírá veškerou odpovědnost za své činy (Eldar, 2003, s.31). Šok z reality je mnohdy způsoben střetem idealistických vizí získaných během přípravy s odlišnou a nevlídnou situací uvnitř třídy. U učitele se tak mohou objevit pocity, že si vybral své povolání špatně, že je naprosto osamocen uvnitř velkého systému zvaného školství (Švaříček, Šedřová, 2007).

„Byl to pro mě hodně velký šok, protože jsem vběhla mezi 35 dětí na třídě“ (ZŠ Helena)

„První, co se mi vybaví při mém nástupu na základní školu je šok. Byla jsem vykulená a myslela jsem si, že to nezvládnou.“ (ZŠ Mirka)

Mirka měla ztíženou situaci tím, že nastupovala do zaměstnání v půlce roku, končila ji mateřská dovolená a odklad nástupu do zaměstnání byl nemyslitelný. Jenže situace se musela řešit, a tak začala pracovat tak, jak jí škola připravila.

„Jo první dny byly divoký, to víš, že to byl velký šok, i když jsem byla velmi dobře připravená, jak ze školy, tak z domova, i tak, když stojíš před 30 dětmi, které na tobě visí očima. Pamatuji si, jak jsem najednou ztratila řeč, ale děti jsou skvělé, ony vždy pomohou. Ten šok ale netrval dlouho.“ (ZŠ Dana)

Pro učitelky základní školy je velkou změnou a trochu i šokem přechod z pedagogické fakulty do praxe. Ano všechny vypovídaly, že praxi při studiu měly, ale vstup do zaměstnání hodnotí jako úplně jinou věc, musí se spolehnout samy na sebe, musí být dobře připravené na hodinu.

„Taková moje první zkušenost a šok pro mě byl, když ten kluk dostal záchvat a měla jsem směnu, byl u mě, musela jsem poskytnout první pomoc, dát ho do té základní polohy, přivolat paní ředitelku a sanitku. Takže hned ze startu jsem se musela poprat a poradit si s touto těžkou situací a stavem“. (MŠ Magda)

Magda na svoje profesní začátky nikdy nezapomene, při rozhovoru se dokonce na chvíli při vzpomínce odmlčela a jako by se trochu zachvěla. Zažila těžkou situace, kdy musela zachovat chladnou hlavu. V rozhovoru řekla, že jak chlapec odjel sanitkou, musela na chvíli ze třídy do sborovny, aby svůj stav dostala pod kontrolu.

„No, tak v podstatě, to, co jsem očekávala, se i stalo. Jediné, v čem jsem se mýlila, bylo, že jsem si myslela, že když jsem já ta paní učitelka, tak ty děti mě budou naprosto výhradně poslouchat, ale nebylo to tak. To jsem se musela naučit, zaujmou je a vzbudit v nich ten zájem, aby poslouchaly, aby měly chuť spolupracovat. Já si prostě myslela, že to půjde samo 😊“ (MŠ Anežka)

I učitelky mateřské školy potvrdily, že si prošly prvotním šokem, nebo se spíše dá říci prvotním sžitím se s realitou, která je jiná, nežli si představovaly. Ale všechny se shodly na tom, že tento šok z něčeho nového netrval dlouho.

6.2.3 Mentor začínajícího učitele

Podlahová (2004, str. 48) upřesňuje roli uvádějícího učitele, včetně jeho povinností a druhů spolupráce, s učitelem začínajícím. Vysvětluje pojem uvádějící učitel, jako přívlástek pro pedagoga, kterému je přidělen nastupující učitel. Tento zpravidla zkušený pedagog pomáhá absolventovi, sleduje jeho růst a hodnotí jeho pokroky.

„Tak jako v každém partnerství, musí být vztah mezi mentorem a učitelem založen na důvěře.“ (Pitton Eckerman 2006, s. 19)

„Nastoupila jsem do třídy s paní ředitelkou-to měla být moje uvádějící učitelka, moc velká pomoc tam ale nebyla, protože ona měla mnoho ředitelských povinností, takže jsem ji moc často nevidala, tudíž jsem se nemohla na nic moc poradit ☹“. (MŠ Madga)

„Ano, uvádějící učitelku jsem měla z vedlejší třídy. Ale tam si vůbec nevybavuju, jestli ke mně chodila na náslechy nebo jestli se na mě chodila dívat nebo tak...vím,

že spíš ta ředitelka se mnou hodně komunikovala, té jsem se asi líbila, protože chtěla, abych s ní šla na jinou školku“. (MŠ Jana)

Výpovědi učitelek mateřských škol byly překvapující, z pěti tázaných měly přiřazenou uvádějí učitelku dvě a to takovou, že učitelky pomoc v začátcích moc nepocítily.

„Neměla jsem přiřazenou učitelku, takže jsem si vždy musela pomoci sama, nebo jsem poprosila kolegyně“. (ZŠ Eva)

Eva naopak vypovídala, že neměla přidělenou učitelku, že byla vlastně i ráda, že by ta vstupní nervozita byla pro ni dvojitá, takhle se s tím poprala sama, říká, že na sebe byla i hrdá, protože měla dobré výsledky práce a i pochvalu od paní ředitelky, která se na ni po týdnu práce přišla podívat do výuky.

„Ano. Měla jsem přidělenou paní učitelku H, která učila na škole chemii. Paní učitelka mi velmi pomohla. Byla ochotná, milá a kolegiální. Odborně mi pomohla tím, že mne seznámila se všemi pomůckami, které byly ve škole dostupné pro hodiny přírodopisu, který jsem učila. Poradila mi, jak je šikovně využívat v hodinách, abych zaujala žáky. Metodicky se mi také věnovala. Chodila ke mně na náslechy a rozebírala se mnou moje hodiny. Byla jsem velmi ráda, že mne upozornila na moje začátečnické chyby. Také mne ale chválila, když se mi hodiny povedla“. (ZŠ Helena)

Uvádějí učitel by měl být samozřejmostí, v České republice ale není model uvádějí učitele systematicky uplatňován, zda bude začínajícímu učiteli přidělen uvádějí učitel – mentor, záleží pouze na vedení školy. Z šetření je zřejmé, že v případě učitelek základních škol nebyl přiřazen uvádějí učitel kromě učitelky Heleny nikomu.

6.2.4 Vztahy na pracovišti

Významným a důležitým předpokladem úspěšného učitele je také schopnost navazovat a udržovat dobré vztahy, což je další podkategorie. Na prvním místě jsou samozřejmě vztahy s dětmi. Jde ale také o vztahy s jejich rodiči či vztahy na pracovišti. Právě vztahy na pracovišti mohou ovlivnit další působení začínajícího učitele. Vztahy mezi kolegy jsou důležitým zdrojem podpory učitelů mezi sebou. Neformální rozhovory uskutečněné na chodbách, u oběda a v průběhu přestávek mohou být užitečným zdrojem informací a inspirací.

„Tady byla dvojtřídka a velice přísná, ale také velice lidská paní ředitelka, rozumná, úžasná ředitelka, na kterou velice ráda vzpomínám. Tam jsme byly jenom 4 paní učitelky, 2 paní kuchařky, výborný kolektiv, moc ráda na to vzpomínám“. (MŠ Jana)

Jana nastupovala do malého kolektivu, byla to pro ni taková druhá rodina, to jí také velmi pomohlo při profesních začátcích.

„Já jsem byla mladá a byly tam i starší paní učitelky. Já jsem byla na třídě s učitelkou, které bylo asi čtyřicet, a byla jsem ráda, protože jsme si sedly, padly jsme si do noty a byla to moje, říkám, druhá mamina ☺, moc ráda na ni vzpomínám“. (MŠ Alena)

Pro Alenu kolegyně na třídě byla jakoby uvádějící učitelka, moc jí při práci pomáhala a radila. Mnohokrát se stalo, že její kolegyně zůstala v práci mimo její pracovní dobu a ukazovala Aleně, jak co má dělat. Byla jí za to moc vděčná.

„ale také tam bylo fajn, že tu měly učitelky společný kabinet, kde se mohly učitelky během pracovní doby i po pracovní době sejt, předávaly si zkušenosti, předávaly si pomůcky, půjčovaly si všechno, protože nebylo tolikého vybavení, jako je dneska, takže to zase na toto bylo dobré. Navíc kolegyně zde byly báječné! (MŠ Anežka)

Všechny učitelky mateřských škol vypovídají, že při svých profesních začátcích pocítovaly podporu od ostatních kolegyň a učitelek. Otázkou zde ale je, jestli nemá člověk, když je někde nový a začíná, zkreslený pohled na věc. Je dané, že v ženském kolektivu, který v mateřských školách ve většině případů je, bývá obrovská rivalita a neshody.

„Musím říct, že všichni moji kolegové mi pomáhali a radili, když jsem za nimi přišla a poprosila je o radu či pomoc. Měla jsem velké štěstí na všechny kolem sebe“. (ZŠ Helena)

„Byla jsem nová, sebevědomá, to nemá každý rád, v koleginí z vedlejší třídy jsme si naprosto nesedly, byla na mě odměřená, zlá, když jsem se jí něco zeptala, odsekla mi, nebo mi schválně neporadila, jako by si chránila to svoje umění☺“. (ZŠ Dana)

Dana nemá pěkné vzpomínky z prvního zaměstnání. Tvrdí, že jí jedna kolegyně nechtěla za žádnou cenu pomoci. Z rozhovoru Dany bylo zřejmé, že je na první pohled velice sebejistá, až nepříjemná, rádoby kamarádká, ale takovým zvláštním způsobem. I tato skutečnost mohla ovlivnit chování její kolegyně.

„Vzpomínám na svoje kolegy na prvním místě velmi mile, byli skvělí, pomáhali mi, jak se dalo. Sami mi nabízeli svoje plány, abych si podle nich mohla vypracovat vlastní“. (ZŠ Iva)

Všechny paní učitelky základních škol, kromě Dany, vzpomínají při prvním působení na pracovišti velmi kladně a pozitivně na kolektiv. Vypovídají, že se jako k nováčkům ostatní pedagogičtí i nepedagogičtí pracovníci chovali velmi mile a nápomocně. Tato skutečnost jim velmi pomohla při adaptaci na novém pracovišti.

6.3 Pracuji na sobě

Získávání kompetencí je fáze, kdy se učitel snaží zdokonalit své schopnosti a dovednosti učit, hledá nové materiály, metody a strategie. V této fázi jsou učitelé otevřeni novým idejím, dobrovolně se zúčastňují workshopů a konferencí a z vlastní iniciativy se zapisují do dalších vzdělávacích programů. Vidí svoji práci jako náročnou a touží po rozšíření repertoárů svých dovedností. Učitelé v této fázi milují svoji práci, těší se do školy a ustavičně hledají nové způsoby, jak obohatit své učení. Klíčovými prvky jsou zde nadšení a vysoký stupeň pracovního uspokojení. Učitelé v této fázi často podporují identifikaci odpovídajících použitelných vzdělávacích aktivit pro svou školu a jsou s ní ochotni pomoci. V případě ideálního nastavení jsou učitelé podněcováni možnostmi učit se a aplikovat nové myšlenky a nápady. Mezi zásadní faktory, které ovlivnily samotnou práci participantů, jsou: a) učitelovo sebevědomí, b) potřeba vzdělávání, c) profesionalizace učitele, d) expertnost.

6.3.1 Učitelovo sebevědomí

Sebevědomí je důležitá složka osobnosti, která určuje, do jaké míry si člověk uvědomuje své možnosti, schopnosti a rezervy, jak se hodnotí a do jaké míry věří ve svou schopnost obstat v životních situacích. S tím vším pak samozřejmě souvisí, zda se má člověk rád a sama sebe si váží. Úroveň sebevědomí nebo sebedůvěry ovlivňuje všechny oblasti lidského života (Urbanovská, 2006)

„Jak jsem nastoupila po 4 dětích, vyšel v platnost rámcový vzdělávací program, takže ona ta praxe a přístup k dětem se měnil, takže znovu jsem se začínala učit a bylo vše úplně jinak. Musela jsem vlastně všechny učitelky chodit na další vzdělávání učitelů, aspoň 1x za rok, jistá jsem si byla v praxi za 4-5 let, kdy mi už i paní ředitelka dala praktikantu na zaučení, takže i toto byl pro mě takový impuls, že asi svoji práci dělám dobře, a dodalo mi to určitě i nějakou dávku sebevědomí.“ (MŠ Magda)

Magda přesně spadá do modelu vývoje učitele dle prof. Průchy, kdy tvrdí, že expertem se člověk stává po pěti letech. Magda si svoje profesní sebevědomí upevnila v okamžik, kdy jí byla dána důvěra paní ředitelkou a ona mohla uvádět nové paní učitelky.

„Tím, že jsem se vždy musela spolehnout sama na sebe, brzy jsem měla dceru, v 18 letech, byla jiná doba, můžu říci, že jsem to zvládala dobře, tedy s pomocí rodičů. Když byl Johance rok, nastupovala jsem do zaměstnání. Musela jsem být sebevědomá, jinak by mě nikde nevzali.“ (MŠ Jana)

Sebevědomí dotázaných učitelek souvisí s jejich profesním rozvojem. Z rozhovorů je zřejmé, že na sebevědomí pracují. Tím, jak jsou si jistější v zaměstnání, tím roste jejich sebevědomí.

„Pořád si nejsem jistá a asi nikdy nebudu, pořád se něčemu učím.“ (ZŠ Helena)

I učitelky základních škol působily v rozhovoru sebevědomě, i samy tvrdí, že sebevědomí je nezbytné pro práci ve školství. U Heleny je patrné, že není moc sebevědomá, nebo je možná spíše skromná, což je z jejího vyprávění prokazatelné.

6.3.2 Potřeba vzdělávání

Počáteční a další vzdělávání spoluvytvářejí systém celoživotního vzdělávání, který zahrnuje veškeré intencionální i funkcionální aktivity související se vzděláváním (učením /se/) jedince v průběhu jeho životní dráhy. V současné době je původně používané označení celoživotní vzdělávání postupně nahrazováno užíváním termínu celoživotní učení (se). Z toho je patrný zřejmý důraz kladený na aktivitu učících se jedinců a na jejich zodpovědnost za vlastní rozvoj a za kompetentní zvládnání jejich rozličných sociálních rolí. Úspěšné jednání v různých životních situacích, podpořené formalizovanými procesy vzdělávání a učení se jedince, má ve svých důsledcích vést k vytvoření rovných (nikoli stejných) šancí pro uplatnění se v pracovních i mimopracovních aktivitách a v procesech začleňování se do různých oblastí života. (Tureckiová, Veteška, 2013)

Celoživotní učení zahrnuje veškeré učební aktivity v průběhu života člověka, které mají za cíl rozvoj znalostí, dovedností a kompetencí a umožňují osobnostní růst, občanské, sociální a profesní uplatnění. Celoživotní vzdělávání a učení je cílem a koncepcí dnešní vzdělávací politiky a politiky rozvoje lidských zdrojů. (Průcha, 2005)

„No, tak jako já jsem vlastně hned po maturitě si dodělávala ještě to vychovatelství, takže mám učitelství i vychovatelství, protože tenkrát jsem se bála, že nebudu mít

místo, protože těch volných míst tolik nebylo, také jsem využila možnost udělat si logopedický kurs a tady vlastně začaly taky moje první zkušenosti s logopedií, protože se tady zavedla první logopedická třída.“ (MŠ Alena)

Alena byla vždy nakloněna doplnění vzdělání, vždy využila nabídky, která ji přišla. Hned po studiu nastoupila ještě na nástavbové studium vychovatelství, podle jejich slov, „to se může vždycky hodit“. Logopedický kurz se jí hodí dodnes, ve školce jako jediná vede logopedickou prevenci a chce se jí věnovat i nadále.

„Dříve se dělaly školení, které byly jakousi nástavbou na školy. To byla ale suchá, nezáživná teorie, která tě do praxe ničím neobohatila. Dnes jsou podle mě semináře více postavené prakticky, jsou na daleko lepší úrovni, navíc nabídka je velmi široká a člověk si může opravdu vybrat to, co ho zajímá... Já osobně jsem měla možnost se před léty seznámit s muzikoterapií, která mě velmi oslovila a velmi mě baví.“ (MŠ Anežka)

Učitelky mateřských škol jsou pozitivně nakloněné pro další vzdělávání, v podobě kurzů a seminářů, jediná Iveta se však pustila do studia vysoké školy, protože měla touhu si prohloubit znalosti v jejím oboru. Povinnost učitelů vzdělávat se po dobu výkonu pedagogické činnosti je důležité pro obnovení, upevňování a doplňování kvalifikace, nebo také o dalším vzdělávání učitelů můžeme hovořit jako o možnosti zvyšování kvalifikace, kterou Iveta využila.

„To tím my procházíme celý život, máme do roku několik kurzů, školení. Pořád se vzděláváme. To je v tom dalším vzdělávání učitelů běžné.“ (ZŠ Mirka)

Mirka zastává názor, že je pro učitele je nutností se pořád vzdělávat, klidně v podobě kurzů a školení. Tvrdí, že díky tomu je schopna i v dnešní době držet krok se žáky například i ve výpočetní technice.

„Na úvod k této otázce bych ráda řekla, že nejde učit, aniž by se člověk neustále nevzdělával. A z toho tedy vyplývá i má odpověď. Ano, vzdělávám se pořád dále. Před deseti lety jsem studovala na vysoké škole aprobaci na školního poradce.“ (ZŠ Dana)

Jak se pěkně vyjádřila Dana, nejde učit, aniž by se člověk neustále nevzdělával, učitelky základních škol vypověděly, že se vzdělávají, baví je to učit se novým věcem a obohacovat se o nové informace. Určitě je to důležité i proto, aby držely krok s mladou generací. Také

můžeme říci, že rozvoj učitelů i celý proces jejich dalšího vzdělávání je nezbytnou součástí práce kvalitní školy.

6.3.3 Profesionalizace učitele

Expert z OECD už před 14 lety vyslovili ve zprávě o stavu předškolní výchovy požadavek, aby byli předškolní pedagogové vzděláváni v terciální sféře. Podobně i Národní program rozvoje vzdělávání doporučuje, aby kvalifikace učitelek mateřských škol byla získávána na pedagogických fakultách, aby se utlumilo vzdělávání přes střední pedagogické školy, resp. Zrušila se kvalifikace z tohoto stupně studia (Kotásek, 2001).

„Já dospěla do stádia, kdy už jsem neměla kam jít dál, já jsem nemusela jít studovat, třeba jaké některé jiné kolegyně, paní učitelky, ale ta práce byla tak pořád nějak dokola, nepostupovalo to nějak dál, chtělo to prostě změnu, chtěla jsem se dostat hlouběji dostat k tomu, k tomu, jak tu práci dělat, potřebovala jsem hlubší poznatky, aby mě ta práce naplňovala. A jednak to taky bylo nesplněné přání z mládí, já jsem chtěla jít na vysokou školu hned po střední škole, ale nějaké okolnosti tomu zabránily.“ (MŠ Magda)

Magda nemusela jít studovat vysokou školu, chtěla, i když se na ni někdo může pohlížet přes prsty, že v jejím věku to nemá zapotřebí, ona zastává jiný názor. Nedokazuje to ostatním, dokazuje si to sobě. Možná už nikdy nebude v MŠ učit, ale bude mít dobrý pocit, že něco dokázala.

„To je hodně složité. Záběr učitelky je totiž dost široký. Pro mě je nejdůležitější, aby děti zůstaly v bezpečí, takže v první řadě musíš zajistit bezpečnost v učení, bezpečnost při hře, prostě během celého dne a ve všech prostředích. Učitel prostě musí být profesionál, pořád ve střehu a dělat svoji práci na 100% , pořád se musí snažit zdokonalovat, ať už sám nebo třeba na seminářích 😊“ (MŠ Anežka)

Jen jedna učitelka mateřské školy Iveta pocítila, že se potřebuje ve svém oboru vzdělávat dále, prohloubit si vědomosti v oboru a dosáhla terciálního stupně vzdělání. I další paní učitelky vypovídaly, že cítí, že se ve svém oboru stále zlepšují, rozumějí mu, ale neměly další potřebu vzdělání na vysokých školách.

„ Při mé aprobaci ruština hudebka bylo nezbytné, pokud jsem chtěla zůstat ve školství, abych si dodělal nějaký předmět, rozhodla jsem se pro češtinu, takže jsem si na

Masarykově univerzitě dodělala jeden obor, asi jsem ani nemusela, mohla bych učit dál i bez toho, ale já jsem chtěla, nějak jsem cítila potřebu 😊“ (ZŠ Mirka)

Mirka zažila ve své praxi porevoluční dobu, vše se začínalo měnit. Mirce najednou nezbyvalo nic jiného, než přehodnocení jejího dosavadního působení na škole. Změnily se osnovy a Ruský jazyk byl nežádaný.

„Bylo mi 37 myslím, dostala jsem nabídku dělat zástupkyni ředitele, přišla jsem domů, sedla jsem si ke stolu a napsala jsem si na papír, proč bych to měla vzít a proč ne. Nakonec bylo více odpovědí pro. Nastoupila jsem do školy, abych si ještě udělala aprobaci na školního poradce. No a tu zástupkyni dělám dodnes.“ (ZŠ Dana)

Profesionalitou a profesionalizací učitelského povolání se zabývá mnoho autorů, všechny definice mají společné dva základní body-dlouhé přípravné vzdělávání na vysoké úrovni a náročné profesní (expertní) dovednosti. (Wiegerová a kol. 2015)

Mirka, učitelka základní školy také prohloubila své vzdělání v podobě jednoho oboru na vysoké škole. Dana jako jediná měla ve své profesní dráze vyšší ambice a povedlo se jí dosáhnout na zástupkyni ředitele základní školy, díky svému profesionálnímu a expertnímu přístupu ke svému oboru.

6.3.4 Expertnost

O učiteli expertovi hovoří K. A. Ericsson, který patří v dané oblasti k uznávaným odborníkům, svědčí o tom i jeho ko-editorství prvního encyklopedického zpracování problematiky (The Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance, 2006). Uvádí (ibid., s. 3), že expert je *„osoba široce uznávaná jako spolehlivý zdroj znalostí, dovedností či technik, jejímuž úsudku je veřejností i odborníky připisována autorita a status. Má v určité konkrétní oblasti dlouhodobou nebo intenzivní zkušenost danou praxí a vzděláním.“*

Kladen je důraz na pojetí učitelství jako expertní profese, pojetí učitele jako odborníka, který usnadňuje procesy učení a vytváří příznivé podmínky a podnětné příležitosti k co nejkvalitnějšímu rozvoji každého žáka. Expertní pojetí učitelské profese a model široké otevřené profesionality je východiskem k hledání nové identity učitele, k vymezování nových hodnot profese (Coolahan 1991).

„No, tak když je někdo expert, tak je expert na něco, že? Třeba vymýšlí nové léky nebo v různých oborech jsou experti, ve stavitelství, ve všem...každý obor má své

experty....., já se za experta teda nepovažuji, to už je takové silné slovo, ano zkušená a dobrá učitelka to jsem“ (MŠ Jana)

Jana si absolutně nedokáže pojmenování učitel – expert spojit s mateřskou školou. Tvrdí, že se to tam nehodí. Ve svých výpovědích ale Jana vyjmenovala všechny vlastnosti, se kterým se expert pojí, ona to ale pojmenovává zkušený učitel.

„NE nejsem expert! ☺ Mě už to slovo připadá hrozně divné.... Já si prostě nemyslím, že někdo může mít patent na rozum, protože v tom školství se neustále všechno proměňuje. Považuji se ale za zkušenou učitelku, která může svoje poznatky a zkušenosti předat dál. (MŠ Alena)

Na otázku, zda se učitelky mateřských škol ztotožňují s pojmem expert, odpověděly všechny negativně, i když jsme potom dále otázku ohledně expertnosti rozvedly, tak vlastně zjistili, že splňují všechny kritéria učitele experta, jen si to nedokázaly připustit a nelíbilo se jim slovo „Expert“, přišlo jim vznešené a pro svůj obor nehodící se.

„ano s pojmem učitel expert jsem se setkala, myslím si, že je to člověk, který svému oboru opravdu rozumí, je v něm dlouho, umí ho. Myslím, že to o sobě můžu říci, ano jsem učitel expert.“ (ZŠ Dana)

U Dany nás v rozhovoru tato odpověď nepřekvapila, dala se z jejího postoje k životu i k práci očekávat. Prostě je to sebevědomá žena.

„Já si myslím, že i můžu říci, že jsem dobrá učitelka. Ale člověk pořád přichází do situací, kdy zažívá poprvé a musí se s němi nějak poprat, ať už ohledně dětí, nebo s rodiči, pořád je plno věcí, ale na druhou stranu musím říci, že dokážu s kdekým poradit, takže asi zkušená učitelka jsem.“ (ZŠ Eva)

Učitelky základních škol nepopírají, že jsou expertkami ve svém oboru, tvrdí, že jsou zkušené a nemají problém být nazývané učitelkou expertkou.

Můžeme tedy říci, že učitel expert je zkušený, kvalifikovaný a kvalitní učitel.

6.4 Chci být ještě učitelkou?

Učitelé v určité fázi profesního vývoje začínají bilancovat nad svým dosavadním působením ve školství. Začínají se nad jejich prací vypořádat obavy a otázky, dělám práci dobře? Baví mě ještě stále? Chci ještě působit ve škole? V této fázi se také objevuje často popisovaný syndrom vyhoření. Tyto pocity se většinou objevují uprostřed nebo v druhé půli profesní

dráhy. Mezi zásadní faktory, které se objevily při bilancování participantů, jsou tyto: a) stav vyčerpání, b) zlomové události, c) osobní život

6.4.1 Stav vyčerpání

V učitelské profesi se jedná o stav vyčerpání sil (únava z práce učitele), která vyplývá především z nadměrné stresové zátěže a je charakteristická zejména pro starší učitele a projevuje se naprostou ztrátou zájmu o práci učitele. (Kalhous, Obst 2009).

Podle Kebzy a Šolcové (2003) se jedná o stav fyzického vyčerpání, který se objevuje především v profesích pracujících s lidmi, kde jsou pracovníci závislí na hodnocení svých klientů. Tvoří jej řada symptomů z psychické, fyzické i sociální oblasti – především emoční a kognitivní vyčerpání, snížení výkonu a narušení pracovních vztahů. Hlavním zdrojem syndromu je chronický, dlouhotrvající, neustálý stres.

„No ono to bylo až jsem byla propuštěná ze zaměstnání, tak až pak doma, protože v zaměstnání jsem pracovala ne na 100%, ale na 150% a pak jak jsem najednou byla doma, tak to na mě všechno dolehlo, to vyčerpání, prázdnota, všechno ze mě spadlo, nevím, jestli jsem byla na dně, ale byla jsem hodně špatná.“ (MŠ Magda)

U Magdy se spojilo více věcí najednou, za prvé je to věk, dále studium na vysoké škole, které je bezesporu vyčerpávající a také ztráta zaměstnání. Pokud člověk dostane výpověď ze zaměstnání, práci miluje a je ve věku, kdy se stěží hledá nové zaměstnání, musí se to nějak projevit. Magda má naštěstí výborné rodinné zázemí, které ji z pomyslného dna vytáhlo.

„Ne! Opravdu, ne. Vlastně jsem ani nikdy nepomyslela, že bych dělala něco jiného, nikdy jsem nelitovala, toho, že jsem učitelka. Zvláště teď, když jsem propadla té muzikoterapii. A ani jsem nebyla nemocná.“ (MŠ Anežka)

Učitelka mateřské školy Magda zažila nepříjemnou věc, byla propuštěna ze zaměstnání v pokročilém věku, kdy už počítala, že na místě učitelky zůstane do důchodu, trvalo jí nějakou dobu, než se z toho vzpamatovala, nejvíce jí pomohla rodina. Anežka pocit vyhoření prý nepocítila, možná proto, že za svůj život působila na několika místech a také proto, že si našla velký koníček, muzikoterapii, která ji velmi naplňuje. Je možné, že ji od stereotypu, vyčerpání a únavy vysvobodila zmíněná muzikoterapie. Ostatní učitelky měly alespoň jeden moment ve své profesní dráze, kdy se cítily vyčerpané, unavené, nevyužité a měly pocit marnosti. Nápomocna jim byla rodina, přátelé a zájmové činnosti.

„Tento pocit se u mě objevil okolo 40 let. Neviděla jsem výsledky své práce. Měla jsem pocit, že vzdělávání žáků nemá význam. Začal mi vadit hluk. Cítila jsem pocit marnosti. Velmi mi pomohli mí bývalí žáci. Stalo se mi, že jsem je potkala třeba na autobusové zastávce a oni za mnou přišli si povykládat. Sami začali vykládat, že spousta věcí si pamatují z mých hodin. A že tyto znalosti uplatnili na střední škole a nemuseli se potom tolik učit.“ (ZŠ Helena)

U Heleny je velice zajímavé, že ji v jejich nelehkých stavech pomohli právě zase žáci.

„ Ano, zažila jsem nepěkné období, cítila jsem se na pokraji sil, vše mi vadilo, hluk, děti, kolegové, netěšila jsem se do práce, bylo mi vše jedno. Věděla jsem, že musím něco udělat, nebo se zblázním. Bylo mi 39 roků, pomohla mi změna působiště. Našla jsem si jinou školu, najednou, jako by to ze mě vše spadlo. Cítila jsem se plná života ☺“ (ZŠ Eva)

Eva svůj boj s vyčerpáním, stereotypem a pocitem k ničemu vyřešila změnou působiště. Nastoupila do nové školy, musí sice dojíždět autem, ale to jí nevadí. Může využít i hromadné dopravy, takže v tom problém nevidí.

„No vyhoření asi úplně ne, ale tím, že jsem ve školství už hodně dlouho a vidím ten vývoj dnešních dětí, tak jsem spíše chvílemi trochu zoufalá, smutná, mám pocit zmaru...☹“ (ZŠ Iva)

Učitelky základní školy Helena a Eva zažily pocit slabosti, dokonce se jim objevil ve skoro stejnou dobu, Heleně pomohli její žáci a Evě změna působiště. Iva vypovídá, že úplné vyhoření nezažila, ale spíše únava, tím, že je už učitelkou dlouho.

Definic stavu vyčerpání, můžeme říci i vyhoření je mnoho, u každého jedince se může projevit jinak, někdo je jen unavený, nemluvný, jiný má deprese a stavy úzkosti. Proto je velmi těžké určit, jestli se opravdu u dotazovaných učitelek opravdu jednalo o syndrom vyhoření nebo jen stav vyčerpání.

6.4.2 Zlomové události

Jsou samostatné vložky, krátké příběhy, které odbočují od hlavního děje, ve které se líčí profesní vývoj učitele. Jsou to klíčové události v životě jedince a jeho okolí týkající se obratu v rozhodnutí. Vedou jedince k volbě určitého jednání, které vede k určitým cílům, významným životním rozhodnutím. Události v jedinci vyvolávají určitá rozhodnutí a směřují ho

určitým způsobem, ať už je toto rozhodnutí vědomé či nikoliv. Zlomové události mohou mít jak negativní, tak pozitivní dopad na jedince. Zlomové události jsou neplánované a nekontrolované a přesto hrají klíčovou roli v socializaci učitele do profese. Zlomová událost je zlomovou proto, že má dopad na chování jedince, může obsahovat určitý traumatizující prvek (nemoc, ztráta). (Švaříček, 2011)

„Byla jsem hodně zklamaná, ale zase mě to potom přešlo, protože já totiž všechno beru tak, jako že to všechno tak mělo být, abych zase poznala něco jiného. Takže já jsem nějakou dobu marodila, pak jsem byla na Úřadu práce a zase se mi naskytla příležitost, že mě oslovila tady jedna učitelka ze speciální školy“ (MŠ Jana)

Jana přišla o práci v pokročilém věku, nikdy před tím, tento stav nezažila, nedokázala si představit, že půjde na úřad práce, bylo to pro ni potupné.

„Potom jsem šla na mateřskou, ale když byly dceři 2 roky, nastoupila jsem do zaměstnání, no a v té době, když jsem nastoupila, zemřelo mojí sestře dítě, mělo 2 roky, stejně jak mojí dceři. Bylo to moc těžké období pro naši rodinu. Tato tragédie a i to, že už jsem byla sama maminkou, měla jsem dceru, vedlo to k tomu, že jsem začala pohlížet na děti v mateřské škole jinak. Přispělo to prostě k tomu, že jsem na děti v MŠ měla jiný pohled.“ (MŠ Magda)

„Nevím, proč se to stalo, tušila jsem to tedy už nějakou dobu, ale pořád jsem tomu nějak nechtěla uvěřit. Paní ředitelka potřebovala na moje místo dostat dceru své známé, se mnou už nebyla jako s paní učitelkou spokojená, tak jsem o zaměstnání přišla.“ (MŠ Magda)

Učitelka mateřské školy Jana dostala po deseti letech praxe výpověď, najednou byla bez práce a na úřadě práce, ale naštěstí za nějakou dobu dostala nabídku práce učitelky. U MŠ Magdy se v jejím vyprávění objevily zlomové události hned dvě, první tragédie v rodině a současně, že se stala matkou, to Magda popisuje jako zásadní věc v její kariéře, najednou pohlížela na ostatní děti jinak a druhá výpověď ze zaměstnání, doteď si nenašla práci a stále se jí nedaří.

„Po studiích jsem chtěla zůstat na fakultě jako asistent a přednášet studentům a dále studovat. Bohužel jsem nebyla ve straně, takže mi to nebylo dovoleno a já jsem na místo asistenta nebyla přijata, i když byla volná místa. To pro mě bylo zklamání,

takový zlom, naštěstí jsem dostala nabídku učit na základní škole, nabídku jsem přijala.“ (ZŠ Helena)

Heleně politická situace v zemi trochu změnila plány její profesní kariéry. Vždy snila o tom, že bude působit na vysoké škole. Nikdy už se ke svému snu nevrátila, ale vypovídá, že při vzpomínce cítí zklamání dodnes.

„Pro mě byla těžká doba po revoluci, najednou jsme ztratila jistotu, obávala jsem se o budoucnost o práci.“ (ZŠ Dana)

Učitelka základní školy Helena zase vypovídá, že měla sen zůstat na fakultě jako přednášející, ale politické okolnosti rozhodly za ni, takže zažila zlomovou událost hned na začátku profesní kariéry. Dana a Mirka zmínily ve svých rozhovorech revoluci rok 1989, pro ně byl zlomový, najednou se těšily ze změny a světlé budoucnosti, ale také cítily strach a obavu.

Všechny paní učitelky jak mateřských škol, tak základních pociťují jako zlomové události rodičovství. Je to pro ně impuls ke změně přístupu. Ženy, které se vrací po mateřské do práce, se často vrací jako matky. Výhoda zmiňovaná všemi učitelkami, které se po dětech vrátily, je větší porozumění a větší sympatie k dětem.

6.4.3 Osobní život

Vedle profesního života žijeme paralelně osobní život, který v určité fázi našeho života jde trochu do pozadí. Jsme na vrcholu kariéry, daří se nám profesně. V určitý moment nám ale osobní život pomáhá překonat krizi v profesním životě. Osobní život to je rodina, přátelé, volný čas, odpočinek, zájmy a záliby. V ojedinělých případech se můžeme setkat se symbiózou, kdy profese je pro jedince záliba a hobby, tento jev se většinou objevuje ve sportovní a umělecké oblasti.

„příroda, ta mě opravdu baví, ráda chodím na procházky“ (MŠ Alena)

„pro mě je relax hudba, u ní vždy zapomenu na starosti a strasti dne. Je to ta moje muzikoterapie, do které jsem se zamilovala je mojí prací a vlastně i koníčkem. (MŠ Anežka)

Osobní život je pro učitelky mateřských škol prostor pro uspokojení těch potřeb, které jim učitelství nenaplnuje. Mezi volnočasové aktivity učitelů patří zejména koníčky, dobrovolnictví, duchovní aktivity, cestování, sporty a cvičení.

„No pomáhá mi čtení, plavání a cvičení. To mě dává duševní rovnováhu. Čtu opravdu hodně, jsem vášnivá čtenářka a čtu cokoliv a vždy říkám svým dětem-studentům, že je to nejdůležitější věc, co můžou dělat.“ (ZŠ Eva)

Eva je velká čtenářka, to bylo poznat od první chvíle, na rozhovor sebou v kabelce měla hned dvě knihy, které mi dokonce nabídla na půjčení, že se nedají nepřechíst. Láska ke čtení je u ní poznatelná i v její slovní zásobě, nemá problém s hledáním slov, je pohotová. Velké plus v učitelské profesi.

„Mám ráda muziku, ta hudba, to je něco nejvíc, zpívám ve sboru, to mě naprosto naplňuje a uklidňuje, vždycky je důležitý mít něco, co člověku pomůže, ráda jdu na procházky, taky jsme lidi konzumní, takže sleduji televizi, u té si taky odpočínu.“ (ZŠ Mirka)

„Pokud mám čas, tak ráda čtu. A také velmi ráda vařím.“ (ZŠ Dana)

Odpočinek a volný čas, který trávíme ve svém osobním životě je součástí i toho profesního. Navzájem se ovlivňují, pokud budeme spokojeni a šťastni ve svém osobním životě, projeví se to tak stejně v profesním. Všechny paní učitelky základních škol tvrdí, že hlavním zdrojem potěšení v osobním životě je pro ně sport, příroda, cestování, hudba, domácí mazlíčky a vnučata.

6.5 Co se mnou bude dál?

V období věku 50/60 definuje Lazarová (2009b,s.3) ,která se věnuje učitelům v poslední fázi profesní dráhy v České republice, několik výhod a nevýhod, které stárnutí učitele přináší. Mezi ně řadí nárůst subjektivních zdravotních potíží a vzrůstající absence z důvodu onemocnění, emoční vyčerpání, riziko pocitu vyhoření, subjektivní pocit fyzického i psychického opotřebení a stresu, snižující se sebedůvěru, zvýšenou reflektivitu, pokles pocitu osobní úspěšnosti, pokles zájmu dokázat vlastní schopnosti, pokles ambicí a snah o osobní investice zvyšující se distanci od žáků v důsledku narůstajících generačních rozdílů, klesající chuť být s dětmi, hrozící pocity zklamání, skepsi k reformám a dogmatismus, ubývání tolerance k měnícím se způsobům chování mladých učitelů, rodičů a žáků apod.

Jako zásadní faktor, který vyplývá z analýzy rozhovorů participantů je: a) vize do budoucna mohou

6.5.1 Vize do budoucnosti

Učitelé ve fázi předdůchodového věku můžou být považováni za ty, jejichž hlavním úkolem je příprava na důchod. Kolem padesátky cítí, že, i když je jejich morálka vysoko, jejich elán a energie ne. Odchod do důchodu se zdá být stále atraktivnější vyhlídkou. Ti, které přestalo učení bavit a kteří jen tak přežívali, mají nyní cíl, něco nač se mohou těšit, a to jim paradoxně může poskytnout zapálení, které postrádali (Sikes, Measor a Woods, 1985).

„Čeká mě zanedlouho důchod, moc se těším, nadále se chci věnovat logopedické prevenci, ale určitě ne v mateřské škole, spíš tak na soukromo“. (MŠ Alena)

Nyní je Alena vděčná za to, že se pustila do logopedického kurzu. Děti, které mají problém s mluvením přibývá, už teď za ní chodí rodiče, jestli by mohla pracovat s jejich dětmi v odpoledních hodinách.

„Těším se do důchodu! 😊, pracovat už nechci.“ (MŠ Anežka)

Anežka svoji výpověď ohledně důchodového věku nějak moc nerozváděla, rezolutně řekla, že v důchodu pracovat nechce.

„To je to jediné, co nevím, do důchodu mi zbývá 9 let, můžu jít i dříve do předčasného důchodu to je 6 let, někomu něco předat. Je to otevřené, situace není jednoduchá, ředitelky si vybírají mladší kolegyně, přemýšlím, že klidně budu dělat i něco jiného, opravdu nevím, mám to otevřené.“ (MŠ Magda)

U učitelek mateřských škol vyšel z šetření velmi zajímavý výsledek. Všechny se těší do důchodu a tvrdí, že opravdu nechtějí v důchodu pracovat jako učitelky v mateřské škole. Doma všechny zůstat nechtějí, ale možná by si zkusily i něco jiného.

„Možek by se měl pořád oprašovat, takže pořád čtu v němčině, No a určitě jestli mi zdraví dovolí, tak se vidím jako pracující důchodce. Byla jsem a asi budu vždycky hodně aktivní, doma by ze mě zešileli, tak mi nezbývá, než pracovat a pracovat“. (ZŠ Eva)

U Evy je asi nepředstavitelné, že by zůstala v důchodovém věku doma.

„Další vize v kariéře? Za pár let mě čeká odchod do důchodu. Na důchod se svým způsobem těším, ale pokud bych byla zdravotně v pořádku, tak uvažuji i o tom, že bych učila i v důchodu. Toto rozhodnutí vychází z mého osobního pocitu, že pokud nebudu učit, tak budu už stará, jestli mi rozumíte?“ (ZŠ Helena)

„První, co mě čeká tak to je ten důchod, těším se na něho moc. Počítám, že si chvilku oddychnu, ale stejně to dlouho moc nevydržím, jak se znám a budu hledat, něco, že bych asi pokračovala v učení, jestli mě někde vezmou“. (ZŠ Mirka)

Učitelky základních škol také tvrdí, že se moc těší do důchodu, že už se cítí unavené, ale vzápětí dodávají, že by byly rády, kdyby je někdo oslovil a mohly pokračovat v učitelské profesi, jestli jim to zdraví dovolí.

Ukončování kariéry je fáze, kdy se učitel připravuje na odchod z profese. Pro některé je to fáze radostná, pro některé hořké období.

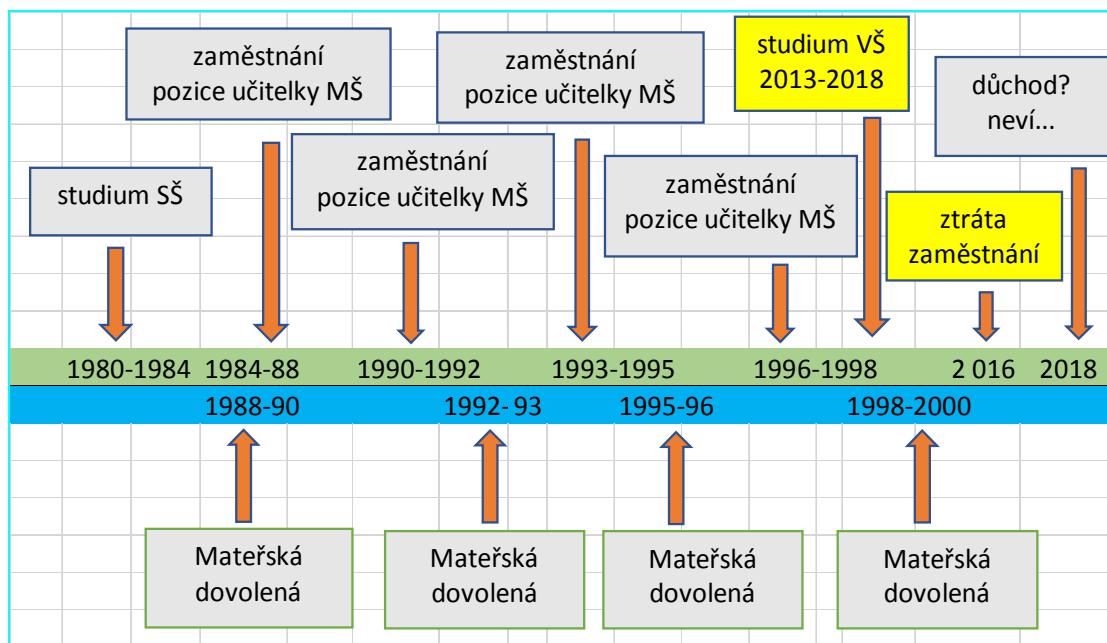
Legenda: použité symboly ☺-radost, ☹-smutek. Symboly jsou uvedené pouze v kapitole 6.

7 ČASOVÉ OSY PROFESNÍCH DRAH UČITELŮ MATEŘSKÝCH A ZÁKLADNÍCH ŠKOL

Následující časové osy zachycují důležité momenty profesních drah vybraných učitelek z výzkumu dle času a významnosti. Nejdříve jsou zobrazené časové osy pěti učitelek mateřských škol, následuje pět os učitelek základních škol. Žluté rámečky určují, zlomovou událost, nebo významnou událost, která se odehrála během profesní kariéry. Prostřední modré a zelené linie nám určují časovou posloupnost - osu.

1) Časová osa Magda (MŠ)

Časová osa profesní dráhy učitelky Magdy ukazuje rozmanitou profesní dráhu, i zklamání. Nejdříve Magda nastoupila na pozici učitelky MŠ, pracovala vždy dva roky, mezi tím měla přestávky v podobě mateřské dovolené. Po posledním dítěti nastoupila zase na pozici učitelky MŠ, tady už vydržela šestnáct let. V tomto období začala studovat vysokou školu, ne že by musela, ale chtěla si prohloubit vědomosti v oboru. Potom ale pro Magdu přišla velká rána v podobě ztráty zaměstnání. Magda nepracuje dodnes. Na otázku budoucnosti neví, je trochu ztracená.

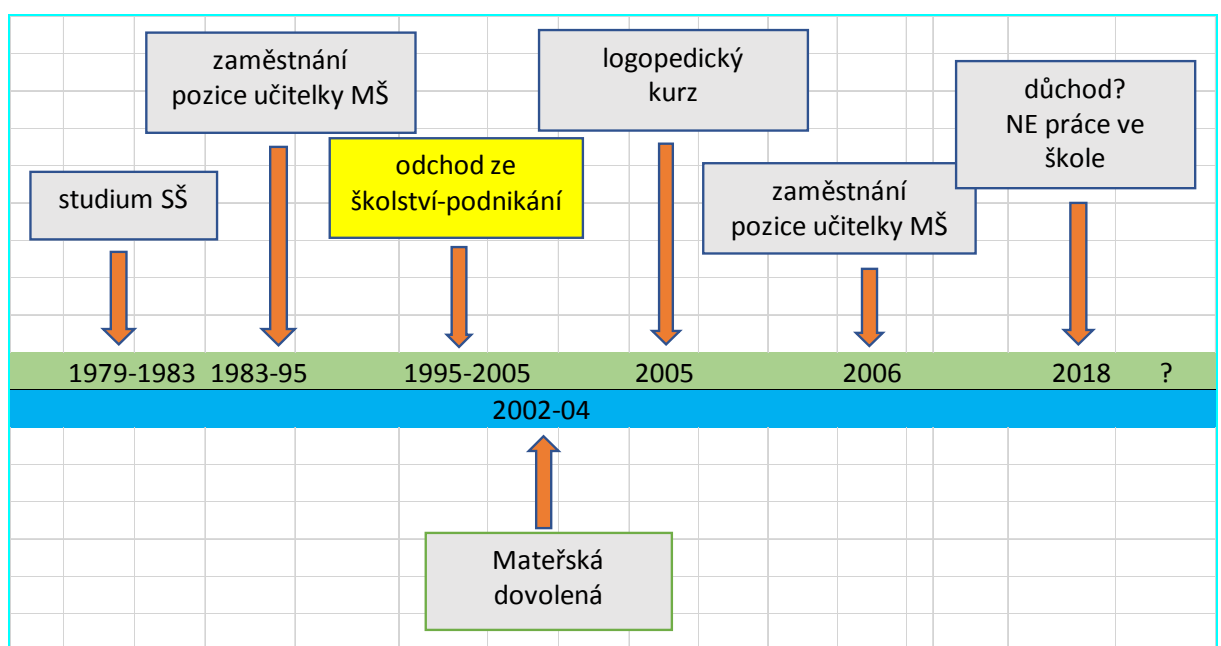

Zdroj: vlastní zpracování

2) Časová osa Alena (MŠ)

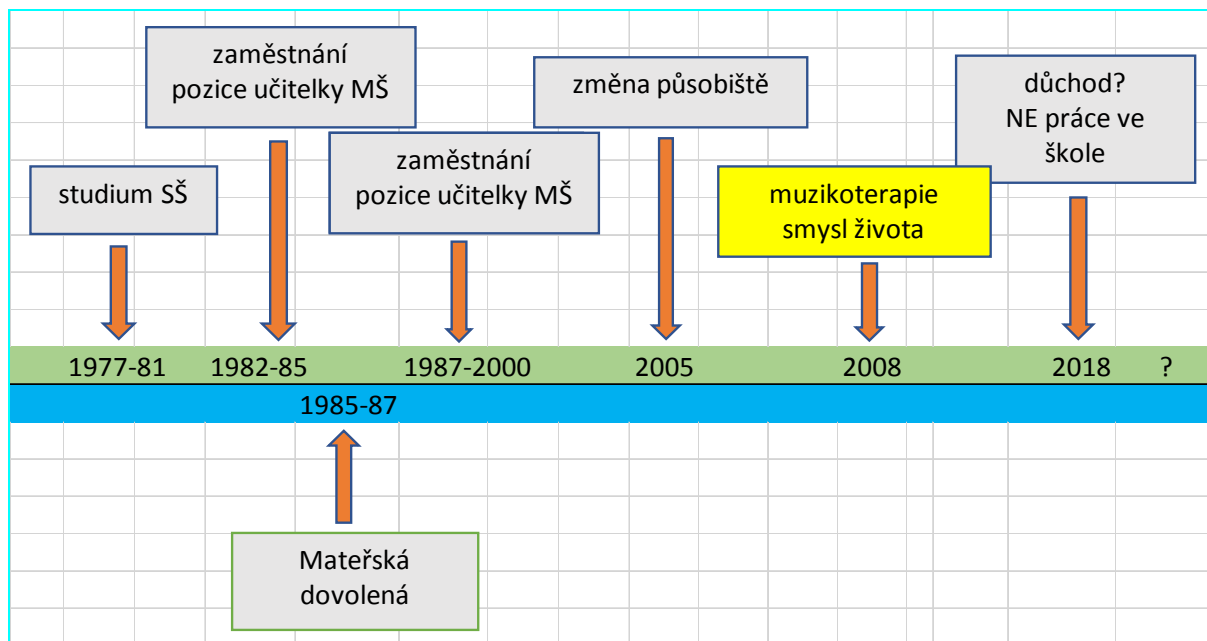
Časová osa profesní dráhy učitelky Aleny ukazuje velmi pestrý profesní život. Alena začala pracovat na pozici učitelky MŠ, poté se ale rozhodla, že bude vypomáhat manželovi v podnikání. Po deseti letech zjistila, že ji práce v MŠ schází, takže se vrátila. V novém zaměstnání měla možnost projít kurzem logopedie, který ji velmi bavil. Dodnes se logopedické prevenci v MŠ zabývá. Do budoucna, tedy důchodový věk Alena zatím pomýšlí, jako čas odpočinku. V MŠ pracovat nechce, pokud by pracovala, tak by se chtěla věnovat jen logopedii.

Zdroj: vlastní zpracování

3) Časová osa Anežka (MŠ)

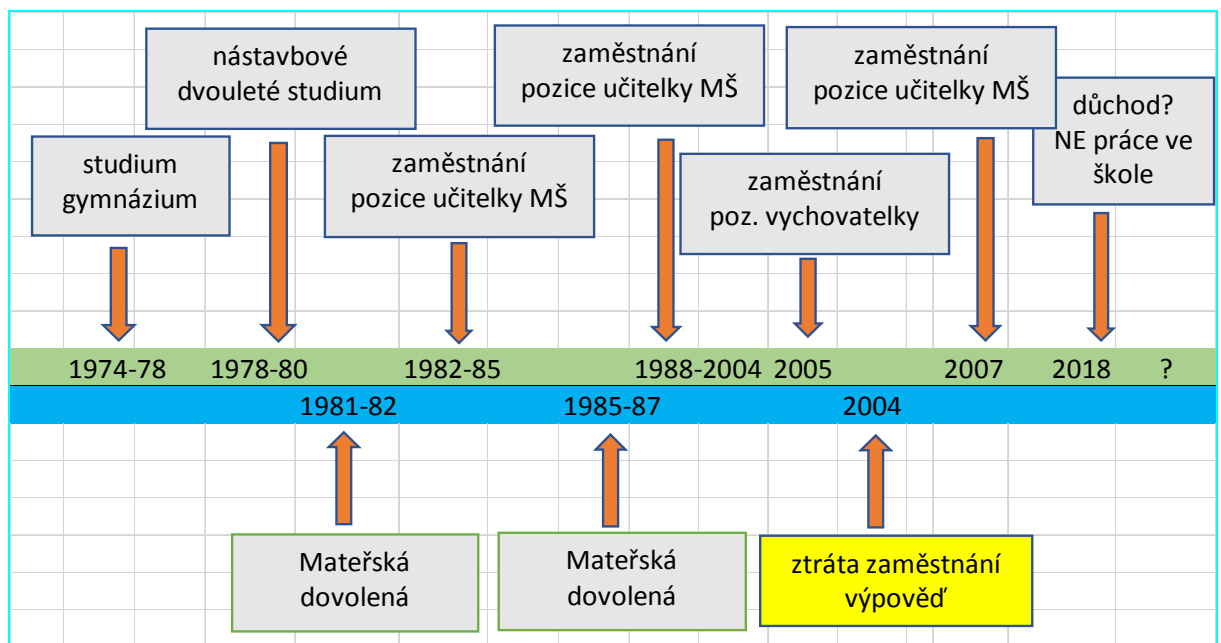
Časová osa profesní dráhy učitelky Anežky ukazuje začátek kariéry jako učitelky MŠ. Na prvním působišti vydržela osmnáct let s jedním přerušením na mateřskou dovolenou. Poté ji okolnosti donutily na změnu působiště. V nové MŠ ji po třech letech oslovila kolegyně a přivedla ji k muzikoterapii, která jak sama říká je pro ni smysl života. V důchodu pracovat v MŠ nechce, ale bude se plně věnovat muzikoterapii.

Zdroj: vlastní zpracování

4) Časová osa Jana (MŠ)

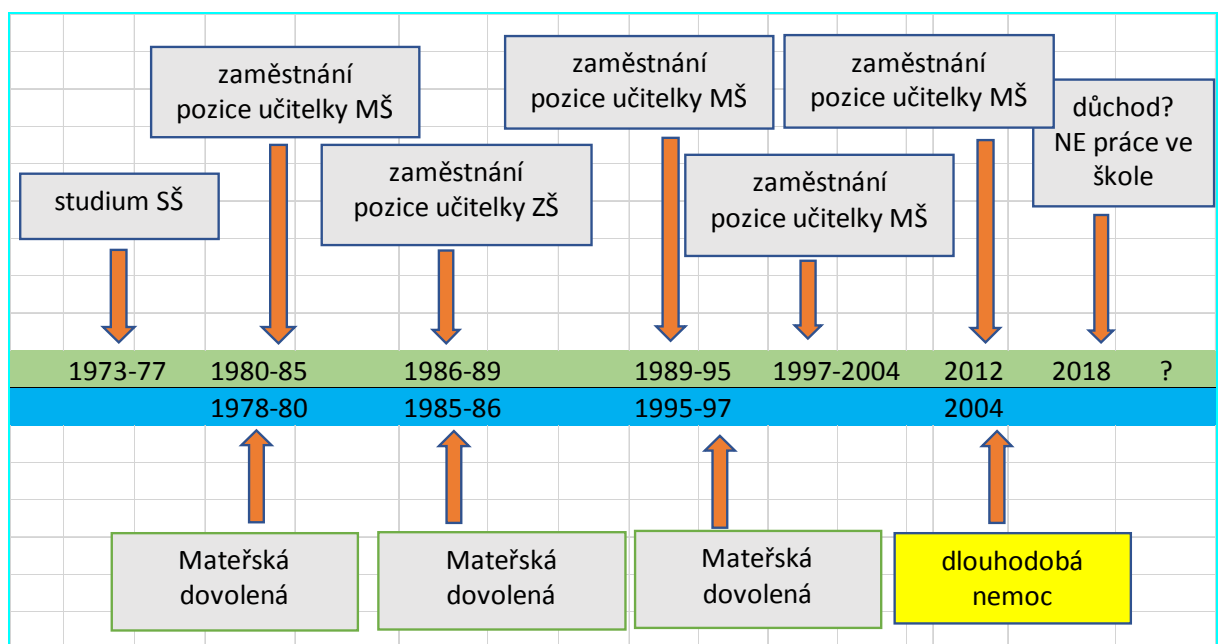
Časová osa profesní dráhy učitelky Jany ukazuje velmi rozmanitou profesní dráhu. Jana po gymnáziu chtěla studovat vysokou školu, ale nakonec se rozhodla na nástavbové studium pro učitelky MŠ, ještě před nástupem do prvního zaměstnání nastoupila na mateřskou dovolenou. Poté nastoupila do svého prvního zaměstnání. V polovině své profesní dráhy dostala výpověď ze zaměstnání, bez zaměstnání byla jen krátce, na doporučení byla oslovena přijala práci vychovatelky. Po dvou letech se ale opět vrátila do MŠ. V důchodu pracovat v MŠ nechce, vlastně nechce pracovat vůbec.

Zdroj: Vlastní zpracování

5) Časová osa Hana (MŠ)

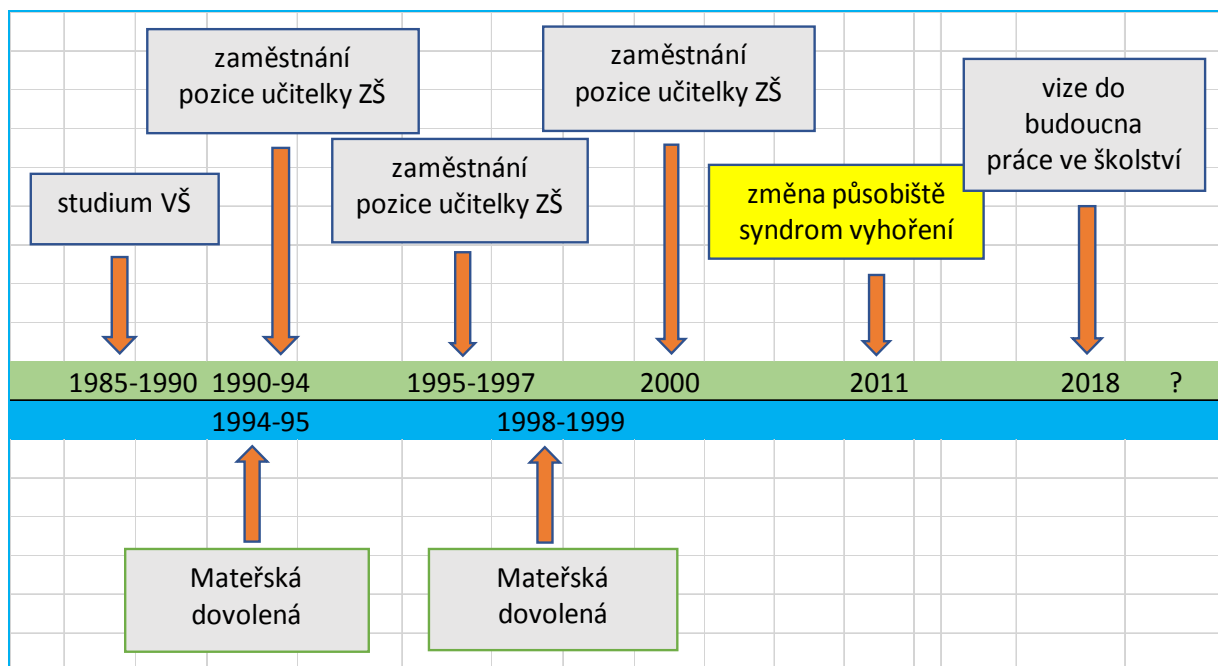
Časová osa profesní dráhy učitelky Hany ukazuje velmi barvitou profesní dráhu. Hana si vedle učitelky MŠ vyzkoušela i práci učitelky ŽŠ a to tehdy, kdy ji poprosil ředitel ze základní školy v obci, kde bydlí, že by potřeboval výpomoc do první třídy jako záskok za mateřskou dovolenou. Hana si tuto práci vyzkoušela ráda, ale více jí baví práce s menšími dětmi. Hana musela být bohužel osm let doma, protože prodělala vážnou nemoc. Nicméně se vrátila do zaměstnání. V důchodu, ale pracovat v MŠ nechce.

Zdroj: vlastní zpracování

6) Časová osa Iva (ZŠ)

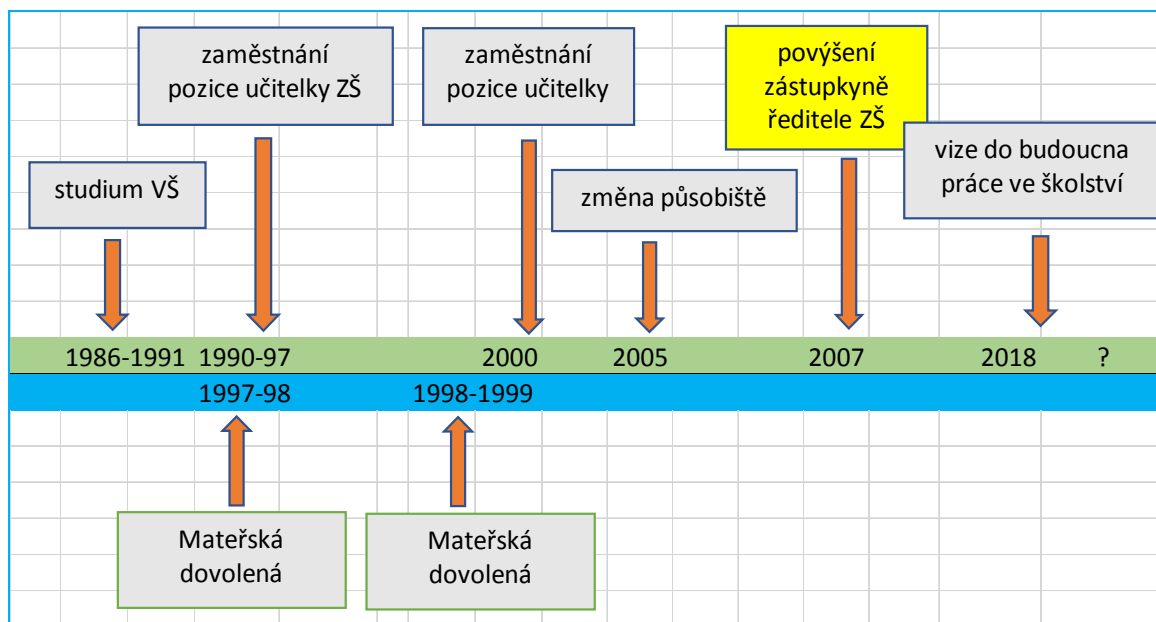
Časová osa profesní dráhy učitelky Ivy ukazuje dlouhou pracovní dráhu, kdy v posledních letech Iva musela změnit působiště, v bývalé práci se už necítila dobře, začal se u ní projevovat syndrom vyhoření, pociťovala, že její práce nemá smysl. Po změně působiště se opět našla, práce ji začala bavit a naplňovat. V důchodu Iva pracovat chce a těší se na to.

Zdroj: vlastní zpracování

7) Časová osa Dana (ZŠ)

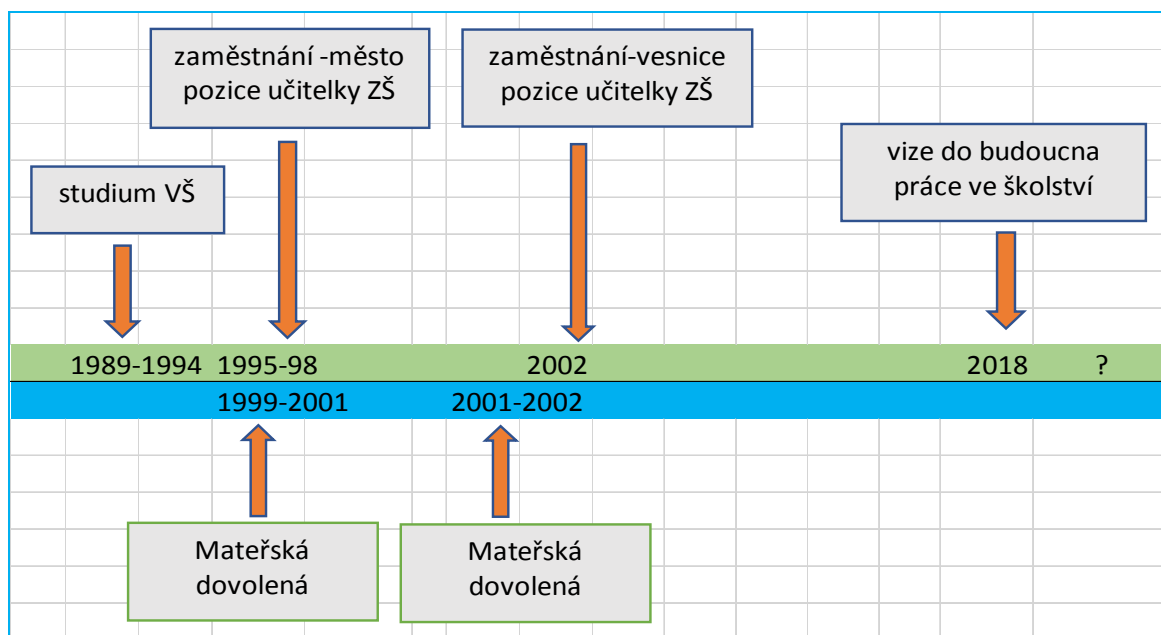
Časová osa profesní dráhy učitelky Dany ukazuje vzestupnou tendenci. Dana začínala, jako učitelka základní školy, poté změnila působiště a na novém místě jí bylo nabídnuto povýšení na zástupkyni ředitele. Dana nabídku přijala a na tomto postu je dosud. V důchodu bude ráda pracovat ve školství.

Zdroj: vlastní zpracování

8) Časová osa Eva (ZŠ)

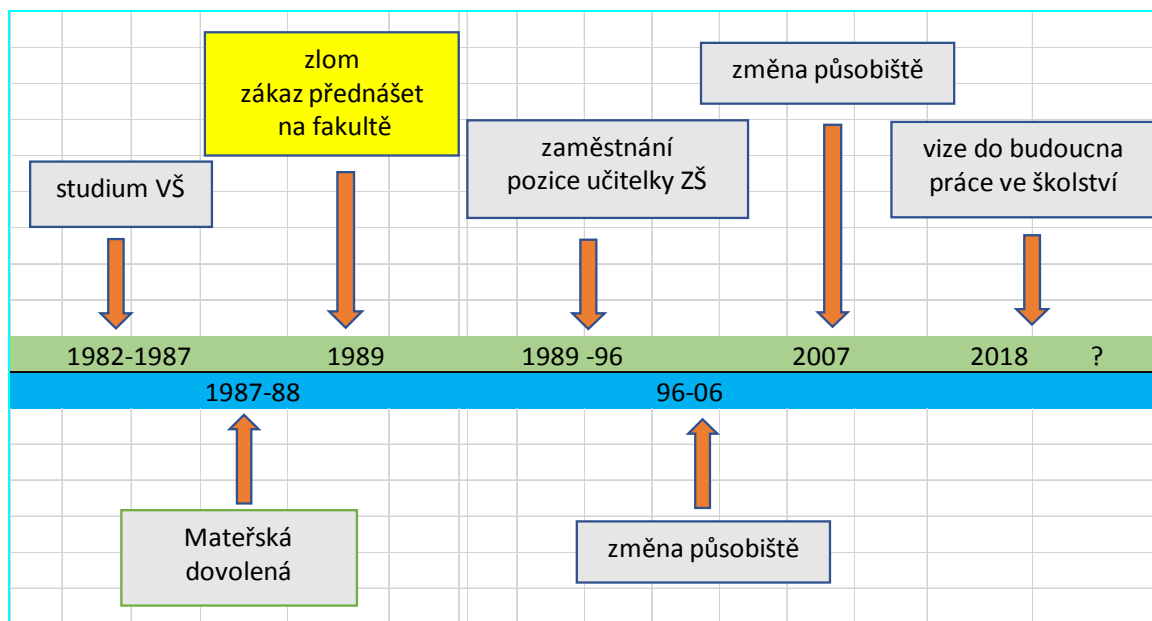
Časová osa profesní dráhy učitelky Evy ukazuje změny pracovního místa, tedy působiště. Eva začínala jako mladá paní učitelka v městské základní škole, po mateřských dovolených se ale s rodinou přestěhovali na vesnici a Eva si našla místo na základní škole v místě bydliště. U Evy je pozoruhodné, jak dlouho vydržela na jednom působišti. V důchodu chce pracovat dále jako paní učitelka na základní škole.

Zdroj: vlastní zpracování

9) Časová osa Helena (ZŠ)

Časová osa profesní dráhy učitelky Heleny ukazuje hned na začátku kariéry zklamání. Nepodařilo se jí dostat na místo přednášející na fakultě, kde studovala, tak nastoupila jako učitelka základní školy. Poté dvakrát změnila místo. V důchodu se chce nadále věnovat učitelské profesi.

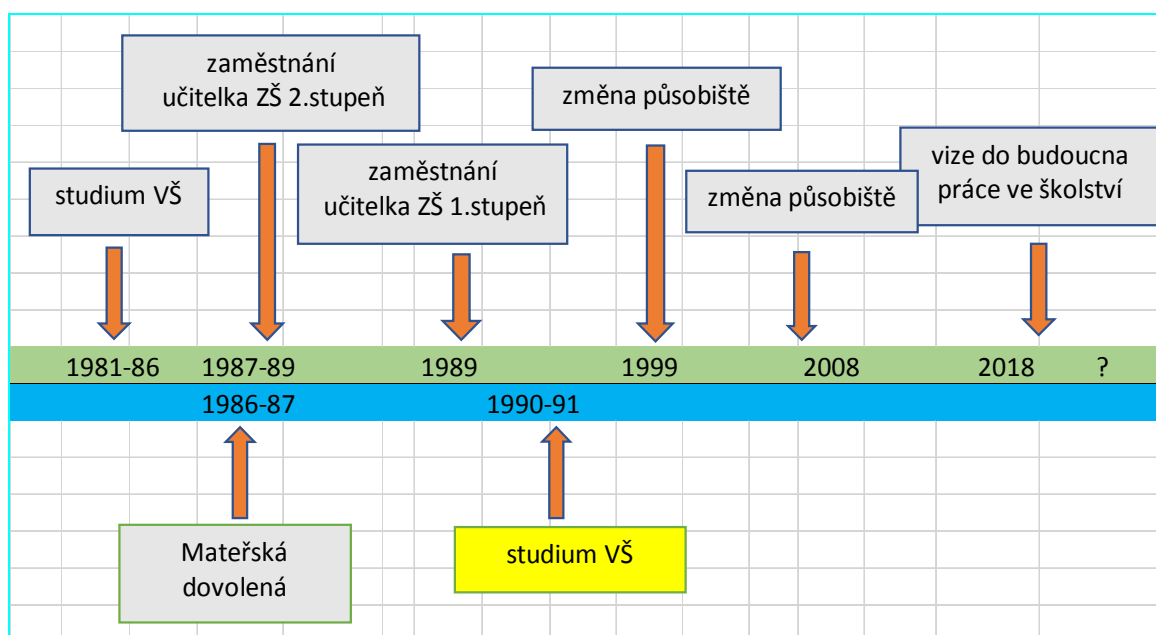

Zdroj: vlastní zpracování

10) Časová osa Mirka (ZŠ)

Časová osa profesní dráhy učitelky Mirky ukazuje mnoho změn. Mirka začínala jako učitelka druhého stupně, po revoluci se musela přemístit na první stupeň, ale na stejné škole. Tak aby měla příslušné vzdělání na první stupeň, dostudovala si na vysoké škole aprobaci český jazyk. Během dalšího působení Mirka změnila ještě dvakrát základní školu. V důchodu by po krátké přestávce a nabrání sil, ráda opět učila na základní škole.

Zdroj: vlastní zpracování

Snahou při vytváření těchto časových os profesních drah učitelek mateřských a základních škol byla jednoduchá a srozumitelná reflexe dosažených výsledků výzkumu. Osy by měly být pro čtenáře výstupním hlediskem zjištěných dat. V kapitole shrnutí výsledků je následně zobrazen model časové osy, který vznikl sumarizací pěti os učitelek MŠ a pěti os učitelek ZŠ. Tento model nám ukazuje komparaci profesní dráhy učitele mateřské a základní školy, přičemž vyzdvihuje nejviditelnější rozdíly obou profesí.

8 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ

Výzkumné šetření na téma profesní dráhy učitele mateřských a základních škol (dále jen MŠ, ZŠ) bylo rozděleno do pěti kategorií, kdy každá kategorie měla svoje subkategorie, viz. tabulka níže. Bylo zjištěno, že učitelky těchto dvou profesí se v některých vývojových etapách své profesní dráhy shodly, v některých ne.

Události během profesní dráhy, ve kterých se učitelky MŠ a ZŠ shodly:

Shoda byla zjištěna v tom, že všechny učitelky jak MŠ, tak ZŠ byly ovlivněné rodinným prostředím. Některé dokonce nechtěly jít studovat pedagogiku, ale rodiče rozhodli za ně. Všechny uvádějí, že pro ně byl velký šok vstup do zaměstnání, netrval ale u žádné moc dlouho. Adaptační období zvládly některé s pomocí uvádějících učitelů, některé s pomocí kolegů bez větších problémů. Dále se zmiňují, že jim při překonávání slabostí a únavy velmi pomáhá spokojenost v osobním životě a volnočasové aktivity.

Dalším shodným bodem byla zlomová událost mateřství. Všechny učitelky z výzkumu rády přerušily kariéru kvůli dětem, protože měly jistotu místa, nechyběly ze zaměstnání však déle než 1-2 roky. Výhoda podle učitelek je ta, že se do zaměstnání vracely jako matky. Pozitivum na mateřství vidí v tom, že po návratu do zaměstnání pocítovaly větší porozumění a větší sympatie k dětem.

Události během profesní dráhy, ve kterých se učitelky MŠ a ZŠ neshodly:

Rozdílně učitelky vypovídaly o tématu vzdělání, přesněji o dosaženém vzdělání. Učitelky MŠ mají vystudované střední odborné školy nebo gymnázia, jedna z nich ale měla potřebu si vzdělání doplnit a dostudovala si vysokou školu. Učitelky ZŠ mají všechny vystudované vysoké školy, dvě z nich si ještě v průběhu zaměstnání dodělávaly aprobace na jiné předměty. Tato skutečnost se odráží nejvíce při debatování o pojmu učitel expert. Učitelky MŠ nepřijímají označení učitel expert, necítí se na to, pojem jim je cizí, některé ani nevěděly, že se ve školství používá. Naopak u učitelek ZŠ bylo zjištěno, že mají pojem v podvědomí, jsou ochotné se s pojmem učitel expert ztotožnit. Je možné, že tato skutečnost může vyplývat právě z faktu, jaké kdo má vzdělání.

Pokud jsme se bavily o tématu syndrom vyhoření, i tam vyšly zajímavé výsledky, všechny učitelky MŠ tvrdily, že nikdy nepocítily syndrom vyhoření, na rozdíl učitelky ZŠ vypověděly, že tento stav zažily. Byly to čtyři z pěti tázaných. Otázkou je, proč je rozdíl tak veliký?

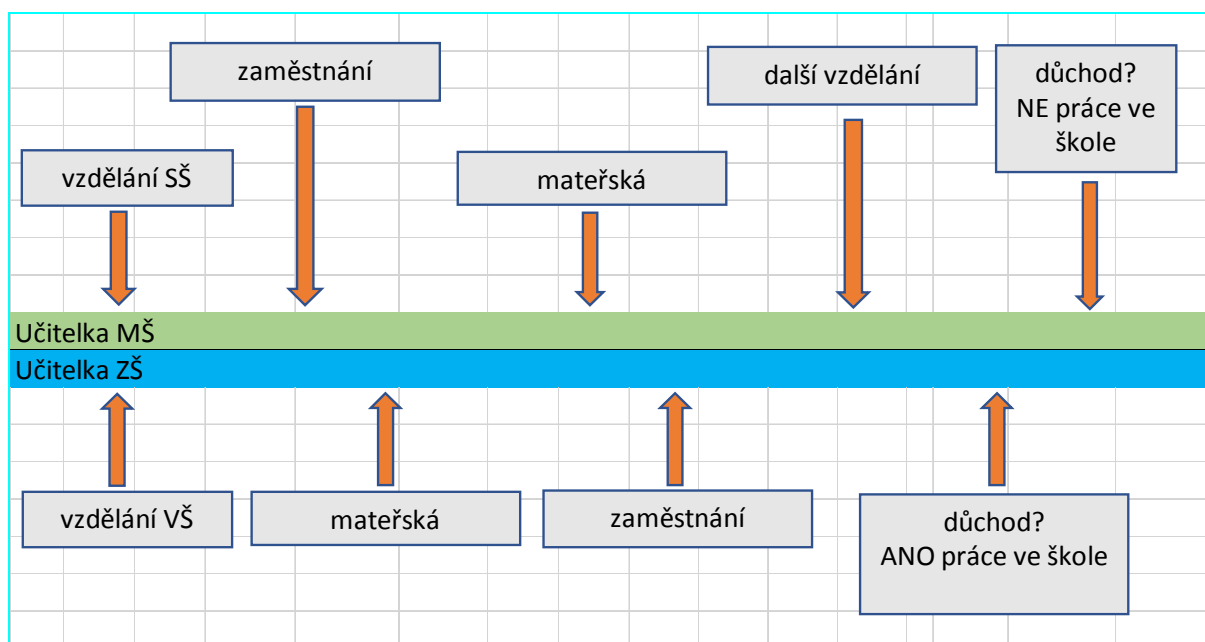
Všechny učitelky jsou v předdůchodovém věku, v momentě, když jsme se bavily na téma, jakou mají vizi do budoucna, na co se těší, všechny odsouhlasily, že na důchod a odpočinek. Téma jsme rozvedly a dopracovaly jsme se výsledku, kdy učitelky MŠ nechtějí o práci ve školství v důchodu ani slyšet, odmítají, že by pracovaly v mateřské škole. Na rozdíl učitelky ZŠ by byly rády, kdyby o ně i v důchodu byl zájem, pokud by jim to zdravotní stav dovolil, rády budou pokračovat v učitelské práci. Zde výsledky vyšly naprosto jednoznačně.

Tabulka č.4: Kategorie a subkategorie výzkumného šetření.

KATEGORIE	SUBKATEGORIE
Proč jsem učitelkou?	dětství, rodina, motivace, osobnostní předpoklady
Mé začátky	profesní příprava, adaptace, mentor, vztahy na pracovišti
Pracuji na sobě	profesionalizace učitele, sebevědomí, vzdělávání, učitel expert
Chci být ještě učitelkou?	stav vyčerpání, zlomové události, osobní život
Co se mnou bude dál?	vize do budoucna

Zdroj: vlastní zpracování

Model č. 1: Komparace profesní dráhy učitele MŠ a ZŠ

Zdroj: vlastní zpracování

Model komparace profesní dráhy učitele MŠ a ZŠ vznikl vyhodnocením předchozích časových os učitelek MŠ a ZŠ. Ukazuje nám zjednodušenou verzi profesní dráhy a také rozdíly profesního vývoje obou profesí, což je pro výzkum finálním výstupem. Pokud budeme popisovat modelovou osu, musíme v první řadě zopakovat již zmiňované vzdělání, dále bylo zjištěno, že učitelky MŠ nejdříve po studiu nastupují do zaměstnání, u učitelek ZŠ je to jinak, ty jdou po studiu na mateřskou školu. V posledním bodu vidíme, že se učitelky rozcházejí v názoru vize do budoucna, tedy v důchodovém věku, učitelky MŠ nechtějí nadále pracovat v mateřské škole, učitelky ZŠ by rády po krátké přestávce a odpočinku pokračovaly v práci učitelky na základní škole.

9 DISKUSE

Předložená práce si kladla za cíl prozkoumat, jaké výpovědi své profesní dráhy vyprávějí učitelé předdůchodového věku a co jejich dráhy významně ovlivnilo. Následně poté dráhy učitelů byly porovnány. Na místě je diskuze výsledků práce ve vztahu k dosavadním poznatkům.

Výsledkem práce je díky hloubkovým rozhovorům s učiteli, pět významových kategorií. Tyto kategorie se vynořily v průběhu analýzy textu. Respondenti věnovali ve svém vyprávění prostor různým a různě důležitým tématům, které v různé míře ovlivňovaly jejich profesní dráhu. Výsledné kategorie by mohly být srovnatelné s Průchovým dělením vývojových etap, avšak s rozdílem poslední kategorie. Tato kategorie byla zaměřena na budoucnost učitele. Průcha ve své studii tuto možnost neuvádí.

Jako zásadní rozdíly v profesní dráze učitele MŠ a ZŠ byly zjištěny již zmíněné body a to: vzdělání učitele, polemika kolem pojmu učitel expert a vize do budoucna, tedy co budou učitelky dělat v důchodu.

Učitelky ZŠ mají všechny dosažené vysokoškolské vzdělání, což by mohlo mít vliv na to, jak se jako učitelé sebehodnotí. Všechny o sobě tvrdí, že se mohou nazývat expertkami ve svém povolání, jsou sebevědomé. Ale přesto všechny tvrdí, že učitelská profese nemá prestiž. Učitelky MŠ mají vystudované střední školy, jen jedna vysokoškolský titul. Téma vzdělávání učitelek MŠ je ve společnosti v poslední době velmi diskutabilní, povinnost vysokoškolského vzdělání zatím není povinná. Nyní se v mateřských školách řeší dvě zásadní změny, a to povinný poslední rok předškolní docházky a nástup dvouletých dětí. Pokud nastanou opět nějaké změny a přehodnocování, které už v některých odborných debatách nastává, myslím, že by bylo pro učitele MŠ velmi přínosné zvýšit si kvalifikaci.

Pokud se zamyslím nad otázkou budoucnosti učitelek, velmi mě výsledek překvapil. Přemýšlím o tom, jak je možné, že učitelky MŠ nechtějí v důchodovém věku nadále pracovat. V úvahu musíme brát asi i to, že nastupují do zaměstnání o pět let dříve než učitelky ZŠ. Také je možné, že práce v mateřské škole, je tak psychicky náročná, že nemají sílu pokračovat dále. Učitelky ZŠ naopak počítají s tím, že budou pokračovat v učitelské profesi i v důchodovém věku.

Součástí výzkumu byla také tvorba časových os profesních drah učitele. Při tomto kroku bylo cílem zobrazit důležité vývojové momenty profesní dráhy učitele MŠ a ZŠ.

Po vyhodnocení časových os profesních drah učitele vyšel najevo ještě jeden výsledek výzkumného šetření, a to, že učitelky MŠ nastoupili po studiu do zaměstnání, učitelky ZŠ šly po studiu rovnou na mateřskou dovolenou, poté až do zaměstnání. Toto zjištění může být opět předmětem diskuze. Zde by se mohl opět projevit rozdíl ve vzdělání učitelek. Učitelky ZŠ totiž studovaly o pět let déle než učitelky MŠ. Je známo, že v dřívějších dobách chodívali ženy na mateřskou dovolenou velmi brzy, kolem 18 roku. V dnešní době by výsledky možná vypadaly jinak.

Zjištěná fakta by mohla být nápomocna učitelům MŠ i ZŠ. Mohla by být vhodná pro pochopení jednotlivých fází profesní dráhy učitele. Učitele MŠ by zejména mohla motivovat ke zvýšení kvalifikace.

V poslední řadě považuji za vhodné zmínit obecná omezení plynoucí z toho, že se jednalo o kvalitativní výzkum, výsledky nelze tedy zobecňovat na populaci, což je ale na druhou stranu vyváжено tím, že téma bylo zkoumáno do hloubky. Ale i tak je výzkum potřeba posuzovat obezřetně. Pro prohloubení a větší pochopení tématu by bylo vhodné zkoumat výzkumný problém kvantitativním metodologickým přístupem.

Sebereflexe výzkumníka:

Na tomto místě bych velmi ráda prodiskutovala některé okolnosti výzkumu, vzorku.

První otázkou, kterou jsem si kladla, byla, jaký typ učitelek si pro svůj výzkum vybrat. Bylo by lepší zaměřit výběr na učitelky, které znám, nebo oslovit cizí? Vyzkoušela jsem si obě varianty a musím uznat, že rozhovory s učitelkami, které mi nebyly cizí, byly příjemnější a méně formální. Další otázkou při rozhovorech s učitelkami bylo, jak moc zasahovat do jejich vyprávění. Učitelky jsem musela často vracet v rozhovoru, protože často vybočovaly od tématu.

Setkat se s příběhy učitelek bylo pro mě osobně možností nahlédnout do jejich profesních životů a dalším krokem a motivací k tomu, věnovat se prostředí mateřské školy. Tyto příběhy potvrzují to, že je školství složeno především z jednotlivých učitelů, tedy základního článku tohoto systému. Právě oni by měli být dobře odměňováni a měli bychom si jich vážit, pokud chceme to nejlepší pro naše děti, které jsou budoucností společnosti.

ZÁVĚR

Vypracovaná diplomová práce byla zaměřena na problematiku profesní dráhy učitelů mateřských a základních škol. Cílem diplomové práce bylo popsat komparaci profesní dráhy učitele mateřské školy a základní školy.

V teoretické části byla nejdříve popsána učitelská profese, dále se tato část zaměřila na učitele jeho specifika, učitele mateřské školy a základní školy, jejich vzájemná komparace. V poslední kapitole je nastíněna profesní dráha učitele, její jednotlivé vývojové etapy.

Zatímco v zahraničí nejsou výzkumy na profesní dráhy učitelů ničím ojedinělým, v České republice jsou celkem opomíjeny. Výzkumy zabývající se profesními drahami učitelů mateřské školy takřka nulové. Výzkumná část této práce se zaměřuje právě tímto směrem a využívá hloubkový rozhovor, aby nahlédnul na profesní dráhy učitele mateřské školy a základní školy. Respondenty byly zvolené učitelky, které dosáhly věku minimálně padesáti let. Zvoleno bylo pět učitelek mateřské školy a pět učitelek základní školy, díky nimž byla reflektována jejich profesní dráha.

Výsledkem práce je pět kategorií, které byly výsledkem analýzy hloubkových rozhovorů. Důležitým zjištěním je, že vzdělání je zásadním mezníkem pro celou profesní kariéru, ovlivňuje postoje, sebevědomí a uznání učitelek. Dále je velmi zajímavé zjištění toho, jak vidí učitelky svoji budoucnost. Ukázalo se, že pro učitelky mateřských škol je nemyslitelné, aby v důchodu nadále pracovaly v mateřské školy, naopak učitelky základních škol budou velmi rády, když s nimi školy budou počítat i důchodovém věku.

Dalším výsledkem práce bylo vytvoření deseti časových os, které mapují důležité profesní mezníky učitelek mateřských a základních škol. Z nichž poté vznikl model časové osy, která nám komparuje obě povolání. Všechny zjištěná fakta jsou shrnuta a rozebrána v diskuzi, kde se vynořují další zajímavé otázky k případné konfrontaci.

Zjištěná fakta mohou nápomoci při profesionalizaci učitele mateřské i základní školy a jeho zamýšlením nad dalším vzděláváním.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

COOLAHAN, J.(Ed.). Teacher Education in the Nineties: Towards a New Coherence. The 15th Annual Conference of ATEE, Limerick: College of Education, 1991

DENICOLO Pam and Michael KOMPf. Teacher Thinking and Professional Action. Oxon: Routledge, 2005. ISBN 0-415-36223-7

DYTRTOVÁ Radmila a Marie KRHUTOVÁ. Učitel. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2863-6

GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6

HELUS, Z., N. BRAVENÁ a M. FRANCOVÁ. Perspektivy učitelství. Praha: Univerzita Karlova v Praze, pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7290-596-6

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 3. vydání Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6

HRABAL, Vladimír a Isabella PAVELKOVÁ. Jaký jsem učitel. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-755-8

JELÍNEK Marian a Kamila JETMAROVÁ. Neztraťte motivaci v době blahobytu. Praha: Portál, 2017, ISBN 978-80-262-1196-9

KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST a kol. Školní didaktika. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253 X

KEBZA, Vladimír a Iva ŠOLCOVÁ. Syndrom vyhoření. Praha: Státní zdravotní ústav, 2003. 80-7071-231-7

KYRIACOU, Chris. Klíčové dovednosti učitele. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0052-9

LEVIN, B. Barbara. Case studies of teacher development. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2002. ISBN 0-8058-4197-0

LUKAS, Josef. Učitel – jeho profesní vývoj a sociální vztahy ve škole: disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Brno: 2011

LUKÁŠOVÁ, Hana. Učitelství a jeho zkoumání. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2015. ISBN 978-80-7454-552-8

MERTIN, Václav a Ilona GILLERNOVÁ. Psychologie pro učitelky mateřské školy. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8

MUIJS, Daniel and David REYNOLDS. Effective Teaching. California: Sage, 2011. ISBN 978-1-84980-075-2

OPRAVILOVÁ, Eva. Předškolní pedagogika. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-271-9087-4

PETTY, Geoffrey. Moderní vyučování. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-978-X

PITTON ECKERMAN, Debra. Mentoring novice teachers, forstering a dialogue proces. California: Corwin Press, 2006. ISBN 90-7619-4576-8

PRŮCHA, Jan. Moderní pedagogika. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0456-524

PRŮCHA, Jan. Učitel. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-621-7

PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6

SIKES, P, MEASOR, L. and WOODS, P. Teacher Careers: Crises and Continuities. Le-wes: Falmer Press, 1985.

SPIPKOVÁ, Vladimíra a kol. Proměny primárního vzdělávání v ČR. Praha: Portál 2005. ISBN 80-7178-942-9

SYSLOVÁ, Zora. Učitel v předškolním vzdělávání a jeho příprava na profesi. Brno: Muni Press, 2017. ISBN 978-80-210-8476-6

ŠANDLEROVÁ, Jadwiga. Sociální stratifikace. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0025-0

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ a kol. Kvalitativní výzkum v pedagogických vě-dách. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0

ŠVEC Vlastimil. Pedagogické znalosti učitele: Teorie a praxe. Aspi Praha 2005. ISBN 80-7357-072-6

ŠVECOVÁ, Jana a Jaroslava VAŠUTOVÁ (ed.) Problémy učitelské profese ve světě. Praha: ÚIV, 1997

TURECKIOVÁ Michaela a Jaroslav VETEŠKA. Význam a rozvoj dalšího profesního vzdělávání. In VETEŠKA, J. a kol. *Trendy a možnosti rozvoje dalšího profesního vzdělá-vání*. Praha: Česká andragogická společnost, 2013. ISBN 978-80-905460-0-4

VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. Pedagogika pro učitele. Praha: Grada, 2007. ISBN

VAŠUTOVÁ, Jaroslava. Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-082-4

WIEGEROVÁ, Adriana a kol. Profesionalizace učitele mateřské školy z pohledu reforma kurikula. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2015. ISBN 978-80-7454-555-9

WIEGEROVÁ Adriana a Soňa Vávrová. Učitelovo myslenie a uvažovanie. Velké Bílovice, 2011. ISBN 978-80-89443-10-9

Internetové zdroje:

Bílá Kniha – národní program rozvoje vzdělávání v České republice.

http://www.msmt.cz/file/35405_1_1/

Kariérní řád – profesní rozvoj pedagogických pracovníků, Priority 2017 MŠMT

<http://www.msmt.cz/o-webu-msmt/karierni-rad>

Pedagogika SK, 2011, ročník 2, eč. 4: 247-274. Zlomové události při vytváření profesní identity učitele. Roma Švaříček. <file:/svaricek-studie.pdf>

Proč se chci stát učitelkou v mateřské škole? Pohled kvalitativního výzkumu. Adriana Wiegerová, Peter Gavora. Pedagogická orientace, 2017, roč. 24, č. 4, s. 510-534

http://www.ped.muni.cz/pedor/archiv/2014/pedor14_4_p510_ms_wiegerovagavora.pdf

Ředitel školy – rozhodující činitel v procesu rozvoje učitelů. Trojan, V. In Sborník příspěvků: Profesní rozvoj učitelů: konference 23. a 24. dubna 2012 [online]. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2012 [cit. 2013-03-16]. Dostupné na WWW: <http://tantula.ruk.cuni.cz/UPRPS-1-version1-SBORNIK_CD_Profesni_rozvoj_ucitelu.pdf>.

Učitelovo vnímanie svojej profesijnej zdatnosti (Self-Efficacy) Prehľad problematiky. Peter Gavora, 3/2008, 222-235 s. časopis pedagogika. Cz file:///C:/Users/Micka/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/P_2008_3_02_Ucitelovo_222_235.pdf

Učitel'ská profese v měnících se požadavcích na vzdělávání. Vladimíra Spilková PEDAGOGIKA roč. LVII, 2007 http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/files/2014/01/P_2007_4_04_Ucitelska_338_348.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MŠ	Mateřská škola.
ZŠ	Základní škola.
OECD/CERI	Centrum pro výzkum a inovace ve vzdělávání
WAER	Světová asociace pro pedagogický výzkum.
ATEE	Evropská asociace pro učitelské vzdělávání
MŠMT ČR	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
ČSÚ	Český statistický úřad
Prof.	Profesor
Apod.	A podobně
Tzv.	Tak zvané

SEZNAM TABULEK, SCHÉMAT A MODELŮ

Tabulka č.1: Prestiž povolání

Tabulka č.2: Srovnání učitele mateřské a základní školy

Tabulka č.3: Vývojové etapy učitele dle Allana, Berlinera a Crafta

Tabulka č.4: Kategorie a subkategorie výzkumného šetření.

Schéma č. 1: Časová osa Magda (MŠ)

Schéma č. 2: Časová osa Alena (MŠ)

Schéma č. 3: Časová osa Anežka (MŠ)

Schéma č. 4: Časová osa Jana (MŠ)

Schéma č. 5: Časová osa Hana (MŠ)

Schéma č. 6: Časová osa Iva (ZŠ)

Schéma č. 7: Časová osa Dana (ZŠ)

Schéma č. 8: Časová osa Eva (ZŠ)

Schéma č. 9: Časová osa Helena (ZŠ)

Schéma č. 10: Časová osa Mirka (ZŠ)

Model č. 1: Komparace profesní dráhy učitele MŠ a ZŠ

SEZNAM PŘÍLOHA

Příloha P I: Informovaný souhlas

Příloha P II: Rozhovor s učitelkou MŠ

Příloha P III: Rozhovor s učitelkou ZŠ

PŘÍLOHA P I: INFORMOVANÝ SOUHLAS

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Svým podpisem potvrzuji, že jsem se dobrovolně rozhodla účastnit výzkumu v rámci diplomové práce „*Profesní dráhy učitelů mateřských a základních škol*“ realizovaným Olgou Mičkovou.

Byla jsem obeznámena s účelem výzkumu a беру na vědomí, že v rámci výzkumného šetření poskytnu rozhovor, který bude výzkumně zkoumán.

Zároveň беру na vědomí, že je mi zaručena anonymita a mám právo kdykoli z výzkumu vystoupit.

Podpis:

Dne:

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR S UČITELKOU MŠ

Paní učitelka Anežka, 56 let, 38 let praxe

„Anežko, můžeš mi prosím říct, kdy Tě poprvé napadlo, že bys třeba jednou mohla být paní učitelka?“

„Mě to nikdy nenapadlo! Já jsem nechtěla být učitelkou, já jsem chtěla být lékařskou. Mě to vybrali rodiče..., přihlásili mě na školu, já jsem tam udělala zkoušky, přijali mě a tak jsem tento obor vystudovala a začala jsem pracovat ve svém rodném městě... Ve škole jsme měly hodně praxe, takže začátek pro mě nebyl až tak náročný. Měly jsme praxi ve školce, která byla hned vedle školy, kde studentky pedagogické školy chodily na praxi, nejdříve náslechové, potom praktické a potom jsme měly vždy minimálně čtrnáctidenní souvislou praxi v každém ročníku. Já jsem vlastně chodila na praxi ve svém rodném městě do školky, kde jsem kdysi já chodila jako školčátko ☺. Navíc jsem v té školce měla bratra, který ji navštěvoval, znala jsem i paní učitelky, takže na tu dobu ráda vzpomínám..... Musely jsme vyrábět hodně pomůcek, které jsme využívaly na praxi, hrály jsme maňáskové divadýlko, k tomu jsme si vyráběly a malovaly různé kulisy. Tehdy to bylo tak, že byly dvě řízené činnosti a ranní cvičení, děti byly ve třídách rozděleny podle věku. To ranní cvičení mělo tři části: rušnou, zdravotní cviky a uklidňující cvičení – relaxační, pak následovala svačinka a byla ještě jedna řízená činnost a většinou to bylo selektované podle výchov. To byl dřívější systém.“

„Hm a měla jsi představu, co všechno musíš jako paní učitelka zvládat, když jsi nastupovala do práce?“

„No, tak v podstatě, to, co jsem očekávala, se i stalo. Jediné, v čem jsem se mýlila, bylo, že jsem si myslela, že když jsem já ta paní učitelka, tak ty děti mě budou naprosto výhradně poslouchat, ale nebylo to tak. To jsem se musela naučit, zaujmou jet a vzbudit v nich ten zájem, aby poslouchaly, aby měly chuť spolupracovat. Já si prostě myslela, že to půjde samo ☺ . Jinak si myslím, že ze školy jsem na to ostatní byla dobře připravena, navíc jsem to prostředí mateřské školy velmi dobře znala a znala jsem i chod té mateřské školy. Byly tam čtyři třídy a jedna jídelna, na které se třídy směnovaly. Paní kuchařky vařily dole u jídelny, bylo tam výdejní okýnko a vlezla se tam vždy jedna nebo dvě třídy a ty třídy se tam střídaly. Nebylo to špatné, protože byl větší pořádek a hygiena na třídách. To bylo ale na té praxi. Na svém prvním působišti jsem byla velmi krátce, protože jsem nastoupila v červnu a v září jsem šla na mateřskou ☺. Navíc to byl téměř celou dobu prázdninový provoz, takže můj

vstup do profese byl opravdu v poklidu. Pak jsem se přestěhovala, a když měl syn dva roky, nastoupila jsem do svého prvního zaměstnání v novém bydlišti, kde byla šestitřídní mateřská škola na třech podlažích. Byla to podniková školka a zvláštností bylo, že kromě učitelek a uklízeček tady byly také pěstounky. Ty byly vhodné, když potřebovalo některé dítě třeba pochovat nebo přišít knoflíček. Ale také k tomu ještě uklízely. Tady byl trochu jiný stravovací systém. Vařilo se dole v kuchyni a výtahem se to rozváželo do pater a na takovém vozičku si to učitelka s jednou kuchařkou přebrala a nabírala polévku i druhé jídlo a vydávala dětem. Byla tam ale také zvlášť tělocvična, zvlášť lehárna a prostory tam byly ohromné, což bylo pro ty děti dobré. Tenkrát jsem měla ve třídě 36 (!) chodících dětí. To byly opravdu silné ročníky. Takže i ty pěstounky byly opodstatněné. Na celém zařízení byly dvě a podle potřeby se v těch třídách střídaly. Ale tenkrát nebyly telefony, takže se někdy stalo, že když jsi zrovna tu pěstounku potřebovala, tak byla zrovna jinde ☺. Já jsem tady zúročila to, co jsem se naučila už v tom svém rodném městě, ale také tam bylo fajn, že tu měly učitelky společný kabinet, kde se mohly učitelky během pracovní doby i po pracovní době sejít, předávaly si zkušenosti, předávaly si pomůcky, půjčovaly si všechno, protože nebylo tolikého vybavení, jako je dneska, takže to zase na toto bylo dobré. Navíc kolegyně zde byly báječné! Taky si vzpomínám, že tam byl i divadelní sál a tělocvična, klubovna s televizí, kde se třídy různě střídaly v těchto prostorách. „

„Měla jsi tenkrát nějakou uvádějící učitelku? Bylo to pro tebe tady těžké?

„Tenkrát uvádějící učitelky nebyly, ale nepřipadalo mi to nějak těžké, protože škola mě dobře připravila. Neměla jsem nějaký větší problém ani s kázní, ani s kolegyněmi, ani s rodiči . A když jsem měla nějaký problém, tak jsem to vždycky díky mým komunikačním schopnostem zdárně vyřešili ☺. Jeden jediný problém, to si vzpomínám na holčičku, teda....ta – nemluvila!“

„Hm, to je zajímavé...“

„Ona s nama nemluvila hned od září, nikdy s nama nemluvila, ani si neřekla, když něco potřebovala...Nikdy si o nic neřekla, nepozdravila, nekomunikovala! To trvalo až asi do ledna. To jsme byly venku, byla zima, ona měla čepičku a ta čepička se jí zauzlovala....a já jsem jí říkala, že jí to ráda rozvážu, ale až poprosí..... Tak se vztekala, vztekala, vztekala, obědvávala s ní....., ale když už musela s tou čepičkou jít i na lehárnu ☺, tak poprosila a od té doby mluvila!

„To je úžasné. A to nemluvila jenom s váma?“

„Jenom s náma, ano! Ona měla nějaký svůj vnitřní blok a prostě s učitelkami a ve školce nemluvila. No a pak se to, sice trochu násilím, ale zlomilo a už mluvila. Ještě jsem si vzpomněla na jeden nepříjemný zážitek: bylo to první místo, kde jsem v životě zažila šváby a měla jsem hrozný strach, že si to přinesu domů ☺. No a tady jsem byla rok jako zástup za mateřskou dovolenou a pak jsem další rok putovala ze školky na školku, protože tehdy nás rozdělovaly inspektorky podle toho, kde bylo zrovna potřeba. Všechno to byly městské, vícetřídní školky, rozdělené podle věku, protože tenkrát smíšené třídy neexistovaly. Ale zase bylo výborné, že ty nejmenší, tříleté děti, kterých bylo třeba těch 35, ty byly tak vycvičené z jeslí, že byly samostatné v obsluze, v té sociální sféře, ve všem. Naprosto soběstačné. Ne jako teď. Teď to mnohdy děti z domu neumí ani ve čtyřech letech! Teta v jeslích měla 8 dětí a naučila je úplně všechno! Po tom roce jsem si pak požádala o místo přímo v místě bydliště a od té doby jsem tady...od roku 1982 ☺.

„ *Byly pro Tebe stále dostačující Tvé pedagogické dovednosti?* “

„No, dříve byl jiný systém výuky a k tomu byla přesná metodika a obsahové činnosti v dalších arších, takže ty sis z té nabídky činností vybírala a jenom jsi to plnila. Bylo to přesně dané, co budeš dělat. Nebylo to jak teď, kdy si můžeš říct, budu dělat tohle a tohle. Dodržovalo se to a pak se to kontrolovalo. Musím ale říct, že nebýt toho dřívějšího, pevně daného systému, bych nebyla teď schopná tvořit si určité aktivity. V podstatě mám pořád z čeho čerpat. Stala se z toho pro mě jakási rutina. Ona totiž ta metodika byla výborně zpracovaná a k novému RVP žádná nebyla! I když tento nový systém dává učitelkám, pokud jsou schopné, daleko větší svobodu v tom tvoření. Mělo by se to však uchopit tak, aby byla kázeň, protože bez ní není možné vzdělávání. Pokud Tě dítě neposlouchá, nevnímá, co říkáš. Ale není to jenom o tom předkládat mu hotové informace, ale velmi důležité a efektivní je, aby si dítě k novým poznatkům došlo samo, díky prožitku a vlastní zkušenosti. To dříve nešlo. Výuka byla postavena na frontální činnosti. Všichni dělali všechno, v jedné skupině, diferenciované učení nebylo možné...nebyl dáván takový důraz na osobnost toho dítěte. Samozřejmě to záleželo vždycky na učitelce, ale v tom množství to bylo těžké. Ale je pravda, že jsme neměli tolik plačících dětí, jako máme teď. Ony ty děti cítily v tom řádu jakousi jistotu, kdežto teď je to více chaotické, hlavně pro ty menší děti ve smíšených třídách. Možná to bylo i těmi jeslemi, nevím. Všechny děti také nebyly z jeslí. Děti, které chodily z domu, toho uměly daleko víc, jak dnes. Je to o tom, že rodiče na ně měli daleko více času a více se jim věnovali. A váženost a respekt k učitelské profesi byla na daleko vyšší úrovni, než dnes, kdy mám pocit, že toto povolání degradovalo na pouhou službu a že rodič si myslí, že tím, že si

platí školné a stravné, tak si tě koupil. Je to dané i tím postavením ve společnosti. Jestliže učitel má tak nízký plat, tak v očích těch rodičů a veřejnosti je to podřadná profese, která vůbec není schopná navázat na tu prestiž, kterou měla v období první republiky, kdy byl vážený pan učitel, pan farář, pan lékárník a pan ředitel. Byla to autorita, kterou respektovali i dospělí, i veřejnost a pan učitel měl prostě pravdu. Jestliže dnes učitelé nestačí k obživě jeho povolání a dělá k tomu ještě nějakou brigádu, tak jak to pak vypadá? Prostě ta prestiž toho povolání není taková, jaká by měla být.“

„V čem Ty sama vidíš profesionalitu učitelky?“

„To je hodně složité. Záběr učitelky je totiž dost široký. Pro mě je nejdůležitější, aby děti zůstaly v bezpečí, takže v první řadě musíš zajistit bezpečnost v učení, bezpečnost při hře, prostě během celého dne a ve všech prostředích. Pak je v dnešní době velmi důležité dát dítěti prostor, aby si ve školce pořádně vyhrálo, protože při hře se děti učí všechno nejlépe. Je to pro ně naprosto přirozené. Pak je důležité, aby si učitelka dokázala udržet kázeň ve třídě, tak jak už jsem to zmínila předtím. Měla by umět děti zaujmout, motivovat. Samozřejmě kvalita řízené činnosti závisí na osobnosti učitelky, na tom, co má ráda za oblast, jaká je tam skupina dětí. Nejen na tom, jaké má znalosti a dovednosti, ale také záleží na té skupině, kam ji ty děti pustíš. Pokud ta skupina nejde dál, musí učitelka pracovat více na základech, aby měla na čem stavět. Témata se také opakují každý rok proto, že ty malé děti to jen podvědomě vnímají a až posléze si to rozšiřují dál o nové informace. Důležité jsou také pro učitelku vztahy. Nejen, aby věděla, jak to funguje mezi dětmi. To zjistí pomocí diagnostiky třeba ve hře. Kdo jakou roli zastává, kdo má vedoucí roli, kdo je utiskovaný, to vše něco vypovídá o skupině. Nejdůležitější je vztah učitelky k dětem. Učitelka by měla být dětem vzorem i v kamarádských vztazích, v řešení konfliktů. Děti by měly vědět a cítit, že mají v učitelce oporu, že jim pomůže, když si ony neví rady. Měla by fungovat jako takový koordinátor, zajišťovat jim spravedlnost, aby dítě vědělo, že když mu někdo ublíží, že učitelka sjedná nápravu. To si myslím, že je důležité. Aby dítě učitelce věřilo. No a samozřejmě vztahy s rodiči jsou také velmi důležité. Sem patří mimo jiné umění komunikace s rodiči. Na prestiži učitelům ubírá i to, že se rodiče často zajímají více o biologické potřeby svých dětí, jestli papali, kakali, nepočůrali se apod., než o to, v čem dělá jejich dítě pokroky. Předpokladem kvalitní učitelky je rovněž udržení kvalitních kolegiálních vztahů, kdy by si měly vzájemně pomáhat, inspirovat se apod.“

„Říkáš, že jsou důležité vztahy učitelky s rodiči, zažila jsi někdy nějaký konflikt s rodičem?“

Samozřejmě, bylo jich hodně, vždy se najdou rodiče, kteří mají pocit, že jejich dítě je bezchybné, ubližuje se mu. Nebo se našly případy, kdy jsem si s rodiči lidsky nasedla, jako to je v běžném životě také. Ale nikdy to nedošlo tak daleko, aby to narušilo vztah mezi mnou a dítětem, vždy jsem z to ho uměla nějak vybruslit, nebo se nad tím povznést, nebo to prostě nějak vytěsnit. Možná mi pomohlo i to, že mám opravdu dobrou komunikační schopnost.

„Zajímá by mě Tvůj názor na plánování výuky učitelem.“

„No já si myslím, že hlavně u mladých a nastupujících učitelů je ta příprava poměrně důležitá, i když není povinná, protože je nutné si to dopředu promyslet organizačně. Co po čem bude následovat, z čeho bude vycházet a kam bude směřovat. Samozřejmě tato příprava bude jiná u učitele začínajícího a u pedagoga s dlouholetou praxí. Učitel s dlouhodobou praxí si to sice taky musí promyslet, ale často dělá různé věci už intuitivně a měl by umět přirozeně improvizovat, být flexibilní a umět přizpůsobit výuku i podle zájmů dětí, což samozřejmě ještě nastupující učitel často nedokáže, protože se více soustředí sám na sebe, aby všechno zvládl a na nic nezapomněl...“ Několikrát jsem se spálila, když jsem se v mých profesních začátcích nepřipravila do práce, to jsem zažila chaos a odchod z práce s hlavou jako střep.

„Jaký máš názor na uplatňování rituálů ve své třídě? A máš nějaké své osvědčené didaktické metody?“

„Rituály jsou pro děti velmi důležité, protože to u nich vzbuzuje pocit důvěry, bezpečí, stability a vykojení ze stávajícího systému je pro děti stresující. Pro danou třídu by měly být rituály specifické, zaručují bezpečnost průběhu toho dne, protože děti je očekávají, je to součást režimu dne. My si například často po hře sedneme v kroužku s naším třídním maskotem „plyšovým Delfínkem“ a kterému se mohou děti svěřit, s čím si například pohrály, jak se jim to líbilo, kdo je třeba pozlobil, co je trápilo během hry a kdo nechce, ten mluvit nemusí. Je to na jejich rozhodnutí. Je to důležité pro zachování důvěrného vztahu mezi dětmi a učitelkou. A co se týká metod, myslím, že každá učitelka má své metody, ke kterým dojde léty praxe, a vždycky jsou děti ukazatelem toho, zda jde správnou cestou. Mě se osvědčilo třeba zapojit do toho samotné děti, aby si na konkrétní věc přišly samy, protože pak je to pro ně lépe uchopitelné, je jim to bližší a porozumí tomu lépe. To platí třeba o vytváření společných pravidel ve třídě. Z hlediska didaktiky je nejefektivnější učení prožitkové. Čím více smyslů se do učení zapojí, tím lépe. Takže např., když si povídáme o zelenině, tak si ji osaháme, ovoníme, ochutnáme, naučíme se o ní básničku, písničku, motivačně si zacvičíme a pro děti je to všechno daleko zábavnější a také si to mnohem déle pamatují...“

„Co Ty a další vzdělávání? Cítila jsi někdy potřebu dále se vzdělávat?“

„Dříve se dělaly školení, které byly jakousi nástavbou na školy. To byla ale suchá, nezáživná teorie, která tě do praxe ničím neobohatila. Dnes jsou podle mě semináře více postavené prakticky, jsou na daleko lepší úrovni, navíc nabídka je velmi široká a člověk si může opravdu vybrat to, co ho zajímá... Já osobně jsem měla možnost se před léty seznámit s muzikoterapií, která mě velmi oslovila a velmi mě baví. Zjistila jsem, že se zde hraje na hudební nástroje, které mají přírodní ladění, prospívají lidské buňce. Zvuky, které rezonují a souzní s přírodou, souzní i s člověkem, protože člověk je součástí přírody a tím pádem mu dělají dobře a způsobují relaxaci a ozdravení duše. Začala jsem se tím více zabývat a začala jsem to také studovat na Filozofické fakultě v Olomouci a to metodu pana Lubomíra Holzera, který střídáním pravé a levé ruky např. při bubnování propojuje obě hemisféry, čímž se u dětí rozvíjí jemná i hrubá motorika, logopedická gramotnost, rozvíjí se tím myšlení a celková osobnost, takže jsem se tímto začala zabývat i v mateřské škole. Děti to velmi baví, zvláště je baví hrát na bubínky. Děti se také ale seznamují s dalšími pravěkými, starověkými nebo etnickými nástroji, jako jsou tibetské mísy, drumle, šamanský buben, kartálky, různé perkuse, které jsou přírodně laděné, z přírodních materiálů, žádný z nich není temperovaně laděný jako je třeba klavír, což nedělá lidskému organismu dobře. Bylo změřeno, že po deseti minutách hry na takové nástroje se elektromagnetické vlny v mozku dostávají do hladiny alfa, což je stav hluboké relaxace. Člověk tyto zvuky vnímá nejenom uchem, ale také smyslovým, nadsmyslovým i mimosmyslovým vnímáním, povrchem kůže. Navíc alikvótní tóny, které tyto nástroje vydávají, masírují v těle všechny orgány a tím je ozdravují, revitalizují. Takže jsem to zavedla u nás ve školce, protože jsem založila kroužek bubnování, kde děti chodí velmi rády. Měli jsme také ukázkovou hodinu pro rodiče, která se setkala s velkým ohlasem. Většina rodičů se s těmito nástroji setkala poprvé, měli spoustu dotazů, sami si to chtěli vyzkoušet, bylo vidět, že je to zajímavá. Takže jsem hrdá na to, že naše školka také mým prostřednictvím nabízí něco netradičního a setkala jsem se už i s tím, že si dítě vybralo naši školku právě kvůli bubínkům. Navíc je zajímavé, že děti intuitivně ví, že se jim toto líbí. To jim nemusí nikdo říkat. Já když je postavím k bubnu, tak ty zvuky jim dělají tak dobře, že i jinak neposedné děti často vydrží pozornost a dokáží se soustředit. Takže v tomto vidím velký smysl zvláště u předškoláků v procvičování té motoriky a v celkovém rozvoji, kdy to dítě dozrává.

Kromě muzikoterapie jsem také absolvovala školení, které bylo zaměřené na dnes tolik populární mentoring. Mě to ale připadá, jako kdyby někdo objevil Ameriku. Dříve přece dobře fungovaly uvádějící a fakultní učitelky, což plnilo vlastně podobnou funkci.“

„No, to je pravda. Ještě mě zajímá: Ty jsi mi řekla, žeš neměla žádného uvádějícího učitele a co z opačné strany? Dělala jsi Ty sama někdy někomu uvádějící učitelku?

„Já jsem uváděla mnoho učitelek do praxe....ať už jsem uváděla učitelku, která začínala nebo jako vedoucí praxe. To je poměrně rozdílná věc, ale většinou to taky záleží na té svěřené osobě, jaký má zájem o tu práci. Někdo se maximálně snaží a nasává všemi smysly, ale také se stalo, že u nás byla absolventka pedagogické školy na praxi a ta zájem prostě neměla a taková práce pak ztrácí všechny smysl. Jindy jsem měla studentku, která byla velmi akční a nápaditá. Sama dělala břišní tance a tak, když jsme měli karneval, tak tam vystupovala jako břišní tanečnice. Takže zkušenosti jsou různé, ale vždy to záleží na tom, jak kdo chce. Dříve se ale také dělávaly vzájemné hospitace, ale ne tak, že kolegyně navštívila kolegyni. To se vybrala školka, určila se učitelka a přišlo se na ni podívat třeba 45 učitelů, inspektorka, metodička, druhá inspektorka...a všechny byly někde rozmístěné po třídě. Já jsem tehdy měla matematické představy, měla jsem je ve třídě, v herně, v různých prostorách. Pak šly děti ven a rozebíralo se to z metodického hlediska, z pedagogického hlediska apod. Každý k tomu řekl svůj názor, kolegyně se snažily najít co nejvíc chyb, ale měly i pochválit. Musím říct, že když jsem někam jela já, tak jsem jela ráda a těšila jsem se, ale když jsem byla v té druhé pozici, tak to byla hrozná tréma...bylo to strašně stresující. Představ si, že Tě sleduje 50 lidí a každý je odborník! Nejsou to rodiče. Všechno to jsou odborníci, kteří to přišli rozebrat...“

Jinak jsem inspekci zažila už mockrát.....a zápis jsem měla jen jednou. Bylo to proto, že jsem dovolila dítěti, aby mi řeklo paní učitelko místo soudružko učitelko ☺. Ale po odborné stránce to bylo vždy v pořádku. Jednou jsem měla inspekci na zaměstnání dokonce venku. To jsme stavěli čtyři hrady z písku a bylo tam těch výchov zapasovaných víc....Těch výchov bylo dříve 8, každý den jsme měli 2 zaměstnání, některé se v tom týdnu i opakovaly. Tělocvik býval vždy v pondělí a měl 4 části a pak se ještě celý týden, každý den, opakovaly ty 3 části (rušná, zdravotní cviky a relaxační) v ranním cvičení. Dnes už se to tak striktně nedodrhuje. V rámci tématu se děti rozproudí pohybově třeba při nějakém říkadle s pohybem, pak cvičíme a nakonec relaxujeme“.

„Setkala ses někdy s pojmem učitel – expert? Co si pod tím představuješ?“

„Tak to slyším poprvé a ve školství žádného experta neznám. Podle mě, nikdo ve školství nemůže říct, že je expert. Protože ta práce je tak nevyzpytatelná a tak záludná, že expert nemůže být žádný....“

„Takže ani ty sama se nepovažuješ za expertku?“

„NE! ☺ Mě už to slovo připadá hrozně divné.... Já si prostě nemyslím, že někdo může mít patent na rozum, protože v tom školství se neustále všechno proměňuje. Považuji se ale za zkušenou učitelku, která může svoje poznatky a zkušenosti předat dál. Ty si svoji práci můžeš sice nějak naplánovat, ale pak přijdeš do té reality a ty děti Ti to změní a otočí třeba úplně jiným směrem.... Samozřejmě je velmi důležité přizpůsobit se těm okolnostem, podmínkám a situaci, v které se ocitneš a být kreativní....Např. pojedete někam do divadla, nepřijede vám autobus a ty to musíš vyřešit. Musíš to umět vyřešit! To je to, aby byl ten člověk přizpůsobivý, flexibilní. Kromě toho je také ale velmi důležitá praxe, ale osobnost té učitelky!“

„Jak se díváš do budoucna vzhledem ke své profesi?“

„Těším se do důchodu! ☺, pracovat už nechci.

„ V tom případě mě napadá ještě jedna otázka: Cítila ses někdy fyzicky vyčerpaná? Byla jsi někdy blízko syndromu vyhoření?“

„Ne! Opravdu, ne. Vlastně jsem ani nikdy nepomyslela, že bych dělala něco jiného, nikdy jsem nelitovala, toho, že jsem učitelka. Zvláště teď, když jsem propadla té muzikoterapii. A ani jsem nebyla nemocná. To je totiž hloubková relaxace na úrovni buňky. A to ti nic nedá. Klasická muzika člověka spíše vybíjí, a i když tě může emočně nějak naladit, tak na úrovni buňky prostě strádáš. To dokáží jen ty přirozeně laděné nástroje, protože ladí s přírodou a ty jako součást přírody dokážeš relaxovat jen při nich a to až po deseti minutách, což je změněné, Ti naskočí hladina alfa a ty se dostáváš do hluboké relaxace...“.

„Anežko, moc Ti děkuji, že jsi mi věnovala svůj čas a přeji Ti, ať se Ti v Tvé práci daří nadále.“

PŘÍLOHA P III: ROZHOVOR S UČITELKOU ZŠ

Mirka učitelka ZŠ 59roků, 35let praxe

Mirko, chtěla bych se zeptat na vaše dětství, mládí

Pocházím z učitelké rodiny, vyrůstala jsem s maminkou, která byla učitelka, výborná učitelka prvního stupně a já jsem jí leckdy pomáhala, opravovala jsem jí sešity, které mi někdy dovolila, a pozorovala jsem ji při přípravách, které si poctivě chystala na svoje učitelství. Je asi pravda, že nějaký vliv na mě asi maminka měla, tedy její profese, že mě to na počátku trochu ovlivnilo, ale pak tam došlo k určitému období, takové změně, kdy jsem nechtěla dělat učitelku a chtěla jsem jít studovat na doktorku. Mám vystudovanou střední zdravotnickou školu, takže z mého pohledu by tam návaznost byla dobrá, ale z pohledu státu ne, protože oni nechtěly abychom my sestřičky šly na vysoké školy, ale abych šli do zaměstnání. Je pravda, že na té zdravotnické škole nebyla taková příprava na tu vysokou školu a já jsem se toho zalekla. Takže jsem na tu „vejšku“ lékařství nešla, ale šla jsem na pedagogiku, na kterou jsem si troufla, protože jsem měla dobré základy z té střední školy, takže díky tomu jsem se k té vizi, že budu učitelkou vrátila.

Vzor rodiny byl ale určitě, věděla jsem, do čeho jdu. Věděla jsem, že mě celý život budou čekat přípravy a opravy. Primárně je moje povolání ovlivněno rodinou, to tak prostě je.

Jaké byly vaše profesní začátky?

Myslím si, že jsem relativně ze školy byla připravená dobře, byla jsem nabitá, během školy jsem měly praxi, která byla dobrá, hodně mi dala. Já myslím, že jsme musely nastupovat do praxe docela brzy, nevím, jak je to dneska, ale my jsem si prošly několika školami, zkoušela jsem i základu i střední školy, já mám aprobaci 5-12 let, mě to i dost ovlivnilo, chtěla jsem jít i na střední školu, tenkrát to bylo prostupný, dnes už je to jiné. Já jsem ze začátku učila na druhém stupni, protože mám vystudovanou ruštinu a hudebku, takže to byla aprobace na druhý stupeň, ale po revoluci se změnila doba, ta ruština už nebyla žádaná, ruštinu jsem učit nemohla, takže defacto, jsem šla učit na první stupeň.

Nějaká začínající učitelka byla?

Já jsem byla hozená do vody, já jsem začínala v polovině roku, protože jsem šla do mateřské a musela jsem dodržet časovou posloupnost, takže jsem byla hozená a plavala jsem, ale myslím, že docela úspěšně, měli jsem výsledky, takže jsem na to byla tenkrát i hrdá. Byla jsem

v kolektivu bezva kolegů, byli vstřícní, nápomocní. Tak viděli nováčka, taky si tím prošli. Nesetkala jsem se s nějakou rivalitou s kolegy, vždy to bylo všechno v pohodě.

Po kolika letech můžete říci, že jste si jistá ve svém počínání?

Já nevím, jestli se cítím jistá, s dětmi si relativně jistá jsem, tam si to umím ukočírovat. Ale že bych si byla jistá před hospitacemi, to nemůžu říci, nebo inspekcí, to nikdy, vždy je tam něco, kdy člověk může selhat, na čem se dá nacytat, i děti jsou někdy nevyzpytatelní. Dělal jsem i vícekrát uvádějící učitelku, tuhle zkušenost mám, takže by se dalo říci, že zkušená určitě jsem, vždyť předávám zkušenosti. Protože to člověk pomáhá těm začátečníkům, to je potřeba, myslím si, že je to velmi důležité. Sice si neseme každý ten svůj vyučovací styl, ale přebíráme i od ostatních, obkukáváme, napodobujeme ty lepší, to tak je.

Měla jsem potřebu i vy se zlepšovat, vzdělávat se dále?

To tím my procházíme celý život, máme do roku několik kurzů, školení. Pořád se vzděláváme. To je v tom dalším vzdělávání učitelů běžné. Já chodím ráda, zrovna teď jsem si zase něco našla, tak čekám na schválení a půjdu, mě to baví. Myslím si, že je to potřebné, kvůli těm dětem, ty jsou pořád dopředu a my musíme chtít nechtít taky, jinak jim nebudeme stačit, to tak je. Předáváme zkušenosti, nové metody, jak na dnešní děcka. Takže to není vše jak to bývalo dřív.

Měla jste během kariéry pocit vyhoření, přece je to velmi psychicky náročné zaměstnání?

Ten pocit jsem měla v podstatě v posledních letech, ale není to nic závratného, ale člověk je v té praxi hrozně moc dlouho, já už mám před důchodem, takže už jsem trochu unavená. Nikdy jsem neměla, ale pocit, nějakého naprostého vyhoření, vyčerpání, žádný konflikt, který by mě srazil na kolen. CO jsem přemýšlela, že bych změnila místo působení, přece jen změnu člověk potřebuje, nikdy jsem ale nepřemýšlela, že bych odešla, že bych nebyla učitelkou.

Co vám vadí na učitelské profesi?

Co mi vadí? Veliká byrokracie, kterou máme a jsme jí moc zatíženi. Ted jsem to porovnávala s mladým kantorem, který přišel a říkal, ty, to by chtělo sekretářku. To my, když jsme začínali, tak jsme toto nikdy neměli. Byla to taky písemná forma, ale teďka jsme v podstatě všichni pořád u počítače, z hodiny na hodinu k počítači, sednout, napsat, podat hlášení, když jsme byli na školení a pořád mít podložený vše papírem, který, ale musím napsat, takže to mě hrozně zatěžuje. Co se týká dětí, děti jsou v podstatě, jsou jiný, neřekla bych, že jsou

horší, je to dané tou společností a dobou ve které žijeme. Mezi dětmi je někdo jiný, kdo vystrkuje potažmo růžky, ale v jádru ty děcka nebývají zlí, pro děti nebrojím. Taky se dnes více zkoumá jejich psychika, to dřív nebylo, takže řada jejich specifických poruch, dnes to má kde do. Dřív se moc nezkoumalo.

Dělám si pořád přípravy, dělám si je celý život, potřebuji být připravená a v obraze, a ne to někdo lovit, improvizovat, já musím vědět, co kdy kde si mají otevřít, na které stránce, neříkám, že bych to bez nich nezvládla, zvládla, ale člověk zapomíná, ale nese se i to zdravotní hledisko, abych něco nezapomněla. Přece jen stárnu.

Je něco, co vám na českém školství vadí?

Teď nám naštěstí finance přidávají, takže se vzpamatovávají, že nás nechali v tom společenském žebříčku spadnout na dno, to mi hodně vadí, to si myslím, že je hrozná chyba, než si zase lidi začnou vážit učitelů. Já jsem hrdá na to, že jsem učitelkou, řada lidí se dnes zase staví na naši stranu, doba se otáčí, zařazovali nás, co mi můžeme, my se máme starat o jejich děti. Člověk když to srovná s jinými zeměmi, třeba ve Švýcarsku, učitelka něco znamená, taky je za to jinak ohodnocená. Královsky placená, když tam je někdo učitel, má se dobře, my to tady zatím říct nemůžeme, protože my jsme pořád tam, kdy jdeme od výplaty k výplatě.

Kdybyste se mohla znovu rozhodnout...?

Já bych měla asi stejný dilema jako tenkrát, jako jsem měla na začátku, já to učitelování mám ráda, pokud bych měla na to vzdělávání, tak bych to dělala, pokud bych se dostala na tu lékařku, tak bych byla lékařka, to jsou takový dva obory, myslím, že i mají něco společného, ta práce s lidmi je podobná, je to propojené. Tyhle dvě varianty bych asi zvažovala, kam bych se přiklonila, to je ve hvězdách.

Máte nějaký koníček?

Mám ráda muziku, ta hudba, to je něco nejvíc, zpívám ve sboru, to mě naprosto naplňuje a uklidňuje, vždycky je důležitý mít něco, co člověku pomůže, ráda jdu na procházky, tak jsme lidi konzumní, takže sleduji televizi a u té si taky odpočinu.

Moje vize do budoucna?

První co mě čeká, tak to je ten důchod, těším se na něho moc. Počítám, že si chvilku odychnu, ale stejně to dlouho moc nevydržím, jak se znám a budu hledat, něco, že bych asi

pokračovala v učení, jestli mě někde vezmou. Nic jiného bych nešla dělat, nemám tyto tendence, třeba prodávat do obchodu bych nešla dělat, to zatím nemám tyto tendence, myslím si, že i povolání prodavačky není jednoduché, ony taky mají nějaké vzdělání, na to bych si netroufla, to neumím. Mě by to neuspokojilo, já bych se určitě zase otočila do školství. Učitelství je poslání, já to umím a ještě to ráda někomu předám, bude mi stačit jen na záskok, nebo na půl úvazky.

Jsem babičkou a vnukům se věnuji ráda, tak na ně budu mít trošku víc času, to co jim dám teď do toho vínku, když jsou malý, to se do budoucna zúročuje, takže já chci, aby to dítě šlapalo, a předat jim to, aby to použilo dál.